

Incipiunt capitula secundi

Secunda pars continet: De constitutione ecclesie. De oblationibus fidelium. De dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium. De sepultura. De presbiteris et eorum ecclesiis. De decimis. De legitima possessione. De confugientibus ad ecclesiam. De sacrilegio. De libertorum tutela. De alienatione et commutatione rerum ecclesiasticarum. De scriptis et conciliis autenticis et non autenticis. De consuetudinibus. De ieiunio et elemosina.¹

Incipit secundus²

¹ Incipiunt cap. sec. Secunda - elem. Tb; Secunda - elem. EbVm; Incipiunt capitula libri secundi (secunde partis Le) LeVo, which has an unnumbered capitulatio of rubrics for each canon, Vo ending Expliciunt capitula, Le continuing Secunda pars: De constitutione – et elemosina; om. AdBbBdBcCaDbEaEgFbLcLdLgLoMfMgMhMkMmMoMpMqOaObOdOeOfPfPkPtQaRaRbSeSgSITcVaVpVqWc

² secundus AdBdCaLcLdLeMhMkMmMoMqOaOemgOfPfsITbTc; liber secundus DbFb(mg)EaLgVoBrant; pars secunda FbMpRa; secunda pars MfMgMjOd(mg.)RbVmWcWd; secunda Mp; tertius ObPwSg; an erasure here Pk, but large initial 'Æ' follows; Hic incipit secundus liber Pt² in mg; Hic incipit secunda pars Vp; Inc. sec. om. BeLoPtSe

1

[*Quid est¹ ecclesia, quid est² catholica*]³. *Ex decretis Iulii pape, cap. v*

Ecclesia Grecum est⁴ quod in Latinum vertitur convocatio, propter quod omnes ad se vocet⁵. Catholica, id est universalis, ideo dicitur, quia per universum mundum est constituta, vel quoniam catholica, hoc⁶ est generalis in eadem doctrina est ad instructionem⁷.

ID 3.3]

¹ est AdCaMgTcVm; sit Pf

² est AdCaMgRaTcVm; sit Pf; nomen est Ra²

³ in mg. AdBeCaMgPfPt²Rb²TcWc; De constitutione ecclesie DbEg(mg)Of(after insc.)Vp; Quid est ecclesia catholica Ea(no insc.)Vo; om. FbOaSfTb. ix. De constitutione ecclesie in mg. Bd²; i add.in mg. Be². Hic incipit secundus liber. Quod est eccl. quod est cath. in mg. Pt³

⁴ Grec. est DbMqPkPtRbTbWc; Grec. nomen est AdBd(ss)BeEaPfSI²TcVo²; Grec. est nom.

CaFbMgOaVo; nomen est SI

⁵ -et *CaDbFbMgPfTc²; -at TbTc

⁶ *hoc CaFbMgPfTb; id Tc

⁷ Dei add. SITcWd, om. *CaDbFbMgPfRbQaTb

2¹

[*Quod beneficiis regum et presulum² fabricate³ sunt ecclesie⁴*]. *Ex decretis⁵*
Melchiadis pape, cap. xii

Denique reges et presides ac magistratus non solum adiacentia tribuere, sed etiam ipsi⁶ propria largiti⁷ sunt per universa regna terrarum, unde alerentur egentes qui in mundo nihil possidebant, ecclesieque⁸ fabricarentur, atque⁹ restaurarentur¹⁰, Deoque et ecclesie eius rite¹¹ famulantium servorumque illius¹² supplementa absque necessitate tribuerunt.

ID 3.6b]

¹ om. EaLc

² presulum AdCaMgPftcWc; presidum Vm

³ fabricate CaMgPftcVmWc; facte Sf

⁴ in mg. AdBeCaMgPftRb²Tc, in text VmVo(adding ii); om. FbOaPtTbVp

⁵ decretis *CaMgPftb; dictis Tc

⁶ et. ipsi *AdCaMgPft; et. ips... Tb; ipse et. Tc

⁷ largiti *CaMgPftb; largitione Tc

⁸ -que *CaMgPftc; om. Tb

⁹ atque *CaMgPftb; et Tc

¹⁰ rest- *CaMgPftb; inst- Tc

¹¹ et eccl. eius rite CaPftbTc; rite et eccl. eius Mg

¹² fam. serv. illius (eius Vo) AdBeCaDbMgPftRbTbVo; famulantibus Tc; famulantur servorumque illius Brant; famularentur servisque illius Vosm.

3¹

[*Quod² auctoritate Constantini Romana ecclesia primatum teneat³ totius mundi⁴*]. *Ex decretis eiusdem, cap. x⁵*

E⁶ quibus vir religiosissimus⁷ Constantinus primus fidem veritatis patenter⁸ adeptus⁹, licentiam dedit¹⁰ per universum orbem¹¹ in suo degentes imperio, non solum¹² fieri Christianos, sed etiam fabricandas¹³ ecclesias et predia tribuenda

¹ om. EaLc

² Quod AdBeCaPftMgTc; om. Sf

³ teneat CaMgPftRbTcVo(after mundi RbVo)); tenet Sf

⁴ Quod - mundi in mg. AdBeCaMgPftRb², in text VmVo(adding cap. iii); against Denique below Lg;

Quod auct. Const. primatum tenuit totius mundi Romana ecclesia Tc mg.; om. FbPtRaTbVp

⁵ cap. x *BeCaMgMpPftb; om. LgTc

⁶ E AdBeCaMgMpPftcVp; A MjOaSftb; Ex Vo; om. MoPkRb

⁷ religiosissimus *CaMgMpPftbVo; reliogissimus Ad; religiosimus Be; religiosus Tc

⁸ patenter *BeCaMgPftb; om. Tc

⁹ ad. pat. later reversed Ca

¹⁰ pauperibus add. and canc. Mm

¹¹ orbem *MfMjMoRaRaRbTbTcVm; mundum

AdBeCaDbFbLgMgMhMkMmMoMqObOdOePftVoVpWcBrant

¹² modo add. Ca, om. *BeFbMgMpPftcTb

constituit. Denique idem prefatus princeps donaria immensa et fabricam templi prime sedis¹⁴ beati Petri¹⁵ principis¹⁶ Apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem cui quique Romani principes presidebant, relinqueret et beato Petro suisque successoribus profutura¹⁷ concederet.

ID 3.7] cf +C 12 q 1 c 15 med.

¹³ -andas *BeCaMgPFTb; ad fabricandas Mp; -are Tc

¹⁴ prime sedis *BeCaFbMgPFTb; prima sedis Mp; *om.* Tc

¹⁵ beati Petri *LgMfMhMjMkMmMoMpMqOeRaTbTcVm; beati AdBeCaDbFbMgMpOdOfPfPt; *om.* ObVo

¹⁶ apostolice *and lacuna* Vo

¹⁷ -ura *AdBeCaDbFbMgPFTb; -uram TbTc

14

[Quod conditores basilicarum nullam habeant potestatem² in rebus quas ecclesiis contulerunt]³. Ex concilio Toletano, cap. xxxiii⁴

Noverint⁵ autem conditores basilicarum, in rebus quas eisdem ecclesiis⁶ conferunt⁷, nullam potestatem habere, sed iuxta canonum instituta sicut ecclesiam ita dotem eius ad ordinationem episcopi pertinere.

ID 3.255b] +C 10 q 1 c 6]

¹ OaRb *insert c. 6 below before c. 4*

² *after* contulerunt Be³

³ Quod - contulerunt (-erint Ca, traderunt Tc) *in mg* AdBeCaMgPf(*corr. to here from c. 5*)Rb²Tc, *in text* VmVo(*adding cap. iii*); De oblationibus fidelium Ea (*no insc.*); Quod cond. nullam pot. habeant in rebus quas eccl. contulerunt *in text* Sf; *om.* FbOaPtTbVp

⁴ Ex - xxxiii] Ex eodem conc. Rb

⁵ -erint *FbMgPFTbTc; -erunt CaWc

⁶ ecclesiis CaMgPFTb; *om.* Tc

⁷ conferunt *BeMgPFTbTc; confertur FbCa; contulerunt Vo

5¹

²Ex concilio apud Valentiam, cap. iii³

Clerici etiam vel seculares qui oblationes parentum aut donatas, aut testamentis⁴ relictas retinere perstiterint⁵, aut id quod ipsi donaverint ecclesiis vel

¹ *om.* EaLc

² Non aufertur laicis ecclesiarum advocatio, set dotis et possessionis earum donatio que ad episcopos pertinet. Dos autem ecclesie est quod ei in dedicatione confertur Ca *mg.*, x. (*om.* Mg) De oblationibus fidelium *in mg.* BdMg (Mg *against c. 4 before corr.*), Ut nullus oblationes parentum retinere presumat. *in mg.* Tc, De eodem *in text* Vo; *om.* AdBeFbOaOePFTbRbSfTbVmVpWc

³ iii CaMgPFTb; iiiii Tc; iii. v Vo

⁴ testamentis *CaPFTbTc; testimoniis Mg

⁵ perstiterint *OaPtRbTb; presumpserint Be²CaFbRaTcVo; presumpserunt AdBeMgPf; prestiterunt Mq; perstiterunt Vm

monasteriis, crediderint⁶ auferendum, sicut sinodus sancta⁷ constituit velut necatores pauperum, quousque reddant ab ecclesiis excludantur.

ID 3.206] +C 13 q 2 c 11 with added sentence

⁶ -erint *AdCaPfTb; -erunt MgTc

⁷ sin. san. *CaMgPfTb; san. syn. Tc

6¹

[Quod nemo debeat² edificare ecclesiam³, inconsulto episcopo]⁴. Ex concilio

Aurelianensi, cap. iii

Nemo ecclesiam edificet⁵ antequam civitatis episcopus veniat, et ibidem crucem figat publice, et atrium designet, et ante prefiniat⁶ qui edificare vult que ad luminaria et ad⁷ custodiam et⁸ stipendia custodum sufficiant, et ostensa donatione sic domum⁹ edificet. Et postquam consecrata fuerit atrium eiusdem¹⁰ ecclesie sancta¹¹ aqua conspergat¹².

ID 3.8] De cons. D 1 c 9

¹ om. EaLc; before c 4 Oa

² -eat CaPfTcVm; -et AdMg

³ ed. eccl. AdCaMgPfVm; eccl. ed. SITc

⁴ Quod - ep. in mg. AdBeCaMgPFRb²Tc, in text VmVo(adding vi); Nemo instruatur ecclesia incons. ep. Sf; om. OaPtTbVp

⁵ eccl. ed. *CaMgPfTb; etiam ed. eccl. Tc

⁶ prefiniat *BeMgPfTbTcVo; prefiniet Fb; presumat Ca

⁷ ad *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ ad add. Ca, om. *FbMgPfTbTc

⁹ domum *CaMgPfTb; demum Tc

¹⁰ -dem *CaMgPfTc; om. Tb

¹¹ sancta *CaPfTb²Tc; om. MgTb

¹² conspergat *AdFbMgMqPfTb; aspergat (vel con. add. ss Ca¹) CaRa; aspergatur Tc

7¹

[Quot² partes de decimis et de oblatione³ fidelium debeant fieri et quibus⁴ debeant fieri]⁵. In decretis Gelasii pape⁶, cap. xxxix⁷

Gelasius Romane ecclesie presul universis episcopis. Quatuor tam de redditu quam de⁸ oblatione fidelium, prout cuiuslibet⁹ ecclesie facultas admittit¹⁰, convenit fieri portiones¹¹. Quarum sit una pontificis, alia clericorum, tertia pauperum, quarta fabrice¹² applicanda.¹³

ID 3.203a] C 12 q 2 c 27a

¹ om. Ea

² Quot AdBePfTcVmVo; Quod CaMg

³ -ione AdBeMgPfVm; -ionibus CaTcVo

⁴ debeant fieri et quibus AdBeCaMgVmVo; debeant et quibus Pf; debeant fieri *and ends rubr.* Rb²; om. Tc

⁵ *in mg. here* AdBeCaMgPfPoRb², *against c. 8 Tc, in text* VmVo(*adding vii*); *om.* FbOaPtSfTb; De oblationibus fidelium *in text and mg. Db, after insc. Vp. ii add.* Be²

⁶ pape BeMgPfTcVmVo; episcopi Ad; *om.* CaOaSfTb

⁷ cap. xxxix CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ de *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁹ cuiuslibet *CaMgPfTb; cuilibet Tc

¹⁰ adm- *CaMgPfTb; perm- Tc

¹¹ portiones *CaMgPfTb; partitiones Tc

¹² -ice AdBeCaMgPfTc; -icis MqRbTbVmVoWc

¹³ De quibus sicut sacerdotis intererit integram ministris ecclesie memoratam rependere quantitatem, sic clerus non ultra delegatam sibi summam insolenter noverit expetendum *add. Vp*

8¹

²In decretis Gregorii pape³, cap. i⁴

Gregorius papa Romanus Augustino Cantuariorum episcopo. Mos⁵ apostolice sedis est⁶ ordinatis episcopis precepta tradere. De stipendiis ecclesie, vel de his que⁷ fidelium oblationibus accedunt altario⁸, quatuor debent fieri portiones⁹, una videlicet episcopo et familie propter hospitalitatem¹⁰ et¹¹ susceptionem, alia clero, tertia pauperibus, quarta in¹² ecclesiis reparandis¹³.

¹ om. Lc

² For Tc *see above, c. 7*; De eadem re *add. Ca mg.*; De eodem *add. Vo*

³ pape CaEaMgOaTbTc; *om.* BePfsf

⁴ cap. i CaMgPfTbTcVmVo(*adding viii*); cap. ix Ad; *om.* Ea

⁵ est *add. Tc, om.* CaEaMgPfTb

⁶ est EaFbMgPfTb; *om.* CaTc

⁷ que AdCaMgTbTcVm; qui Pf

⁸ -ario CaMgPfTb; -ari Tc

⁹ quat. debent fieri port. FbMqOaPFRbTcVm; quat. debent port. fieri AdBeMg; quat. fieri port. Ca; deb. quat. port. fieri Ea; quat. fieri port. debent SfTb

¹⁰ hosp. FbMgPfTbTc; humilitatem Ca

¹¹ et CaMgTc; atque BePfSfTb²Vm; *om.* Tb

¹² in BeCaMgTcVm; *om.* PFRbTb

4L 2.127a] +C 12 q 2 c 30

¹³ repandis Ca; Ea adds end of c. 9 from Nullus vero laicus without break

9¹

²In decretis Nicolai³, cap. ix⁴

Nicholaus episcopus episcopis omnibus. De redditibus primitiarum vel⁵ decimarum seu oblationum, quatuor partes episcopus faciat, quarum sibi unam⁶ retineat, secundam clero, tertiam fabricis vel ornamentis ecclesie, quartam pauperibus distribuat⁷. Nullus vero laicorum sine consensu episcoporum de⁸ talibus habere vel possidere presumat. Quod si fecerint⁹, communione priverunt¹⁰.

cf [Simplicius] JK 570, Coll. Turin 4. 88] +C 12 q 2 c 28 is very remote

¹ om. Lc; Ea has end only, see prev. canon.

² De eodem add. in mg. Ca, in text Vo

³ pape add. Tc, om. AdBeCaMgPfSeTb

⁴ ix BeCaMgPfRbTbTc; xi Ad; ix. viiii Vo; x Vp

⁵ vel BeCaMgPfTb; et Tc

⁶ sibi unam BeCaMgPfTb; unam sibi Tc

⁷ distribuat BeFbMgTbTcVm; tribuat CaPf

⁸ de BeCaMgPfTb; ne Tc

⁹ -erint BeCaMgPf; -erit TbTc

¹⁰ -entur AdBeCaFbMgPfVo; -etur EaOaRbTbTcWc. saltem in fine vite. Ubi enim multitudo est in culpa dormiat severitas discipline add. Ca

10¹

[Quod divina auctoritate dedicationes ecclesiarum per octo dies² sint³ celebrande]⁴.

Dedicationes ecclesiarum⁵ per octo dies celebrandas⁶. Ex decretis Felicis pape⁷

Solemnitates vero dedicationum ecclesiarum et sacerdotum⁸ per singulos annos solemniter sunt⁹ celebrande, ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eandem

¹ om. Lc

² octo dies BePfVmVo; dies octo AdCaTc; dies septem Mg; septem dies Sf

³ sint BeCaPfTc; sunt MgVm

⁴ in mg. AdBeCaMgPfRb²SeTc; in text VmVo(adding cp. x); om. FbOaPtPkTb; De dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium add. in mg. BdMg, in text with no insc. EaVp; De dedicatione in mg. Db; Quod auct. div. dedic. eccl. per septem dies sint cel. Sf. iii add. in mg. Be²

⁵ -esiarum FbMgPfTb; -esie Ca

⁶ Ded. - octo dies celebrandas in text CaMgOaPfPkRbVm(before inscr.); De dedicatione eccl. per viii (septem Sf) dies celebranda MqSf; Ded. - septem dies celebrentur in text after insc. Tb; Quod divina auctoritate ded. ecclesiarum per dies octo sint celebrande Tc mg; om. AdBePtVoVp

⁷ Felicis pape BdBeMqOaOePfPkSeVmVo; pape Ad; Gregorii pape Ca; Ex - pape om. EaMg; Gr' Fb; Felicis RbTb; Nicholai pape Tc

⁸ et sacerdotum *AdBdBeFbMgOePfVo; cancellarum Ca; vel sacellorum add. ss Fb; om. Rb; a sacerdotibus Tb; et sacellorum Tc

festivitatem celebraturus venit¹⁰, sicut scriptum est, Facta¹¹ sunt encenia in Hierosolimis et hiemps erat, et ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Quod autem octo¹² dierum sint¹³ encenia celebranda, in libro Regum peracta dedicatione templi reperietis¹⁴.

ID 3.24 a) De cons. D 1 c 16 to celebrande; De cons. D 1 c 17 from ipso Domino

⁹ sol. sunt CaMgPfTb; sunt sol. Tc

¹⁰ venit *CaMgTbTc; om. Pf

¹¹ Facta *CaPfTbTc; Festa Mg

¹² octo *CaMgPfTc; septem Tb

¹³ dierum sint *AdFbMgPfTc; dierum sunt Ca; diebus sint Tb

¹⁴ -erietis *CaMgPfTb; -erients FbRb; -eries Tc

11¹

[*Quod iteranda sit ecclesiarum dedicatio, si earum nescitur consecratio². Item³*]

De⁴ ecclesiarum vero dedicatione quotiens dubitatur, nec certa scriptura nec certi testes existunt a quibus consecratio sciatur, absque ulla⁵ dubitatione scitote eas esse sacrandas⁶, nec talis trepidatio iterationem⁷ incurrit, quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur esse factum.

ID 3.24b) De cons. D 1 c 16b

¹ om. Ea

² Quod – cons. in mg. AdBeCaMgPfRb²TcWc, in text Vm; Quod sit iteranda – cons. in text Rb; Quod ecclesie de quibus dubitatur sacrande sint cp. xi Vo; om. OaPk(no break)PfTbVp

³ Item Tb; om. AdBdBeOaPfPkPtRbVmVo; Ex concilio Toletano IIII cap. xix CaFbMgRa; Ex conc. Tol. cap. xix Oe (but later moved to c. 12 below); Ex conc. Tol. tertio cap. xxviii Vp; Item de eod. Tc

⁴ He Rb

⁵ ulla *CaMgPfTb; om. Tc

⁶ esse sacr- *CaMgPf; sacr- Tb; esse consec- Tc

⁷ trep. iter. *CaMgPfTb; iteratio trepidationem Tc

12¹

²*Ex concilio Toletano IIII³, cap. xix⁴*

Multi contra canonum constituta⁵ sic ecclesias quas edificaverunt postulant consecrari, ut dotem quam ecclesie contulerunt⁶ censeant ad episcopi ordinationem⁷

¹ om. EaLc; In Sf written in smaller script over erasure.

² Quod nullus dotem quam ecclesie contulit debeat retinere add. in mg. CaMg; De consecratione ecclesiarum add. in text after xix and in marg. Db. Dotem ecclesie ad episcopum tantum pertinere add. Vo

³ IIII CaMgRbSfTbVm; III PfRa; om. AdBeTcVo

⁴ xix AdCaMgPfSfTb; viiii Tc

⁵ const- *CaMgOaSfPfVmVo; inst- AdBdBeTbTcVp

⁶ -erunt BdCaMgPfSfTb; -erint Tc

⁷ et potestatem add. Tc, om. *CaMgPfSfTbVm

non pertinere. Quod factum et preteritum⁸ displicet et in futuro prohibetur, sed omnia⁹ secundum consuetudinem antiquam ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant¹⁰.

ID 3.23] C 10 q 1 c 2, but widely var.

⁸ preteritum *AdBeFbOaPfsfVmVo; periteritum Ca; in preteritum Mg; in preterito Tb

⁹ omnia *FbMgPfsfTb; sola Ca

¹⁰ quod factum - pot. pertineant *AdCaMgPfsfTb; om. Tc

13¹

²Ex decretis Evaristi³ pape, cap. iii⁴

Omnes basilice⁵ cum missa debent semper consecrari.

ID 3.32] De cons. D 1 c 3a

¹ om. EaLc

² Quod omnis basilica cum missa debeat consecrari *add. in mg.* Ca

³ Evaristi *MgRaVp²; Eucharistii AdMqTc; Eucharisti BdBeCaOePfrbSfTbVp; Euvaristi Oa; Euristi Vo

⁴ cap. iii⁴ *CaMgPftc; iii⁴ BeRb; om. MqTb; Ecclesias non sine misse sacrandas xiii Vo

⁵ Dei *add.* Tc, om. *CaMgPftb

14¹

²In³ decretis Vigili⁴ pape⁴, cap. iii⁵

Vigilius papa Romanus⁶ Eleutherio episcopo. De fabrica cuiuslibet ecclesie si diruta⁷ fuerit instauranda, et si in eo loco consecrationis solempnitas debeat iterari, in qua⁸ sanctuaria non fuerint⁹ diruta, nihil iudicamus¹⁰ officere, si¹¹ per eam minime aqua exorcizata iactetur, quia consecrationem cuiuslibet ecclesie in qua Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem tantum scimus esse missarum. Et ideo, si qua sanctorum basilica a fundamentis etiam fuerit innovata¹², sine aliqua dubitatione cum in ea missarum solempnitas¹³ fuerit celebrata, totius sanctificatio consecrationis¹⁴

¹ om. EaLc

² Qualiter ecclesia dirupta et iterum instaurata consecranda sit *add.* Vo

³ In AdCaMgMqRbSfTbVm; Ex PfrRaTcVo; De eodem *add. in mg.* Ca

⁴ pape AdCaOaPfrbTcVo; om. BeMgMqSfTb

⁵ cap. iii⁴ *AdBeCaMgSfTcVo(*adding* xiiii); ??Pf; cap. iii MqRb; om. Tb; no *insc.* Vp

⁶ Romanus AdCaMgMqPftbVoWc; om. RaRbTcVm

⁷ diruta *AdCaMgTc; dirupta BeMqPftbVmVo

⁸ qua *PftcVo; quo BeCaMgTb

⁹ -erint *Tc; -erunt AdCaMgPftbVmVo

¹⁰ iudicamus *FbMgPftbTc; videamus Ca

¹¹ si *CaMgPftb; sed Tc

¹² fuerit inn. *CaMgTbTc; inn. est Pf

¹³ solempnitas *CaMgPftb; celebritas Tc

¹⁴ sanct. cons. *CaMgPftc; cons. sanct. Tb

implebitur. Si vero sanctuaria que habebat ablata sunt, rursus eorum¹⁵ dispositione¹⁶ et missarum solempnitate reverentiam sanctificationis accipiet.

ID 3.25] De cons. D 1 c 24

¹⁵ eorum CaDbMgPf²Tc; earum PFTb

¹⁶ dispos- MgPFTbTc; pos- (vel dis id est disposita ss) Ca; repos- Db

15

[Quod loca Deo dicata, non debent amplius fieri¹ in alios usus nisi ad aliam ecclesiam construendam]². Ex concilio apud Aquisgrani, cap. iii³

Ut⁴ loca que semel⁵ Deo dicata⁶ sunt aut monasteria fuerunt⁷, maneat perpetuo sic, nec⁸ possunt ultra fieri secularia habitacula.

ID 3.17] C 19 q 3 c 4, but widely var.

¹ ampl. fieri EaPfVm; fieri ampl. AdCaMgTc; fieri Wc

² Quod - in alios usus nisi ad aliam ecclesiam construendam *in mg* AdCaMgMpTc; Quod - fieri secularia habitacula (hab. sec. Wc) *in mg*. BePFRb²Wc, *in text* Ea(no insc.)SfVmVo(adding xv); om. OaPtTbVp

³ cap. iiiii AdBeMgMpOaPfSeTbTcVo; om. Mj; cap. iii Mm; cap. v Sf

⁴ Et OaRa

⁵ semel *CaMgPFTc; semper Tb

⁶ dicata OePFRbTcVp; dicata AdBeCaMgMpMqOaTbVm; sanctificata (vel dicata ss) Db

⁷ fuerunt *CaDbMgMpPFTb; fuerint Tc

⁸ nec *CaMgPFTc; ne Tb

16

[Quod ligna ecclesie non debent mitti in alios usus nisi ad aliam ecclesiam¹ construendam]². Ex decretis³ Iginii pape, cap. iii⁴

Ligna⁵ ecclesie dedicate non debent ad aliud opus iungi nisi ad aliam ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in monasterium⁶ fratribus. In laicorum⁷ vero⁸ non debent admitti⁹.

ID 3.44] De cons. D 1 c 38

¹ eccl. BeCaEaPf; om. Vm

² Quod - construendam (constituendam Vo) *in mg*. CaPf Rb²(Ca runs into rubr. for c. 17), *in text* Ea (no insc.)VmVo(adding xvi), om. AdBeMgMpOaPtTbTcVp

³ -tis MgPf; -to Tb; decr' CaTc

⁴ iii *AdCaMgPFRbVmVo; iiiii BeSfTbTc

⁵ Signa OaSl

⁶ -erium *CaDbMgPFTb; -erio Tc

⁷ opera *add.* Be; profectum *add.* MgRa², usum *add.* Ca, om.

AdBbDbEaFbMfMhMjMkMmMnMoMpPdPtObOdOeOfPfRaTbVmVoVp(in mon. ad prof. Ob)

⁸ usum (usu *Migne*) *add.* FbBrant

⁹ In laicorum - admitti (habitacula *add.* Ra) *AdBeCaDbEaFbLgMgPFRaTbVmVoBrant; om. Tc

17¹

[Quod presbiter non erigat aliud² altare nisi quod episcopus loci³ consecravit]⁴. Ex decretis⁵ Ormisde pape, cap. x⁶

Ut nullus presbiter in⁷ ecclesia consecrata⁸ aliud altare erigat, nisi quod ab episcopo loci vel eius misso⁹ sanctificatum¹⁰ est, ut sit discretio inter sacrum et non sacrum. Nec dedicationem fingat nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est degradetur, si laicus anathematizetur¹¹.

ID 3.20] De cons. D 1 c 25

¹ *om.* Ea

² aliud AdBeCaMgPf; *om.* Tc

³ ep. loci] ipsius loci ep. Rb. loci *om.* Vo

⁴ *in mg.* AdBeCaMgPfRb²Tc, *in text* VmVo(*adding xvii*); *om.* DbOaPfTbVp; Et altarium *in mg.* Db²

⁵ -tis MgPf; concil' Be; decr' Ca; -to Tb; dec' Tc

⁶ Et altarium xvi *add. in text*, Et altarium *add in marg.* Db

⁷ alia *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁸ consecrata *CaMgPfTc; sacrata Tb

⁹ misso *CaOePFRbTb; permissu MgTc

¹⁰ sanct. *CaMgPfTc; significatum Tb

¹¹ Quod si fecerit - anathem. *AdCaMgOePfTb; Quod si fecerit si (*canc.*) Rb; *om.* Tc. Rb *places* Clericus – anathemat. *after rubr.* Ex cc Mendensi cap. viii *for which cf c. 18*

18¹

Ex concilio Meldensi, cap. viii²

Ut³ ecclesie vel altaria que ambigua⁴ sunt de consecratione consecrentur, et superflua altaria destruantur.

ID 3.11] De cons. D 1 c 18

¹ *om.* EaLc

² viii AdBeCaMgOaPfRbTb; x Tc; Quod iteranda sit consecratio altaris et ecclesie si nescitur *add.* Be(*mg.*)SfVm; Ut ecclesie vel altaria ambigua consecrentur. De eodem xviii Vo. Rb *has the rubric as here, as well as a variant earlier (cf. c. 17). In Ad the inscr. are at the end of cc. 18-22*

³ Et Oa

⁴ ambigua *CaMgPfTcVm; dubia Tb

20

[*Quod moto altari tota consecratur² ecclesia*]³. *Ex decretis⁴ Iginii pape⁵, cap. iiii*

Si motum fuerit altare denuo consecratur⁶ ecclesia⁷. Si parietes mutantur et non altare, salibus tantum exorcizetur⁸.

ID 3.13] *De cons. D 1 c 19a*

¹ For c. 19 see after c. 24 below

² tota -etur AdBeCaMgObPf; -etur tota Sf; tota -atur TcVm

³ in mg. AdBeCaMgObPfTc, in text Ea (no insc.)SfVmVo(adding xxi); Quod si mota fuerit altare tota consecratur in mg. Rb²; om. OaTbVp

⁴ -tis MgObPfVm; decr' BeCa; -to Tb; dec' Tc

⁵ Ig. pp] eiusdem Rb

⁶ tota add. Tb, om. *CaMgObPfTc

⁷ Rb continues directly fuerit violata – denuo consecratur cf end of c. 21

⁸ -etur Ad²BeDbEaOaObTbTcVm; -entur Ad?CaMgPfRa

21¹

[*Quod propter homicidium vel adulterium tota debeat consecrari ecclesia*]². *Ex decretis³ eiusdem, cap. vi⁴*

Si homicidio vel adulterio⁵ ecclesia⁶ fuerit violata⁷ diligentissime expurgetur⁸, et denuo consecratur.

ID 3.14] *De cons. D 1 c 19b*

¹ hic deest decretum in mg Bb² – see under c 19, cc. 21-22 reversed Cc; after c. 19 Lf

² Quod - deb. cons. eccl. in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea (no insc.)VmVo(adding xxi); Quod - consecratur eccl. Sf; om. BbOaPtTbVp

³ Ex decr. *AdCaMgPfTb; Item Tc

⁴ cap. vi BeCaMgPfTcVo; cap. vii OaVp; pape Tb

⁵ Rb om. insc. and all to adulterio – see n. to c. 20

⁶ ecclesia *CaMgPfTb; om. Tc

⁷ fuerit viol. MqRaTbTcVm; viol. fuerit AdBeCaMgOaPfVo

⁸ expur- *FbMgPfTbTc; purg- Ca

22¹

[*Quod ecclesia in² qua paganus sepultus est non debeat consecrari nec missa in ea cantari*]³. *Ex concilio Aurelianensi, cap. vii*⁴

Ecclesiam ubi paganus sepultus est non liceat⁵ consecrari neque missas in ea celebrari⁶, sed iactari⁷ foras, et mundari oportet.

ID 3.15] *De cons. D 1 c 27*

¹ here BdBeCaCcDbLcLgLhPqMgMhMkMmMnMoMpMq (after add. cap.) OaPdPfPtRaRbSfSITbTcVoVpWc; after c. 23 Fb; after c. 24 MfMj; om. Ea

² eccl. in CaMgPfTc; in eccl. Ad

³ Quod - in ea cantari (cant. in ea AdTc) in mg. AdBeCaMgPfTcWc, in text VmVo (adding xxii); Quod ecclesia - sp. est nec missa debet cantare in mg. Rb²; Ecclesia in qua pag. sep. est non liceat consecrari (liceat consecratur Sf; consecratur Sf²) nec missa in ea cantetur Sf; Ecclesia in qua pag. - in ea celebrare set instare foras et mundare oportet Vo; om. MqOaPtTbVp

⁴ viii Vo. Ex - vii] Ex concil' Agripinensi cap. iii (vi Vp) FbVpWc (cf c. 23); om. Mq

⁵ -eat *CaDbMgPfTb; -et Tc

⁶ -ari *DbTbTc; -are BeCaMgPfRaWc

⁷ -ari *DbTc; -are BeCaMgPfTbWc; -uri Ra

23¹

[*Si in ecclesia iam² consecrata³ sepeliantur mortui, licet in ea⁴ missas cantare si tamen⁵ fideles fuerint⁶ qui sepulti sunt*]⁷. *Ex concilio Agripinensi⁸, cap. iii⁹*

Ecclesiam in qua mortuorum cadavera infidelium¹⁰ sepeliuntur sanctificare¹¹ non licet, sed si apta videtur¹² ad consecrandum, inde evulsis corporibus et rasis parietibus vel lignis eius loci¹³, reedificetur¹⁴. [24]¹⁵. Si¹⁶ hec consecrata prius fuit¹⁷ missas in ea celebrare¹⁸ licet, si tamen¹⁹ fideles fuerint²⁰ qui in ea sepulti sunt.²¹

¹ om. Ea; iiiii in mg. Be²

² iam AdBeCaMgPfTcVm; om. Sf

³ sacrata Ad

⁴ ea AdBeCaLdMgSfTcVa; eis Pflj

⁵ missas cant. si tamen BeCaMgPfTcVm; cant. missas si Sf

⁶ fuerint BeCaPfTcVm; fuerunt AdMg

⁷ in mg. AdBeCaLjMgPFRb²TcWc, in text SfVm; as rubr. to c. 19 in mg. LdWc, in text Mo; De eodem. R'. Si in ecclesias iam consecratas sepeliantur mortui, licet in eis missas cantare, si tamen fideles sint qui sepeliuntur. cap. xxiii Vo; om. BdDbLcOaPtTbVp; De sepultura add. in mg. Lj

⁸ corr. fr. Aurelianensi Be

⁹ Ex - iii] Ex concil' Aurelianensi c. vii (viii Wc) FbWc (cf c. 22); om. Lc

¹⁰ mort. cad. inf. *CaLdLjOePfPtTbVo; inf. mort. cad. Be; cad. mort. inf. MgTc

¹¹ -are *BeCaLdLjMgPfPtTb; -ari Tc

¹² videtur *BeCaDbLdMgPfPtTbTc; fuerit AdBdLj

¹³ loci *BeCaLdLjPfTbTc; lotis Mg

¹⁴ -etur *Ad²BeCaDbMgPtTbTc; -entur AdLdLjPf

¹⁵ no break *AdCaDbLdLjMgPfTbTcWc

¹⁶ Si *AdDbLdLjOePfPtRaTbTc; Sed si CaMgRa²; Si vero Be

¹⁷ prius (ss Be) fuit *BeDbLdTc; prius fuerit AdCaPfPtMg; fuerit prius Tb

¹⁸ -are *CaDbLdLjPfPtTb; -are enim Be; -ari MgTc

ID 3.43, in IDpvm only] De cons. D 1 c 28

¹⁹ si tamen *AdBeLdLjPtTb; si tamen non (apta videtur ad consecrandum *add. and canc.*) Bb; si tantum PfTc; tamen si CaMg

²⁰ -int *BeCaLdMgPfPtTc; -unt Tb

²¹ Oe *mg. adds.*: Basilion Grece rex Latine. Hinc est basilica - lapidum conditi sunt. Ier'

19¹

²*Ex concilio Aurelianensi³, cap. vi⁴*

In ecclesia⁵ in qua⁶ cadavera mortuorum⁷ sepeliuntur, sanctificari⁸ altare⁹ non liceat¹⁰. Si autem consecratum¹¹ prius fuit¹² missas licet celebrari in ea¹³.

ID 3.16]

¹ c. 19 here

AaAbAdBdBcCaCbCcDbEaEbEcFcGcLbLdLeLflLgLhLjLkLmMgMjMkMmMnMpMqOaObOdOeOfPdPfpkPoPqPtPwQaRaRbSdSeSgTbTcVaVmVpVtWaWbWcWdZa, *om.* BbLcKa, *after c. 23, but before c. 22 (qv)* Fb; *after c. 18* SIVoBrant

² Quod in ecclesia in qua sepulti sunt cadavera non liceat altare consecrari *add. in mg.* Ca; Quod in ecclesiis in quibus mortuorum corpora sepeliuntur sanctificari altare non sanctificetur xviii *add.* Vo. For LdWc *see prec. cap.*

³ -ianensi BdLdMfMgMhMkMmMjObOePfQaTcVmVoWc; Agripinensi CaFd; Aureliano Tb

⁴ vi *BdCbLdLfljMfMgMjMkMmOaObOeTbTcVmVoWc; vii Ad; x BeCaPt; xi Pf; Ex - vi *om.* CcMo; cap. vi *om.* EaQa; Ex concilio Agripinensi cap. iii Fb (*cf c. 23*)

⁵ ecclesia *AdBdBcCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpOePfPtTb; ecclesiis Tc

⁶ qua *AdBdBcCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMMMmMoMpObOePfPtTbWc; quibus Tc

⁷ sunt *add. and canc.* Oe

⁸ -ari AdBdBcCbDbLdLfljMfMhMjMkMmMoMpOaObPtTbTcVmVo; -are CaCcLmMgOePfVpWc

⁹ altare *AdBdBcCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePfPtTbWc; altaria Tc

¹⁰ -eat *AdBdBcCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMkMmMoMpObOePfPtTbWc; -et MjTc

¹¹ -atum *AdBdBcCaCbCcLdLfljLmMfMgMhMjMkMmMoMpObOePfPtTbWc; -ata FbTc; -eat Pt

¹² prius fuit *BeEaLmMfMhMjMkMmOaObOePfVoWc; prius fuerit AdBdBcLdLjMoPtRaVm; fuit prius CaCcFbLfMgTb; fuerit prius MpVp; prius fuerint Tc

¹³ lic. celebrari in ea (eis Tc) BdBeCaCbLdLfljMhObOePfPtTbTcVmVoWc; celebrare licet in ea Ad; celebrari liceat in ea CcOa; licet celebrare in ea Ea; celebrare in ea LmMg; celebrari in ea licet Mf; si tamen fideles fuerunt qui in ea sepulti sunt *add Mn (cf c 23)*

25¹

²*Ex concilio Meldensi, cap. x³*

Ut⁴ nemo quemlibet mortuum⁵ in ecclesia quasi hereditario iure, nisi quem episcopus aut presbiter pro qualitate conversationis et⁶ vite dignum duxerit, sepelire

¹ *om.* EaLc

² De sepultura *add. in mg.* DbMg, *and in text* Db; Ut nemo quemlibet in ecclesia hereditario iure speliat aut ossa cuiuslibet de sepulcro suo eiciat *add. in mg.* Ca; Quod nullus in ecclesia sine iussu episcopi vel presbiteri sepeliendus sit, nec ossa de sepulcro suo eicienda xxiii *add.* Vo

³ x AdBeCaMgPfTcVmVo²VpWc; vi SfTb; viii Vo. Ex - x *om here, but as insc. to c. 26* Mo

⁴ Et Oa

⁵ mortuum *AdBePfTb; mortuorum CaFbMgTcVp

⁶ conv. et (et *add.* Oa²) *AdCaMgOaPFVp; conversionis et conversationis et Tb; conv. aut Tc

presumat, nec quisquam ossa cuiuslibet mortui de sepulcro suo eicere, aut sepulturam cuiusquam⁷ temerario ausu⁸ quoquomodo⁹ violare¹⁰, sed unumquemque in loco sibi a Deo¹¹ parato atque concesso adventum sui iudicis prestolari concedat.

ID 3.221]

⁷ cuiusquam *CaMgPfTb; cuiuslibet Tc

⁸ tem. ausu *CaMgPfTb; ausu tem. Pf

⁹ quoquomodo *AdFbMgPfTb; quolibet modo Tc; que quomodo Ca

¹⁰ aut sepul. – violare *add.* Bb²

¹¹ sibi a Deo *CaMgPfTb; a Deo sibi Tc

26¹

²*Quod non sit exigenda sepultura*³

Postquam⁴ pretio victus est Ephron ut sepulcrum⁵ venderet et acciperet argentum, licet cogente Abraham, vau littera, que apud illos pro o legitur, ablata de eius nomine est, et pro eo⁶ Ephron appellatus est Ephran, significante scriptura⁷, non eum fuisse⁸ consummate perfecteque virtutis qui potuerit⁹ memoriam vendere¹⁰ mortuorum. Sciant igitur qui sepulcra vendunt ante¹¹, et non¹² coguntur ut accipiant pretium, sed a nolentibus quicquam¹³ extorquent, immutare¹⁴ nomen suum, et perire quid¹⁵ de merito eorum¹⁶, cum etiam ille reprehendatur occulte qui invitatus acceperit¹⁷.

+C 13 q 2 c 13

¹ *om.* EaLc

² Ut nullus aliquid pro sepultura exigat *add. in mg.* Ca

³ Quod - sep. AdBdBeCaMgMqOaOePfQaRbSeVmVo(*adding xxv*)Vp; xii. De sepultura *in mg.* Bd²; Ieronimus Ra; Quod - sep. Ex eodem Sf?; Ex eodem Tb; Ex concilio Meldensi, cap. x. Ieronimus Tc; *om.* Pt

⁴ Posquam PfTb

⁵ sepulcrum CaMgPfTb; sepulturam Tc

⁶ eo CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ scriptura CaMgPfTb; scriptum Tc

⁸ fuisse Ca³FbMgPfTbTc; fecisse Ca

⁹ potuerit Pf²TbTc; poterit CaMgPf

¹⁰ mem. vend. CaMgPfTb; vend. mem.Tc

¹¹ ante MgPf; *om.* CaTbTc

¹² non CaPfTbTc; si Mg

¹³ quicquam CaMgPf; quoque TbTc

¹⁴ immutare AdBeCaMgPf; mutari Tb; immutari Tc

¹⁵ quid AdCaMgPf; quidem TbTc

¹⁶ est *add.* Ca, *om.* FbMgPfTbTc

¹⁷ acceperit CaMgPfTb; accepit Tc

27¹²Gregorius papa³

Peti⁴ vero aut aliquid exigi omnimodo⁵ prohibemus, ne, quod irreligiosum valde est, aut venalis dicatur ecclesia, aut vos videamini de humanis mortibus gratulari, si ex⁶ eorum cadaveribus studeatis querere quolibet modo compendium⁷.

ID 3.101 end] C 13 q 2 c 12 end

¹ *om.* Lc

² De eodem *add. in mg.* Ca, *in text* Vo

³ Greg. papa AdBeCaEaMgOePfPkQaTbVmVo(*adding* xxvi); Greg. (Gelasius Tc) papa Ianuario episcopo Sard' RaTc

⁴ Peti *AdCaEaMgPfPwSeTbTc; Leti Pk

⁵ omnimodo CaEaMgPFVm; omnino AdBeTbTcVp; omnimodis OaRb

⁶ ex *CaMgPfTb; de *supersc.* Tc²

⁷ compendium *CaMgPfRaTb; commodum Tc

28¹

[Quod² altaria per revelationes vel per somnia hominum adinventata, reprobentur]³. Ex concilio Africano, cap. l⁴

Item placuit ut altaria que passim per agros et⁵ per vias⁶ tanquam memorie martirum constituuntur⁷, in quibus nullum corpus aut⁸ reliquie martiris⁹ condite probantur ab episcopis qui eisdem locis presunt, si fieri potest evertantur¹⁰. Si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes¹¹ tamen admoneantur ne illa loca frequentent¹² ut qui recte sapiunt nulla ibi superstitione¹³ devicti¹⁴ teneantur, et omnino nulla¹⁵ memoria martirum probabiliter accipiatur¹⁶, nisi aut ubi corpus¹⁷ aut

¹ *om.* Lc

² Quod CaEaMgPfTcVm; *om.* Sf

³ *in mg.* AdBeCaMgPfRb²Tc; *in text* Ea(*no insc.*)SfVmVo(*adding* xxvii); xiii. De ecclesiis et presbiteris *in mg.* Bd²; *om.* OaPtTb

⁴ cap. l *AdBeOePfPkSeTbTc; cap. i CaMg; cap. Vm

⁵ et *AdCaMgPfTb; aut Tc

⁶ vias *BdMqOaOeRaTbTcVmVo; villas AdBeCaEaFbMgPf; vineas Fb²Rb; id est per vias *add. ss.* Ad²

⁷ constituuntur *CaMgPfTc; construuntur RaTb

⁸ aut *CaPfTbTc; vel Mg

⁹ martiris *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁰ evert- *CaMgTbTc; convert- Pf

¹¹ plebes *FbMgPfTbTc; plebs Ca

¹² loca freq. *CaMgPfTc; freq. loca Tb

¹³ superst- Mg

¹⁴ sup. dev. *CaMgPfTb; dev. sup. Tc

¹⁵ ibi *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁶ probabiliter accipiatur *BeEaFbMgRa²TbVp; probabitur CaTc; probabiliter AdPf(*obsc. corr.*)RaVm

¹⁷ aut ubi corpus *BeCaEaMgOeTb; aut corpus ibi Pf; ubi corpus Tc

reliquie certe sunt, aut¹⁸ origo alicuius habitationis vel possessionis¹⁹ vel passionis fidelissima origine²⁰ traditur²¹. Nam que per somnia et per inanes quasi²² revelationes quorumlibet hominum ubicunque constituuntur altaria omnimodo reprobentur.

ID 3.57] *De cons. D 1 c 26*

¹⁸ ubi *add. Mg, om. *CaPfTbTc*

¹⁹ vel. poss. *in mg. Ra²*

²⁰ origine **CaMgPfTb; relatione Tc*

²¹ -aditur **CaMgPfTb; -adatur Tc. Ne quis convertatur add in mg Bb (cf rubr. to c. 29)*

²² quasi **CaMgTbTc; om. Pf*

29

[*Quod¹ omnium² qui converti voluerit, in monasterium³ ecclesie cuius parochianus est, medietatem substantie sue relinquat, aliter non convertatur*]⁴. *Decreta⁵ Leonis pape IX⁶. De rapacitate monachorum⁷*

Relatum⁸ est⁹ auribus nostris esse quosdam perverse agentes, qui subvertere atque dividere conantur ecclesie unitatem, videlicet abbates et¹⁰ monachi¹¹, qui non studio caritatis sed zelo rapacitatis invigilant, et docent atque seducere non cessant seculares homines quos illaqueare possunt ut res suas atque possessiones¹² in vita sive in morte in monasteriis illorum tradant¹³, et ecclesiis quibus¹⁴ subiecti¹⁵ esse videntur¹⁶ et a quibus baptismum¹⁷, penitentiam¹⁸, eucharistiam, nec non¹⁹ pabulum²⁰ vite cum lacte carnis acceperunt vel accipiunt, nihil de bonis suis relinquunt²¹. Hanc

¹ Ut Rb²

² monachus *add. Sf, om. AdCaEaMgPfTcVm*

³ -erium *AdBeCaMgPfTcVm; -erio EaRbSf*

⁴ *in mg. AdBeCaMgMkMoPfRb²Tc, in text Ea(no insc.)SfVmVo(adding xxviii); monachorum in mg. Db; Ne quis convertatur nisi medietatem substantie sue ecclesie cuius parochianus fuit vel est relinquat in mg. Bb²; om. OaPfTbVp*

⁵ *Decreta AdCaPfTb; Decretum Rb; Dec' Tc; Ex decretis MgRaVm*

⁶ IX **CaMgMkMmOePfVm; X Be; om. AdOaTbTcVo*

⁷ De rap. mon. *om. Vp*

⁸ Relatum *Be?FbMgMqPfPtVoWc; Delatum LcMjMoRb*

⁹ autem *add. Tb, om. *CaMgPfTc; erasure here Bb*

¹⁰ et *CaPfTbTc; aut Mg*

¹¹ *corr. to -achos Pf¹*

¹² suas *add. Tc, om. CaMgPfTb*

¹³ ill. trad. *Ca³FbMgOePfTb; trad. Tc; trad. ill. Ca*

¹⁴ eccl. quibus] quibus eccl. *Db*

¹⁵ subiecti **BeDbMhMkMmMnMoMqPfPtTbVo; subditi CaFb²MfMgMjMpRaTc*

¹⁶ videntur **CaDbMgPfRaTb; videbantur Tc*

¹⁷ et *add. RaTc, om. *CaMgPfTb*

¹⁸ et *add. Tc, om. *CaMgPfRaTb*

¹⁹ et *add. Tc, om. *CaMgPfRaTb*

²⁰ -ulum **CaMgTbTc; -ula Pf*

²¹ suis relinquunt **OaRaTb; relinquunt suis AdCaEaTcVo; suis relinquunt Be; relinquunt suis FbMgPf*

denique famam²² discordie nos animadvertentes²³ omnibus modis inhibere²⁴ volumus, et ne amplius fiat omnino²⁵ prohibemus, considerantes non esse bonum ut illi qui olim fuerunt²⁶ socii passionum secundum apostolum sint immunes a societate consolationum, et quia operarius dignus est²⁷ mercede sua. Ideoque precipimus atque iubemus²⁸ ut quicumque amodo in monasterio converti voluerit, sive in vita sive in morte, ut omnium rerum et possessionum quas pro salute anime sue disponi²⁹ decreverit, medietatem ecclesie cui ipse pertinere dinoscitur relinquat, et sic demum in monasterium prout sibi libitum fuerit³⁰ eundi convertendique licentiam habeat. Quicumque autem huius nostri decreti contradictor³¹, convulsor³² ac³³ temerator exstiterit gladio anathematis subiaceat³⁴.

ID 7.150]

²² denique famam *BeMqTb; denique fidem AdCaFbMgPfRaVoWc; denique fraudem Ea; denique formam Oa; fraudem Tc

²³ -vertes Ca

²⁴ inhib- FbMgPfTbTc; prohib- Ca

²⁵ omnino MgPfTbTc; om. Ca

²⁶ -erunt *CaMgPfTb; -erint Tc

²⁷ dignus est op. *Tc; op. dignus est AdCaEaMgMqPfRaTbVmVoVp; op. est dignus Oa

²⁸ atque iub. *CaMgPfTb; om. Tc

²⁹ disponi *CaMgPfTb; disponere Tc

³⁰ fuerit *DbLgMfMhMjMkMmMnMqPtRaTbTcVmVo; est AdBeCaFbMgMoMpObOdOe²OfPfVpBrant; om. Oe

³¹ vel add. Tc, om. *CaMgPfTb

³² conv- *CaMgPfTb; ev-Tc

³³ ac *CaMgPfTb; et Tc

³⁴ -aceat *AdCaDbMgTbTc; -acebit Pf; -iceat Rb

30¹

[*Quibus in locis debeat missa cantari² quibus non³. Ex concilio Triburiensi, cap. iv⁴*

Missarum solempnia non ubicumque sed in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus⁵.

ID 3.59a] De cons. D 1 c 12

¹ om. EaMn

² in add. Sf, om. AdCaMgPfTcVm

³ in mg. AdBeCaMgMpPfTc, in text SfVmVo(adding xxviii); De missa in mg. Sg; Quibus in locis liceat missam cantari in mg against end of c. 29 Bb; In quibus locis deb. – non in mg. Rb²; om. CbOaPtTb

⁴ No insc. Pt; Relatum est auribus nostris add. in mg. Sg²

⁵ Concedimus etiam - peccatis nostris (beg. of c. 31) added here Cb

31¹*Ex concilio Triburiensi cap. iii²*

Concedimus etiam et³ sicubi quod⁴, peccatis nostris⁵ exigentibus, perplurimum est factum a Normannis et⁶ Flavis⁷, et a⁸ Bulgaris⁹, et a malis Christianis seu alio qualicumque¹⁰ modo¹¹ ecclesie fuerint¹² incense et combuste, in capellis cum tabula consecrata¹³ missas¹⁴ interim¹⁵ celebrare permittimus¹⁶, donec ipse ecclesie restaurari queant¹⁷. In itinere vero positus¹⁸, si ecclesia defuerit ut¹⁹ sub divo seu in tentoriis²⁰. Item.²¹ Si tabula altaris consecrata ceteraque sacra misteria²² ad id²³ officium pertinentia ibi adfuerint, missarum solemnia celebrare concedimus²⁴. Aliter omnino interdicimus.²⁵

ID 3.59b] De cons. D 1 c 30, there with added sentence

¹ om. Mn; Mm lacks beginning

² Ex concilio Triburiensi (Tribriensi Pt) cap. iiiii *LdPt; Item in eodem BeCaCbFbLjMgRaVo(*adding* cp. xxx); om. CcLmOaRbVm (CcRb *running c. 31 into c. 30*); Quibus in locis debeat missa cantari, quibus non Ea (*cf c. 30*); Idem in eodem Ad(mg.)LfPfvP; In eodem SfTb; Item Leo in eodem concilio Triburiensi TcVt?

³ et AdCaCcLdLmPf; ut BeTbTc; om. MgPt

⁴ pro *add.* CbLj, om. *AdBeCaEaFbLdLfMgPftbTc

⁵ Cb *begins c. 31 here, with blue initial O in mg.*

⁶ a *add.* CaCbCcFbLjMg, om. *AdBeLdLmOaPftbTcVo

⁷ Flavis *AdBeCaCcLdLmOaPftRaTbVmVo; Sclavis EaLjMgTcVp; Sclavis, ab Ungaris Fb; Clavis Lf; Flaviis Mq; vel a Sclavis *in mg.* Ra²; Mm *begins cap. here.*

⁸ a *AdBeFbLdLjLmMfMgMhMjMkMmMoMpOaPftbTcVo; om. CaCbTc; aut Cc; ab EaLf

⁹ Bulg- *Ad²BeCaCbCcFbLdLfLjLmMkMmPftbTcVo; Bug- Ad; Ung- Ea; Bung- MgMj; Hungaris Mo²

¹⁰ qualicumque *CbCcFbLdLfLjLmMgPftbTc; quocumque (vel quali *ss*) Ca

¹¹ modo *CaLdMgPftbTc; om. Cc

¹² *in mg.* Ld²

¹³ cum tabula consecrata *AdBeCaCbCcLdLfLmLjMgPft; (et *add.* Tc) cum tabulis consecratis RaTcVm; cum tabella consecrata Tb

¹⁴ missas *CaLdMgPftbTc; missa Lf

¹⁵ interim *MgRaTcVo; iterum AdBeCaCbCcLdLfLjLmMqPftbTb

¹⁶ permittimus *CaLdMgPftbTc; om. Tb

¹⁷ queant *CaCbCcLdLfLjLmMgPftbTb; valeant Tc

¹⁸ -itis *CaLdMgPftbTc; -itus Cc

¹⁹ ut *CaCbCcLdLfLjLmMgPftb; a' Pt; om. Pf²Tc

²⁰ In itinere - tentoriis (temptoriis Cc) *CaCbCcLdLfLjLmMgObPftbTc; om. Od

²¹ Item *CaCcLdLfLjLmMgPftb; om. Tc

²² sacra misteria CaCcFbLdLfLjLmPftbTb; misteria sacra CbMg; sacra ministeria Tc

²³ id *CaCbCcLdLfLjLmMgPftbTb; om. Tc

²⁴ cel. conc. *CaCbCcLdLfLjLmPftbTc; conc. cel. Mg

²⁵ Tc² *here inserts two leaves of canons from elsewhere*

32

[Qualia debeant esse altaria]¹. Ex concilio Epaonensi², cap. x³

⁴Altaria si non sint⁵ lapidea chrismatis unctione non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia⁶ ordinem quem metropolitani⁷ tenent comprovinciales eorum observare debebunt⁸.

ID 3.30] De cons. D 1 c 31

¹ in mg. AdBeCaMgMpPFRb²Tc, in text Ea(no inscr.)VmVo(adding cap. xxxi); Ne consecrentur altaria nisi lapidea in mg. Bb; om. OaPtTbVp

² Epaon- Be?CaPfvM; Epan- AdTc; Apon- MgSfTb; Epon- Vo; Epen- Vp

³ cap. x *Mg; cap. vi AdBeCaPFRaSfTcVmVp; cap. vii Oa; om. TbVo

⁴ Ut add. Ra

⁵ sint *AdCaEaMnMpPfvMVo; fuerint Tc; sunt MgTb

⁶ divina officia *AdCcEaFbMgMpPfvTb; divina misteria Tc; officia Ca

⁷ metropolitani *AdCaEaMgPfvTcVm; in metropoli Tb

⁸ observare debebunt *AdBeCaFbMgMoMpOaPfvM; observare debent CcEaTbVpWc; observabunt Tc

33¹

[Quod unctionem altaris habemus² a veteri lege]³. Ex decretis Felicis pape omnibus episcopis directis⁴

De ecclesiarum enim⁵ consecratione et de missarum celebrationibus non alicubi quam in sacratis Domino locis absque magna⁶ necessitate fieri debere liquet omnibus⁷ quibus sunt nota Novi⁸ et Veteris Testamenti precepta. Tabernaculum vero Moisen⁹, Domino precipiente, fecisse et sacrasse¹⁰ cum mensa et altari eius, et certis¹¹ vasis et utensilibus¹² ad divinum cultum explendum¹³ legimus, et non solum divinis precibus eas sacrasse¹⁴, sed etiam sancti olei unctione¹⁵ Domino iubente perlinisse novimus.

ID 3.60 med.] De cons. D 1 cc 1-2a var.

¹ om. EaLcMn

² altaris hab. AdBeCa²PfvM; hab. Tc; hab. alt. CaMg

³ in mg. AdBeCaMgPFRb²TcWc(against prec. cap.), in text VmVo(adding x); om. OaPtTbVp

⁴ omn. epis. dir. (direptis Ad) *AdCaMgOaPfvTbVm; ad omnes episcopos Pt; om. Sf; omn. dilectis epis. Tc

⁵ enim *CaMgPFRa²Tc; om. RaRbTb

⁶ magna *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ in sacratis – omnibus at foot of leaf Mo²

⁸ Novi *CaMgTbTc; Novis Pf

⁹ Moisen *CaMgPfvTc; Moisi Tb

¹⁰ sacr- *OaTbVm; consec- AdBeCaMgPfvTc

¹¹ vel ceteris add. ss Ca²

¹² utensibus Ca

¹³ explendum *Ca³FbMgPfvTb; om. Ca

¹⁴ cum mensa et altari - sacrasse *AdCaMgPfvTb; om. Tc

¹⁵ et *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

34¹

[Quod non debeant² consecrari altaria³, nisi reliquie apponantur]⁴. Ex concilio Africano, cap. i⁵

Altaria in quibus sacra corpora vel reliquie martirum non⁶ esse probantur, ab episcopo eiusdem loci⁷ destruantur.

ID 3.270a]

¹ *om.* Mn

² -eant AdCaMgPfTcVm; -eat Pt; -ent Sf.

³ altare Pt

⁴ *in mg.* AdBeCaMgPfRb²Tc, *in text* PtVmVo(*adding* xxxiii cap.); *om.* EaOaTbVp

⁵ Ex – i *om.* EaPtRb

⁶ non *CaMg Pf²TbTc; *om.* Pf

⁷ loci CaMgTbTc; *om.* Pf

35

Ex concilio Urbico¹

Nec² in altari³ quo missam episcopus⁴ cantavit⁵, presbiter eo die⁶ missam celebrare presumat.

ID 3.270b] De cons. D 2 c 97 var.

¹ Ex conc. Urbico *AdBeCaMgPfVo; *om.* EaPtRb; Ex Urbico conc. SfTb; Ex conc. urbis Tc; Non debere presumere presbiterum post episcopum in eodem altari cantare cap. xxxiiii *add.* Vo

² Ut Pk

³ *in add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁴ missam ep. *CaMgPfTc; ep. missam Tb

⁵ -avit *CaPfTbTc; -averit Mg

⁶ *ss* Be

36¹

²*Ex concilio Magontiensi, cap. li³*

Deinceps vero corpora sanctorum de loco ad locum nullus transferre presumat sine consilio principis vel episcoporum sancteque sinodi licentia.

ID 3.273] De cons. D 1 c 37 var.

¹ *om.* Ea

² De translatione reliquiarum *add. in mg.* Be; Ut corpora sanctorum nullus transferat sine episcoporum consilio *add. in mg.* Ca; De non transferendis irrationabiliter sanctorum corporibus cap. xxxv *add.* Vo; De tr' reliq' *add. in mg.* Vm²

³ li *AdFbMgPfRbTb²Tc; iii Be; ii Ca. Ex – li *om.* Pt

37¹

²*Ex registro Gregorii pape³ ad Iohannem Bellitranensem episcopum⁴*

Temporum qualitas admonet episcoporum sedes antiquitas certis civitatibus constitutas ad alia que securiora putamus eiusdem⁵ dioceseos loca transponere, quo et habitatores securius degere⁶, et barbaricum⁷ possit⁸ periculum facilius declinari⁹. Propterea te Iohannem fratrem coepiscopumque¹⁰ nostrum Bellitranensis civitatis sedem tuam in loco qui¹¹ appellatur Renati, ad Sanctum Andream apostolum precipimus exinde transmigrare, quatenus ab hostilitatis¹² incursu liberior existere valeas, et illic consuetudinem solemniū festorum¹³ disponas.¹⁴

ID 3.79] C 7 q 1 c 44 var.

¹ om. EaLc

² De translatione *add. in mg.* Mg; Quod episcopales sedes de loco ad locum quo securius maneant possunt mutari *add. in mg.* Ca

³ Gregorii pape *BeCaOaRbVoVp; Gregorius papa MgPfTb; Gregorius Tc; Gg pp Vm

⁴ *no inscr. but ploughed instruction to rubricator in mg.* Ad; Greg. Iohanni ep. Bellitranensi Pt; Quod pro necessitate sedes episcopales mutari possint cap. xxxvi *add. Vo*

⁵ eiusdem *FbMgPfTbTc; om. Ca

⁶ sec. deg. *AdTbTcVm; deg. sec. CaMgPf

⁷ -aricum *CaMgPfTc; -arum Tb

⁸ possit *CaMgPfTb; possint Tc

⁹ -ari *CaMgPfTb; -are Tc

¹⁰ fratrem coepiscopumque *AdBeMgOaVmVoVp; coepiscopum fratremque Ca; fratrem coepiscopum Pf; fratrem et coepiscopum Tb

¹¹ qui *MgTbVo; que CaFbPf

¹² hostilitatis *CaFbPfTb; hospitalitatis Mg

¹³ dierum Vo

¹⁴ Propterea a te Iohannem - disponas *AdCaFbMgPfTb; om. Tc

38

[Quibus de¹ causis debeat fieri translatio]². De mutandis sanctis³ locis Augustinus dicit⁴

Tribus⁵ causis loca sanctorum transmutanda sunt. Primo⁶ cum necessitas persecutorum⁷ loca eorum⁸ gravaverit; secundo⁹ cum difficultas locorum fuerit; tertio¹⁰ cum malorum societate gravantur.

¹ de AdCaEaMgTcVm; om. PfSfTb

² *in mg.* AdBeCaMgPfRb²TcWc, *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding xxxvii*); om. LcOaPtTbVp

³ sanctis CaMgPfTb; om. Oa; sacris Tc; sanctorum Wc

⁴ dicit CaMgPfTbTcVm; ait Sf; om. AdWc. De mut. – dicit] om. Lc; Augustinus Pt

⁵ Tribus *AdBeEaEgOaPkPtPwQaRaSeVmVoVpWc; Pluribus BdMgMqPfVq; [Tribus Ca; Pluribus de Lc; Tribus de RbSe²Tc; Quibus Tb

⁶ Primo *AdBeEaFbMgMqPfmVo; Prima CaOaRaRbTb; Prima est Tc

⁷ persecutorum *CaMgPfTb; persecutionum Tc

⁸ eorum *CaMgPfTb; sanctorum Tc

⁹ -undo *MgVo; -unda AdBeCaPfTbTcVm

ID 3.80] *De cons. D 1 c 36*

¹⁰ tertio *MgVo; tertia AdBeCaPfTbTcVm

39

¹*Ex concilio Aurelianensi, cap. iii*²

Unicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, et ibi orare; missas autem ibi³ celebrare non licet.

ID 3.76] *De cons. D 1 c 33*

¹ Quod unusquisque in domo sua oratorium habere sed non missas celebrare potest *add. in mg Ca*; Quod licitum sit oratorium fieri in domibus, sed non sacrificare cp. xxxviii *add. Vo*

² cap. iii *AdCaMgPfTcVm; lib. iii Sf; *om. EaTb*

³ ibi *CaEaMgPfTc; *om. Tb*

40¹

[*Qua hora celebranda sit missa*]². *Ex epistola Thelesphori*³ *pape, cap. vi*⁴

Missarum celebrationes ante horam⁵ diei⁶ tertiam minime sunt celebrande, quia eadem hora et⁷ Dominus crucifixus est et super apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur, excepta nocte Nativitatis.

ID 3.65] *De cons. D 1 c 48b var.*

¹ *om. Lc*

² *in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cp. xxxviii); Qua hora debeat missa celebrari in mg. Rb⁷; om. OaPtTbVp*

³ Theophili Ad

⁴ cap. vi *CaMgPfTc; *om. Tb*

⁵ horam *FbMgPfTbTc; *om. Ca*

⁶ diei *CaMgPfTb; *die Tc*

⁷ et *CaMgPfTb; *om. Tc*

41¹

²*Ex concilio apud Valentiam, cap. xvi*³

Ut nullum episcopus prohibeat ingredi ecclesiam et audire verbum Dei, sive gentilem, sive hereticum, sive Iudeum⁴, usque ad missam⁵ catechumenorum.

ID 3.33] *De cons. D 1 c 67 var.*

¹ *om. Lc; cc. 41-2 reversed Cc*

² Nulli esse prohibendam ecclesiam <ad> audiendum verbum Dei usque ad missam Cathecuminorum *add. Vo*

³ cap. xvi BeCaMgPfRbTbTc; cap. vix AdOa; cp. xl Vo; *om. Ea*

⁴ sive her. sive Iud. *CaMgPfTc; sive Iud., sive her. Tb

⁵ secreta *add. supersc. Tc*

42

[¹Quod² unusquisque presbiter una contentus sit ecclesia³]⁴. Ex concilio Dionisii pape, cap. iiii⁵

Ecclesias singulas singulis presbiteris dedimus, et unicuique ius proprium habere statuimus, ita videlicet ut nullus alterius parochie terminos aut ius invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, et taliter ecclesiam et plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal eterni iudicis ex⁶ omnibus sibi commissis rationem reddat, et non iudicium sed gloriam pro suis actibus⁷ accipiat⁸.

ID 3.47 med.] C 13 q 1 c 1

¹ De presbiteris et eorum ecclesiis *add. in mg.* CaDbQa, *and in text* Db

² Quod EaMgPfTbTcVm; *om.* Sf

³ sit eccl. CaPfTc; eccl. sit AdMg; sit missa Rb²

⁴ *in mg. here* AdBeCaMgPfRb², *in text* Ea(*no insc.*)SfVmVo(*adding xxxix*); *om.* QaPtTbVp; *before c.* 43 Tcmg. v *add. in mg.* Be²

⁵ iiii AdBeFbMgTbTcVmVo; iii CaPf; vi OaRb

⁶ ex *CaMgPfTb; de Tc

⁷ actibus *MgPfTbTc; auctibus Ca

⁸ accipiat *CaPfTbTc; recipiat Mg

43

*De eadem re*¹. Ex concilio Remensi, cap. iii²

Unusquisque presbiter ecclesia una ad quam ordinatus est contentus sit, et nullus in duabus ecclesiis ministrare presumat.³

ID 3.48]

¹ De ead. re AdBe(*after insc.*)EaOaPFRbTbTcVmVoVp; De eodem. Item Ca; Item FdMg; *om.* Pt. Quod unusquisque sua sit contentus ecclesia *add. in mg.* Tc

² iii AdBeCaPfTbTc; iiii MgVp; ii OaRbVm; *no insc.* EaPt; Non licet presbiterum ministrare in duabus ecclesiis *cp. xxxii add.* Vo

³ que pena maneat presbiterum—ambitione *add.* Pq (*see c. 45*)

44

¹Item ex eodem². Ex concilio Remensi³, cap. viii⁴

Sicut in unaquaque ecclesia presbiter debet esse, ita ipsa que sponsalis⁵ eius dicitur, non potest dividi inter plures⁶ presbiteros, sed unum tantummodo habebit

¹ De eadem re *add. in mg.* Ca

² Item ex eodem OaRb; Item AdBeCaEaMgTbTcVo; Idem Pf; *om.* Pt

³ Ex conc. Rem. AdBe²CaMgPfTbVo; Ex conc. Meldensi Be; Ex (In Vm) eodem conc. EgTcVm; Ex concilio quo supra Oa; Conc. ex quo supra Rb

⁴ cap. viii AdBeCaMgPFRbTbTcVmVo; *om.* Ea; cap. iiii Oa; *no insc.* Pt; cap. iii Sf. Non posse dividi ecclesiam inter plures presbiteros *cap. xliii add.* Vo

⁵ sponsalis CaMgPfTb; sponsa Tc

sacerdotem qui eam caste et sinceriter regat⁷. Unde interdicimus ut nullus presumat ecclesiam inter duos vel⁸ plures dividere, quia Ecclesia Christi uxor et sponsa esse debet non scortum sicut Calixtus papa testatur.

ID 3.49] +C 21 q 2 c 4

⁶ plures *CaMgPfTb; duos Tc

⁷ regat *before* caste Tb, *not* *CaMgPfTc

⁸ inter *add.* Ca, *om.* *FbMgPfTbTc

45

[Que pena maneat presbitero¹ qui suam reliquerit² ecclesiam melioris ambitione]³.

Ex concilio Meldensi, cap. x⁴

Si quis de ordine sacerdotali contemptu minoris ecclesie, ambitiose et improbe ad potioem aspiraverit, canonica erga eum diffinitio conservetur⁵, hoc est ut utraque careat.⁶

ID 3.52] +C 7 q 1 c 32

¹ Que pena man. presb. (presbiterum AdBeCaSfVmVo²) AdBeCaEaMgPfRb²SfVmVo²; Quod man. pena presbitero Tc

² reliquerit BePfRbVmVo; relinquit CaMgTc; reliquit Ad

³ *in mg.* AdBeCaMgMpPfRb²Tc, *in text* Ea(*no inscr.*)SfVmVo(*adding* xliiii); *om.* MoOaPq(*but see c.* 43)PtTbVp

⁴ *no insc.* MoPt

⁵ conservetur *CaMgPfTb; servetur Tc

⁶ Nemini ecclesiam presbitero dare vel auferre absque consensu episcopi sui licet *add in mg with tie mark* Ra

46

[Quod nullus debeat ecclesiam dare vel auferre absque consensu episcopi sui]¹. Ex

concilio Cabillonensi, cap. xlii²

Inventum est quod multi arbitrii sui temeritate et³, quod est gravius, ducti⁴ cupiditate presbiteris quibuslibet absque consensu episcoporum suorum ecclesias dant vel auferunt. Unde oportet ut canonica regula⁵ servata⁶ nullus absque consensu

¹ Quod nullus debeat (debet Sf) - cons. ep. sui (ep. sui cons. Sf) *in mg.* AdBeCaMgMpPfRb²Tc, *in text* SfVmVo(*adding* xlv); Quod nullus debeat dare aut auferre eccl. absque cons. episcopi sui Ea(*no inscr.*); *om.* OaPtTbVp

² xlii *AdCaPfTbTcVo; *corr. fr.* xl to xlvii Mg²

³ et *CaTbTc; vel Be; *om.* AdEaMgPfRb

⁴ ducti *OaTb; deducti AdBeCaEaMgMqPfRbTcVo

⁵ *corr. fr.* ecclesia Mo

⁶ servata *CaMgPfTb; servetur ut Tc

episcopi sui cuilibet presbitero ecclesiam det. Quam si iuste adeptus fuerit hanc non nisi culpa gravi⁷ coram⁸ episcopo canonica severitate amittat.

ID 3.88] +C 16 q 7 c 38

⁷ culpa gravi *AdEaMgMpPfTc; culpam gravi Ca; gravi culpa Tb

⁸ cora Ca

47¹

²*Ex concilio Magontiensi, cap. xxviii³*

Ut⁴ laici presbiteros non eiciant de ecclesiis neque constituent sine consensu episcoporum suorum.

ID 3.87] C 16 q 7 c 37 is widely var.

¹ om. Ea

² Quod laici presbiteros non eiciant neque constituent *add in mg.* Ca

³ xxviii AdBeCaMgPfVm; xxiii OaRb; v Tb; xxvii Tc; xxxviii Vo, *adding* Non posse laicos eicere presbiteros de ecclesiis suis cp. xlvi

⁴ om. Ra

48

Ex eodem concilio¹

Ut nullus omnino munera exigat a presbiteris propter² commendationem³ ecclesie.

ID 3.89]

¹ Ex eod. concilio AdBdBeEgMgTbTcVmVo; Ex concilio eodem cap. v Ca; Ex concilio eodem Cc; Ex concil' Mag' Ea; Ex conc. Magintiensi (Mgunt- Rb) OaRb; Ex eod. capitulo Pf; Eodem concilio Sf. Que - ecclesia *add. in mg.* Ca (*cf. c. 49*); Non debere munera exigi a presbiteris pro adipiscendis ecclesiis cp. xlvii *add.* Vo

² preter *add. ss* Mg²

³ commend- *BeOaTcTb; emend- AdCaEgPfMgMqRbVmVo

49

[Que¹ pena danda sit² presbiteris munera dantibus vel³ pro sua vel pro⁴ alterius ecclesia]⁵. Ex concilio Rothomagensi, cap. v⁶

Sancitum est atque omnibus modis prohibitum ut si quis presbiter inventus fuerit alicui clerico vel laico munera dare aut dedisse, aut aliam⁷ pecuniam tribuere, ut alterius presbiteri ecclesiam vacantem⁸ pretio redimat, pro hac cupiditate seu rapina seu presumptione turpis lucri gratia deiciatur⁹ a clero, et alienus existat a regula¹⁰.

ID 3.90] +C 7 q 1 c 33

¹ Que BeCaEgMpPf Rb²Vm; Quod MgTc

² danda sit BeCaMgPf Rb²TcVm; sit danda EaSf

³ dantibus vel BeCaEaMgPf Rb²TcVm; dedisse Sf

⁴ pro BeEgPfTcVm; om. AdCaEaMgSf

⁵ in mg. AdBeEgMgMpPf Rb²Tc (in mg. to c. 48 Ca), in text VmVo(adding cap. xlvi); om.

MoOaPtTbVp

⁶ Ex conc. - v *AdBeCaEgMgPf RbTbVo; om. EaMo(with no break)Tc; Ex conc. Romagensi cap. v

Oa; Ex concilio Vp

⁷ aliam BeCaPfTbVo; aliquam AdEaEgMg RbTc

⁸ vac- *CaMgTbTc; vag- Pf

⁹ deic- *CaMgPfTc; eic- Tb

¹⁰ sacerdotum add. MoTc, presbiterorum add. ss Eg²Mg², om.

*AdBbBeCaCcDbEaEgLeLgMfMgMhMjMkMmMpObOdOeOfPfPt RbTbVaVmVoBrant

50¹

[Quod presbiter sive quilibet clericus, quecumque² post diem ordinationis sue adquisierit, proprie relinquat ecclesie, nisi ei evenerit, vel alicuius³ dono vel iure hereditario]⁴. Ex concilio Remensi, cap. vi

Investigandum est si nihil patrimonii habens presbiter quando proventus est ad ordinem ecclesiasticum postea emerit predia, cuius⁵ iuris sint⁶, quoniam ecclesie ad quam de nihil⁷ habenti promotus est debent iuxta canonicam auctoritatem esse.

ID 3.94] X 3.25.1

¹ om. EaLc

² quec- AdCaMgPfTcVm; quodc- Sf

³ alicuius AdCaMgPfVm; alio Tc

⁴ in mg. AdBeCaMgPf Rb²(against c. 51)Tc, in text VmVo; om. OaPtTbVp. vi add. in mg. Be²

⁵ cuius *CaMgPfTb; eius Tc

⁶ sint *AdCaMgTbVm; sunt Pf; non sint Tc

⁷ nihil *AdMgMqPf; nihilo BeCaTbTcVm

51¹

²*De eadem re*³. *Ex concilio Arausico, cap. liiii*⁴

Presbiter⁵ cum diocesim tenet, de his que emerit ad ecclesie nomen scripturam
faciat, ut ab eius quam tenet ecclesie⁶ ordinatione non discedat.

ID 3.95] C 12 q 4 c 3

¹ *om.* EaLc

² De eodem *add. in mg.* Ca

³ De eadem re AdBeCaMgOaPfTcVmVp; De eodem Vo; *om.* PtTb

⁴ liiii *MgPf RbTcVmVo(*adding* xlviii); lvii Be; viii Ca; liii SfTb; cap. liiii *om.* Ad

⁵ Resbiter Mn

⁶ eius quam ten. eccl. *AdBeOaTbTcVm; eius eccl. quam ten. CaMg; eiusdem eccl. quam ten. Pf

52¹

*De eadem re*². *Ex concilio Carthaginensi, cap. xlvii*³

Placuit ut episcopi, presbiteri, diaconi vel quicumque clerici qui nihil habentes
ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros vel quecumque predia sui
nominis⁴ comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur
obnoxii, nisi ad ecclesiam ad quam titulati sunt, eadem ipsa contulerint. Si⁵ autem
ipsis propria liberalitate⁶ alicuius vel successione cognationis⁷ aliquid evenerit, faciant
inde quod velint.

ID 3.96a] C 12 q 3 c 1a, var.

¹ *om.* Lc

² De eadem re AdBeCaEaMgOaPf RbTcVmVp; De eodem (*after corr.*) Vo; *om.* PtSfTb

³ cap. xlvii BeCaMgOaPf RbVmVo(*adding* li); *om.* AdEa; cap. xlv Tb; cap. xxxviii Tc; cap. xlviii Vp

⁴ sui nom. *AdBeCaPfTbTcVmVo; suo nomini Ea; suo nomine Eg²Mg

⁵ Si *AdCaMgPfTc; Sin Tb

⁶ liberalitate *Eg²MgMp; libertate AdBeCaEgMqPf RbTbTcVmVo; largitate Oa

⁷ cognationis *AdCaEgPfTbTcVo; cognitionis Mg; cogitationis Vm

53¹

De eadem re². Eodem concilio cap. xlviii³

Ut⁴ unusquisque presbiter res quas post diem consecrationis adquisierit proprie ecclesie relinquat⁵.

ID 3.96b] X 3.25.3

¹ *om.* Ea

² *et add.* vO

³ De ead. re. Eod. conc. cap. xlviii Tc; De eadem re. Eod. conc. xliii Ad; De eadem re. Ex conc. Carthag. cap. xlviii (xlvii Vm) BeCaVm; Ex concilio Cartag' cap. xlviii. De eadem re Mg; De eadem re. Ex (et VoVp) eodem (concilio *add.* RbVo) cap. xlviii OaRbVo(*adding* cp. lii)Vp; Item idem Pf; Ex concilio Cartag' cap. xlviii PtTb

⁴ Et Oa

⁵ eccl. rel. *CaMgPfTc; rel. eccl. Tb

54¹

[Ut canticum turpe circa ecclesias² non fiat]³. Ex concilio Cartaginensi⁴

Canticum turpe atque luxuriosum circa ecclesias atque in atriis ecclesie omnino contradicimus⁵, quod ubique⁶ vitandum est.

ID 3.77]

¹ *om.* Vp

² -esias Ad²BeCaMgTcVm; oculos Ad; -esia Pf

³ Ut - fiat *in mg.* AdBeCaMgPf Rb²Tc, *originally against c. 53 Mg, in text Ea(no inscr.)Vm*; Turpe canticum non fiat circa ecclesiam Sf; Circa ecclesias canticum turpe vel luxuriosum non debere fieri *add.* Vo; *om.* OaPtTb

⁴ Ex conc. Cart. AdBeCaMgRbTbTcVo(*adding* liii); De eadem re et de eadem concilio, cap. xlviii Pf (*cf* Tc c. 53); Ex conc. Eliberitano cp. i Vm (*cf* c. 55)

⁵ fieri *add.* AdBeCaMgTc, *om.* *OaMqPf RbTb

⁶ est *add.* TbTc, *om.* *AdBeCaMgPfVm

55¹

[Quod pictura in² ecclesiis³ debeat et non debeat fieri diversis respectibus⁴]⁵. Ex concilio Eliberitano, cap. i⁶

Placuit picturas in ecclesiis fieri non debere, ne quod colitur et adoratur in parietibus depingatur⁷.

ID 3.40]

¹ *om.* EaLcVp

² in AdCaMgTcVm; *om.* Pf

³ -iis CaMfPfTcVm; -ia Sf

⁴ et non debeat fieri diversis respectibus AdCaMgVm; et non debeat fieri diversis de causis Be; et non debeat fieri PfTc; fieri diversis respectibus Rb²; fieri et non debeat diversis respectibus Sf

⁵ *in mg.* AdBeMgPf Rb²Tc; *against c. 56 Ca mg.; in text Vm; as rubr. to c. 56 Vo; om.* OaPtTb

⁶ Ex - cap. i AdBeCaMgPfTcVo(*adding* liiii); *om.* Pt; Ex - Elib. Tb; Ex conc. Cartag' Vm (*cf* c. 54)

⁷ -atur *BeCaMgPfTc; -uatur AdTbVo

56¹

*Item de pictura*². *Ex epistola*³ *Gregorii pape Secundino Dei recluso directa*⁴

Aliud est enim⁵ picturam adorare, aliud per picture historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scripturam⁶ hoc idiotis patet⁷ picturam cernentibus⁸, quia in ipsa ignorantes vident quod⁹ sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Unde et precipue gentibus pro lectione pictura est. Quod magnopere tu qui inter gentes habitas attendere debueras ne, dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit quod non ad¹⁰ adorandum in ecclesiis sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium¹¹ collocatum¹², et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias¹³ non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretionem condidisses¹⁴, sine dubio et ea que intendebas salubriter obtinere¹⁵, et collectum gregem non dispergere sed potius poteris congregare, ut pastoris intemeratum excelleret nomen, non culpa dispersoris incumberet.

ID 3.41] De cons. D 3 c 27 med. has Aliud enim est – pictura est

¹ *om.* EaLc

² *Item de pictura* *AdMgMqOaPf RbVm; *De pictura* CaVa; *om.* BePtTb; *Idem de pictura* Tc

³ *Ex epistola* *AdEgMqOaPf RbTbTc; *Epistola* Be; *Exempla* MgVm; *om.* CaPt

⁴ *Secundino Dei (om Mg) recluso directa* AdBeCaMgMqPfVmVo; *Sereno episcopo assiensi* Eg; *Secundino servo Dei recluso* Pt; *servo Dei Secundino recluso directa* Sf; *Sec. servo Dei recluso dir.* Oa Rb; *servo Dei directa recluso before corr.* Tb; *Sereno episcopo Massiliensi directa* Tc [*recte; cf JE 1800, Reg. XI. 10*]; *Quod pictura in ecclesiis debeat et non debeat fieri diversis respectibus lv add.* Vo Rb⁵ enim BeCaMgPfTcVoVq²; *om.* TbVq

⁶ -uram *CaMgPfTb; -ura Tc

⁷ patet *BeCaPfTb; prestat MgTc

⁸ picturam cern. *AdBeCaPfVm; *pictura cern.* MgTc; *cern. picturam* Tb

⁹ quod *MqPfTbVm; quid AdBeCaMgTc

¹⁰ ad *TcTb; *om.* AdBeCaMgMqPfVm

¹¹ fuit nesc. BeMgPfVm; nesc. Tc; nesc. fuit CaTb

¹² collocatum *BeMgMqTcVm; collatum AdCaPfTb

¹³ -rias *CaMgPfTb; -riam Tc

¹⁴ condidisses AdBeCaTbTcVo; credidisses MgPf; condidisses Vm

¹⁵ poteris *add.* Mg, *om.* CaPfTbTcVm

57¹

[*Quod debeat dari decima et² de peccoribus et de omnibus terre fructibus³]*⁴. *Ex concilio Magontiensi, cap. xxxviii*

Admonemus⁵ atque precipimus ut decimas⁶ omnino Deo dare⁷ non negligantur⁸ quas Deus⁹ dare¹⁰ constituit¹¹, quia timendum est ut quisquis Deo suum debitum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua¹².

ID 3.197] +C 16 q 2 c 2 Palea

¹ *om. Ea*

² et AdMgPfCm; *om. Tc*

³ omn. terre fruct. MgPfTcVm; terre fruct. omn. Be; fruct. terre Sf

⁴ *in mg. AdBeMgPfTc, in text SfVmVo(adding lvi); xiiii. De decimis in mg. Bd²Db, and in text Db; Ut decime dentur in mg. Ca; Quod debeat decimari et de peccatoribus et de omnibus terre fructibus in mg. Rb²; om. OaPfTbVp. vii add. in mg. Be²*

⁵ Admon- *AdBeCaMgPfTbVo; Dein mon- Oa; Ammonuimus Rb; Mon- Tc

⁶ decimas *AdBeCaMgTb; decime PfTc

⁷ omnino Deo dare Vm; omn. dare AdBeCaTb; omn. dare Deo Mg; Deo omn. dare Mq; omn. dari Pf²Vo; omn. dari Deo Tc

⁸ -antur PfTc; -ant AdBeCaMg; -atur Mq; -atis Tb

⁹ ipse *add. *Mg, om. AdCaMqPfTbTcVm*

¹⁰ dare CaMgPfTb; dari Tc

¹¹ const- *CaMgPfTc; inst- Tb

¹² sua *AdBeRbTbTcVmVo; *om. CaMgPf*

58¹

²*Ex concilio Rothomagensi, cap. iii³*

Omnes decime terre sive de frugibus⁴ sive de pomis arborum, Domini sunt, et illi⁵ sanctificantur. Boves et oves et capre que sub virga pastoris transeunt⁶, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino⁷. Non eligetur nec bonum nec malum nec altero⁸ commutabitur. Si quis mutaverit et quod mutat et quod mutatum est sanctificabitur Domino, et⁹ non redimetur. Sed quia multi inveniuntur modo decimas dare nolentes, statuimus ut secundum Domini nostri Iesu Christi preceptum¹⁰

¹ *om. LcVp*

² Quod debeat dari decima de pecoribus et de omnibus terre fructibus *add. in mg. Ca; De decimis dandis in text Ea; De eodem add. Vo*

³ cap. iii *AdBeCaMgOaPfTcVo(adding lvii); *no insc. EaPt; cap. xxxviii SfTb; om. Vm*

⁴ frugibus *CaEaMgPfTb; fructibus Tc

⁵ illi *CaMgPfTc; ipsi Tb

⁶ et *add. CaTb, om. *BeMgPfTc*

⁷ sanct. Dom. *CaPfTbTc; Dom. sanct. Mg

⁸ altero *CaMgPfTb; aliud Tc

⁹ et CaMgTbTc; *om. Pf*

¹⁰ preceptum *CaMgPfTc; imperium Tb

admoneantur semel et secundo et tertio. Si non emendaverint anathematis vinculis¹¹
constringantur usque ad satisfactionem et emendationem congruam.

ID 3.196] +C 16 q 7 c 5, incl. Palea

¹¹ anat. vinc. *CaPfTbTc; vinc. anat. Mg

59¹

*[Quod episcopi et abbates debeant² dare decimas]³. Ex concilio Cabilonensi⁴, cap.
xviii⁵*

Questi⁶ sunt preterea⁷ quidam sancti⁸ quod⁹ essent aliqui episcopi et abbates
qui decimas non dare sinerent¹⁰ ad ecclesias ubi illorum coloni missas¹¹ audiunt.
Proinde decrevit sacer iste¹² conventus ut episcopi et¹³ abbates de agris et de¹⁴ vineis,
que ad suum vel fratrum stipendia¹⁵ habent, decimas ad ecclesias deferri¹⁶ faciant.
Familie vero ibidem decimas suas ferant ubi infantes eorum baptizantur et ubi per
totum anni circulum missas audiunt.

ID 3.198] C 16 q 1 c 46

¹ om. Lc; after c 61 LeMqVc, after c 60 Mk; inserted in mid- c 61 without a break at end Mh

² -eant AdBeCaMgPfTcVm; -ent EaSf

³ in mg. AdBeCaMgMpPf Rb²Tc; in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding lviii); om. OaPtTbVp

⁴ Capuan' Pt

⁵ This is the last rubric in Rb, which still has mg. rubrics for a while

⁶ Questi *CcMfMjMpMqOaPtRaRbTbVm; Conqu- AdBbBdBeCaEgMgPdPfRaQaTcVoVpWc

⁷ presbiteri Mn

⁸ sancti *OaRbTbVm; fratres EaMfMgMjMpQaRa; om. AdBeCaEgMoMqPdPfTcVoWc; facti Pt;
quid. sancti om. Mn

⁹ facti add. Tc, om. *BeCaEaEgMfMgMjMoMpPfPtQaTb

¹⁰ non dare sin. AdEaEgPfVm; non sin. dare BeCaMgMq; dare non sin. OaRbTbTc

¹¹ misas Tb

¹² add. ss Be²

¹³ et *BeCaMgPfTc; om. Tb

¹⁴ de *BeCaMgPfTb; om. Tc

¹⁵ suum vel fratrum stip. *MgOaRbVm; usum et stip. AdBeVo; usum vel stip. CaEgPfTbTc; usum
suum vel fratrum stip. Ea; (usum et fratrum ss) stip. Mo; usum suum vel stip. fratrum Mq; usum vel
fratrum stip. Qa; usum fratrum stip. Vp

¹⁶ def- *BeCaMgPfTc; aff- Tb

60¹

[*Quod auctoritate veteris legis danda sit² decima*]³. *Ex concilio Magontiensi, cap. viii*⁴

Decimas Deo et sacerdotibus Dei⁵ dandas Abraham factis Iacob promissis insinuat. Deinde⁶ lex statuit et omnes doctores sancti commemorant, et profecto dignum⁷ erat, ut Israhelite decimas pecorum et frugum⁸ et omnium primitiarum Domino⁹ darent, qui eos¹⁰ liberaverat a decem plagis quibus percussit Egiptios¹¹, et in novissima plaga primogenita cunctorum disperdidit, gratiamque suis¹² prestitit, ut impetratis pecuniis spoliarent Egiptum. De quibus decimis Augustinus doctor venerabilis¹³ dicit¹⁴, Decime ex debito requiruntur. Quid¹⁵ si diceret Deus, nempe meus est homo¹⁶, mea est terra quam colis, mea sunt semina que spargis, mea animalia que fatigas, meus est solis calor, et cum omnia¹⁷ mea sint tu qui minus accommodas, solam decimam vix merebaris, sed reservo tibi novem, da mihi decimam. Si non dederis mihi¹⁸ decimam auferam tibi novem. Si¹⁹ dederis mihi²⁰ decimam multiplicabo novem. Cum itaque Iudaicus populus preceptum decimarum tanta diligentia observaret ut²¹ de quibusque²² minimis rebus, ruta videlicet et mentha et cimino²³, ut ipse Dominus testatur²⁴, decimam daret, cur non maiori studio plebs

¹ *om. Lc*

² *sit AdBeCaEaMgPfTcVm; est Sf*

³ *in mg. AdBeCaMgMpPf Rb²Tc; in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding Iviii); om. OaPkPtTbVp. Tc add: Abraham, victis quinque regibus, obtulit Melchisedech decimas*

⁴ *Mag. cap. viii *AdCaMgPfTbVm; Toletano Tc*

⁵ *Dei MgPfTbTc; om. Ca*

⁶ *et add. Tc, om. *CaMgPfTb*

⁷ *profecto dignum *MgOaRbVmVp; preceptum Ad²BeCaEaTb; profectum (preceptum ss) Eg; profectum MqPf; profecto dignum et preceptum Tc; prophetatum Vo, profectus Vo²*

⁸ *et frugum *CaMgPfTb; om. Tc*

⁹ *Domino *CaMgPfTb; om. Tc*

¹⁰ *qui eos *CaMgPfTb; quia eos Deus Tc*

¹¹ *perc. Eg. *CaMgPfTb; Eg. perc. Tc*

¹² *suis *CaMgPfTc; om. Tb*

¹³ *doct. ven. *CaMgPfTb; ven. doct. Tc*

¹⁴ *dicit *CaMgPfTc; ait Tb*

¹⁵ *Quid CaMgPfTb; Quod Tc*

¹⁶ *est homo *CaPfTc; es o homo Mg; es homo Tb*

¹⁷ *omnia *CaMgTbTc; om. Pf*

¹⁸ *mihi CaMgPfTbTc; om. Ad*

¹⁹ *non add. Ca, vero add. Tc, om. *AdBeMgPfTbVm*

²⁰ *mihi *CaMgPfTc; om. Tb*

²¹ *ut *CaMgPfTb; et Tc*

²² *quibusque Ad²Mq²PfTb; quibus Ad; quibuslibet Be; quibuscumque CaMgMqTc*

²³ *cim- *BeCa²Tb; cum- AdCaMgMqPfTcVm*

²⁴ *Dom. test. *Ca³MgPfTbTc; test. Dom. Ca*

evangelica eadem impleat iussionem, et cui maior numerus est²⁵ sacerdotum et sincerior cultus sacramentorum? Ideo ergo dande sunt ut hac devotione Deus placatus largius prestet que necessaria sunt, sicut superius ostendimus²⁶. Et ut sacerdotes ac²⁷ ministri²⁸ ecclesie cura et sollicitudine necessitatum corporalium, sine quibus hec vita transigi non potest, relevati liberiores fiant ad meditationem divine legis et doctrine administrationem atque spiritualis servitutis voluntariam²⁹ expletionem³⁰, et ut munus³¹ populi in cotidiana oblatione Domino immoletur, nec non³² statuta canonica³³ in sustentatione³⁴ pauperum et restauratione³⁵ ecclesiarum proficiant. Quatuor enim partes iuxta canones fieri³⁶ de fidelium oblationibus debent³⁷, ut una sit episcopi, altera clericorum, tertia pauperum, quarta restaurationi ecclesiarum servetur³⁸.

ID 3.199] +C 16 q 7 c 6 has first two lines only

²⁵ num. est TbTc; est num. AdBeCaMgPf

²⁶ ostendimus *BeCa²MgPfTb; diximus CaTc

²⁷ sacerdotes ac Ad²BeCaMgPf; sacerdos ac AdVm; sacerdos et Tb (*after corr.*); sacerdotes et Tc

²⁸ ministri *BeTcVm; magistri AdCaMgPfVo; magister Tb. (mag. et sacerdos *before reversal* Tb)

²⁹ voluntariam *BeTbVm; *om.* AdCaMgPfTcVo

³⁰ sp. serv. exp. *over erasure* Ca

³¹ ut munus *BeCa²EgTc¹; ut minus CaMgTc; ut unius Ad²Pf?Vo; ut in unius Mq; ut non minus Rb; munus Tb

³² nec non *AdBe²CaMqPfVo; secundum Ca²; nec non secundum Mg; nec non iuxta Ad²TbTc

³³ stat. can. *CaMgPfTc; can. instituta Tb

³⁴ -atione CaPfTbTc; -ationem Mg

³⁵ -ione CaPfTbTc; -ionem Mg

³⁶ iuxta can. fieri PfTbTc; fieri iuxta can. CaMg

³⁷ obl. deb. CaMgPfTb; deb. obl. Tc

³⁸ quarta restaurationi ecclesiarum (ecclesie Rb) servetur OaRbTb; quarta ad restaurationem ecclesiarum AdCaCcLgMfMgMjMpPdPfTcVmVoVpWc; quarta ad restituendam ecclesiam BdEgMoObOeOfPfRaVaWd; quarta ad restaurationem ecclesie BeOdSIVo*Branit*; et restaurationem ecclesiarum proficiant Ea; quarta ad restaurationem ecclesiarum (eccl. rest. Mm) fabricae applicanda LeMhMkMmMq; quarta edificandum Mn

61¹

[Quod tres partes debeant fieri de² decimis, due clero, tertia episcopo]³. Ex⁴ concilio

Toletano⁵

De his⁶ que ad ecclesiam a parochianis offeruntur in terris, in vineis, in mancipiis, pecuniis, antiquorum canonum instituta servantur, ut omnia in episcopi

¹ *om.* EaLcMn; *after c 62* Vp

² de AdBeCaMgPfTcVm; *om.* Sf

³ *in mg.* AdBeCaMgMpPf Rb²Tc, *in text* VmVo(*adding lx*); *om.* OaPtTbVoVp. Fabricae applicande *in mg.* Bb

⁴ Ex AdBeCaMgPfTb; De MoTc

potestate consistant. De his autem que altaribus offeruntur, tertia pars fideliter episcopis⁷ deferatur⁸, due clericis⁹. Decime autem secundum quosdam singulis annis tertia pars, aut in tertio tota. Sed tamen nos¹⁰ sequentes Romanos¹¹, singulis annis quartam partem, aut in quarto anno totam episcopi recipiant¹².

ID 3.202] C 10 q 1 c 7 var. to episcopis deferatur

⁵ cap. viii *add.* SfTb, *om.* *AdBeCaMgOaPfTcVmVo; *no insc.* Pt; Mk *runs this on without a break from c. 59 (qv)*

⁶ his *MgPfTbTc; illis Ca

⁷ fid. ep. CaMgPfTc; ep. fid. Tb

⁸ *Le ends cap. here, but adds* eoiscopis deferatur. Due clericis – recipiant *to end of cap. 59*

⁹ due clericis *CaMgMkMoPfTb; due clerici Mh; *om.* Tc

¹⁰ Sed tamen nos] Si non Oa

¹¹ precipimus ut *add.* Tb, *om.* *AdCaMgMoMpPfTcVm

¹² due clericis – rec. *in mg.* Vc²

62¹

Ex concilio Mediomatricis, cap. iii²

Decime³ quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo⁴ redimantur, ab episcopis prohibendum est ne fiat.

ID 3.200] +C 16 q 7 c 7

¹ *om.* EaLc

² Med. cap. iii (xiii Be, iiii Oa) *Be²CaMgOaPfTbVmVo; Med. cap. Ad; Toletano Pt; Mediolanensi MoTc. Ne munera pro decimis dandis exiguntur ep. lxi *add.* Vo

³ Decime AdBeCaMqOaPfPtTcVmVo; De decimis MgMpTb; De his Rb; Decimas Vq; Decimis Vp

⁴ ab eo *MqOaRbTcTbVm; *om.* AdBeCaMgMpPfVp

63¹

[Quod res ecclesie duplici iure possideantur, divino et humano]². Augustinus super Iohannem, parte prima, tractatu vi³

Quo iure defendis villas ecclesie, divino an humano? Divinum ius in scripturis habemus, humanum in legibus regum. Unde quisque⁴ possidet quod possidet? Nonne iure humano? Nam iure divino Domini est terra et plenitudo eius. Pauperes et divites Dominus ex uno limo fecit, et⁵ pauperes et divites una terra subportat. Iure ergo

¹ *om.* Lc

² *in mg.* AdBeCaMgPf Rb²Tc; *in text* EaSfVmVo(*adding* lxii); xv. De legitima possessione ecclesiarum *in mg.* Bd²; De decima possessione *in text*, De legitima possessione *in mg.* Db; Quod tres partes debeant fieri de decimis Pt; De legitima possessione Vp; *om.* OaTb

³ tractatu vi *CaMgPfVmVo; Aug. – Ioh. *only* Ad; tractatu vii BeSfTb; Aug. *only* Ea; *om.* Eg; tractatus Tc. *No insc.* Pt

⁴ quisque *AdBeMgPfTb; unus quisque Tc; quis Ca

⁵ et *CaPfTbTc; *om.* Mg

humano dicitur, Hec villa mea est, hec domus mea est, hic servus meus est. Iura ergo⁶ humana, iura imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana⁷ per imperatores et reges seculi Deus distribuit⁸ generi humano. Item. Tolle iura imperatoris, et quis audebit dicere, Mea est illa villa, meus est iste servus, mea est ista domus? Si autem ut teneantur ista ab omnibus⁹, iura acceperunt regum, vultis ut¹⁰ recitemus leges ut gaudeatis?¹¹ Item. Relegantur leges ubi manifeste¹² preceperunt imperatores eos qui propter ecclesie catholice¹³ communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine ecclesie audeant possidere. Sed quid nobis et imperatori? Sed, etiam ut¹⁴ dixi, de iure humano agitur¹⁵, et tamen apostolus voluit serviri¹⁶ legibus¹⁷, voluit honorari¹⁸ reges et dixit, Regem veremini¹⁹. Dicere noli, Quid mihi et regi? Quid tibi ergo et possessioni? Per iura regum possidentur possessiones²⁰. Dixisti, Quid mihi et regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad²¹ ipsa iura renuntiasti²² humana, quibus possessiones possidentur²³.

ID 3.194] D 8 c 1

⁶ sunt *add.* Tc, *om.* *AdCaMgPfTb

⁷ iura hum. *RbTbTcVm; hum. iura AdBeCaMgPf

⁸ Deus dist. *AdTbTcVm; dist. Deus CaMgPf

⁹ omnibus MgPfTbTc; hominibus Ca

¹⁰ ut CaMgPfTc; *om.* Tb

¹¹ gaudeatis *MgPfTbTc; audiatis Ca

¹² ubi man. *CaMgPfTc; ibi (man. *in mg.*) Tb

¹³ eccl. cath. *MgTbTc; cath. eccl. CaPf

¹⁴ ut CaMgTc; *om.* Pf

¹⁵ Sed quid - agitur *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹⁶ -iri *Tb; -ire AdCaMgPfTcVm

¹⁷ legibus BeMgMqPfTbTcVo; regibus Ad²Ca

¹⁸ -ari *MgPfTbTc; -are Ca

¹⁹ veremini MqPfTbVm; veneremini AdBeCaMgTc; uremini Rb; reveremini Vo

²⁰ possid. possess. *CaMgPfTc; possess. possid. Tb

²¹ ad *TbVm; *om.* AdCaMgPfTc

²² iura ren. *CaMgPfTb; ren. iura Tc

²³ possess. possid. *CaMgPfTb; possid. possess. Tc

64¹

[*Quod est legitimum tempus ecclesiastice possessionis*]². *Ex concilio Chalcedonensi, cap. xvii*³

Per singulas ecclesias⁴ rusticanas, parochias⁵ sive possessiones manere immobiles apud eos⁶ qui eas⁷ retinent episcopos et maxime qui eas sine violentia iam per triginta annos tenentes gubernaverunt⁸. Si vero intra triginta annos⁹ facta fuerit aut fiat de his altercatio¹⁰, licere¹¹ eis qui se dixerint lesos propter eas¹² movere¹³ apud sinodum provincie certamen¹⁴.

ID 3.106a] C 16 q 3 c 1

¹ om. Lc

² Quod - poss. in mg. AdBeCaPf Rb²Tc, in text LeMqVmVo(adding lxiii) (Mq has rubrics inserted in text from here on, in black, having had very few indeed beforehand); Quod – poss. De legitima possessione (no inscr.) in text Ea; De legitima possessione quod est legitimum tempus ecclesiastice possessionis in mg. Mg; om. OaPtTbVp

³ viix Ad; xlviii Pt

⁴ Per sing. eccles.] Singularum ecclesiarum Pt

⁵ placuit add. Pf, om. *AdCaMgTbTc

⁶ eos *CaMgTbTc; eas Pf

⁷ ss Ad

⁸ decernimus add. ss Eg

⁹ tenentes – annos in mg. Ad²

¹⁰ de his alt. *CaMgPftb; alt. de his Tc

¹¹ licere *MgTb; licet CaPfTc

¹² eas *CaMgPftb; eos Tc

¹³ here *CaMgPftb, before certamen PfTc

¹⁴ decrevimus add. MgVp, om. *AdBeCaCcMqPftbTcVmVo

65¹

²*De tricennali possessione*³

Gelasius Romane ecclesie episcopus fratribus qui in Sicilia sunt constituti. Illud etiam annecti placuit, ut si, quod absit, facultates ecclesie nec non et dioceses ab aliquibus⁴ possidentur episcopis⁵, iure sibi vindicent quod tricennalis lex conclusit⁶, quia et filiorum nostrorum principum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare quod legum tempus exclusit⁷.

ID 3.144, cf 147b, 212A] C 16 q 3 c 2, as here in earlier version, cf C 13 q 2 c 1 from Facultates

¹ om. EaLc

² De eodem add. in mg. Ca

³ De tric. poss. AdBeCaMgMqOaPfTcVmVo(adding lxiiii)Vp; Gelasius papa capitulo ii Pt; om. RbTb. Ex decretis Gelasii pape add. Tc

⁴ aliquibus *AdBeCaEgMqOaPftbVo; vel aliis quibusque Eg²; aliis quibusque MgQa; aliis quibus Tc

⁵ -opis *AdBeMgPftb; -opi CaTc

⁶ -usit *AdBeCaMgVo; -udit PftbTcVm

⁷ -usit *AdBeCaMgPf Rb²Tb; vel exclusit vel eduxit Pt; -udit RbTc

66¹²Gregorius³ Petro subdiacono⁴

Si monasterium⁵ sancti Theodori fines, de quibus causatio commota est, inconcussis⁶ quadraginta annis possedis⁷se reppereris, nullam deinceps, etiamsi quid sancte Romane ecclesie competere⁸ potuit, patiaris sustinere calumniam, sed quietem eorum modis omnibus procurare⁹.

ID 3.146; for the version of Pt cf AL 5.57, Deusdedit 3. 92] C 16 q 4 c 2 has more at beginning and end, as IIII

¹ om. Lc

² De eadem re *add. in mg* Ca

³ papa *add.* Tc, *om.* *AdCaEaMgPfTbVm

⁴ -onus Pt; De eodem cp lxxv *add.* Vo

⁵ prephatum *add.* Pt

⁶ inconcussis *AdMgPfTcVm; incussis Ca; inconcusse Tb

⁷ possedis⁷se *CaMgPfTb; possidere Tc

⁸ utiliter conferre *add. ss* Eg

⁹ sed quietem - procurare *AdBeCaCcEaQaTbVmVoWc; sed quietem - procurare (studeas *ss*) inconcussam Eg; sed quietem - procura MgMqPf; sed quietem - procurare studeas OaRb; Si vero monstratum fuerit intra tempora hec aliquam motam fuisse questionem eorundem finium electis arbitris tranquille et legaliter sopiatur Pt; sed quietem - procurare inconcussam debes Tc; sed quietem - procurare debes VpWd

67¹²Ex concilio Avernensi³ de⁴ diocesi per triginta annos⁵ possessa⁶

Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim⁷ per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quamvis⁸ secundum ius legis eius videatur⁹ esse diocesis admittenda non est contra eum actio¹⁰ reoscedendi¹¹, sed hoc intra unam parochiam, extra vero nullo modo, ne dum diocesis defenditur, provinciarum termini confundantur.

ID 3.131, 5.175] C 16 q 3 c 4

¹ om. Lc

² Quod tricennalis possessio firma sit *in mg.* Pf (*cf c. 68*); *no rubr. or inscr.* Ea; De eadem re Ca *mg.*

³ Avernensi MgTcVp; Ariminensi Ad; Arruvensi BePfTb; Arrunsi Ca; Tolet. IIII cap. xxxii Eg; Arrunensi MqVm; Advernensi Oa; Arvernico Qa; Arruensi Sf; Arunensi Vo

⁴ de BeCaMgMq²PfTcVm; *om.* AdMqTb

⁵ annos AdCaMgPfTbVm; annorum spacia Tc

⁶ lxxvi *add.* Vo

⁷ id est parociam *add. ss* Ln²

⁸ quamvis CaPfTbTc; quia Mg

⁹ -eatur CaPfTbTc; -etur Mg

¹⁰ actio *MgPfTbTc; auctio Ca

¹¹ reoscedendi *BeCcEaEgMgMqOaQaTbVmVoVp²Wc; respondendi (vel reoscedendi *add. ss* AdCa) Ad CaPFRbTc; poscedendi Vp

68¹

[Quod tricennalis² possessio firma sit]³. Ex concilio Toletano, cap. xxv⁴

Sicut diocesim⁵ alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii conventum non admittit⁶. Ideoque basilice que nove condite⁷ fuerint⁸, ad eum procul dubio episcopum pertinebunt cuius conventus esse constiterit.

ID 3.212] C 16 q 3 c 3 to admit only

¹ om. Lc

² tricenna Ad

³ Quod - sit in mg. AdCaRb²Tc; in text EaLeMgMqOaVmVo(adding lxvii); against c. 67 Pf; om. BePtTbVp

⁴ Ex - xxv AdMgPfTbTcVm; om. Ea; Ex eodem concilio cap. xxxv Eg; Ex - Tol. Qa

⁵ dicesim Mg

⁶ admittit CaEg(vel admit ss)MgPfTb; amittit Tc

⁷ condite *CaMgTbTc; om. Pf

⁸ -erint *MgPfTb; -erunt CaTc

69¹

[Quod ecclesia que possidet² iuramento probare debeat³]⁴. Gelasius Iusto⁵ episcopo

Dilectio tua⁶ quesita omnium fidelium⁷ fideliter⁸ rerum veritate⁹, si de spatiis quibus memoratur orta contentio¹⁰, definitio¹¹ dudum certa processit¹², intemerata servetur. Alioquin, si nihil unquam constiterit terminatum, nunc de perscriptione¹³ temporum, si qua pars fudit¹⁴ prebeat sacramentum, ut tamen¹⁵ que hactenus possedissee perhibetur iusiurandum sinatur afferre¹⁶.

ID 3.135, cf 6.105] C 16 q 3 c 7

¹ om. EaLc

² possidet AdCaMgPfTcVm; tenet Sf

³ prob. deb. AdCaMgPfTcVm; proset Sf

⁴ in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc; in text SeSfVmVo(adding lxvii); om. MqOaTbVp

⁵ Iusto *AdBeCaMgPfSeTcVm; Iustino SfTb

⁶ studeat add. MgMoTcVo, om. *AdBeCaDbMqPfrbSeTbVm

⁷ om. BeVo

⁸ fideliter *BeDbMgMq²OaSeTbVmVo; firmiter AdCaPfTc; fidelium Mq

⁹ ut add. MgTc, om. *CaDbPfTbVm

¹⁰ et add. Mg, om. *CaDbPfTbTc

¹¹ tua add. Pf, om. *CaDbMgTbTc

¹² -essit *CaPfTbTc; -essert Mg

¹³ persc- PfRbTb; presc- BeCaMg; prosc- AdTc

¹⁴ fudit AdBeMgTb; fidei CaPfTc

¹⁵ ut tamen *CaCcMgTbTc; de his Pf

¹⁶ aff- AdBdCaCcEgMgMoSeTbTc; off- Ad²Pf; offerre Rb

170

[Que penitentia sit danda incentoribus ecclesiarum]². Ex decretis³ Iulii pape

Si quis ecclesiam comburit, quindecim annos peniteat, et eam sedule restituat, et pretium suum pauperibus tribuat.

ID 3.127] +C 17 q 4 c 14, Palea

¹ Mn resumes; added at head of leaf Vc²; LeMq have rubric but neither insc. nor text for cap. 70

² Que pen. – incent. (incensibus AdMg) eccles. in mg. AdBeCaMgTc, in text Ea(no insc.)LeMq(in black)SfVm; Que pen. sit danda Pf; Que pen. incentoribus ecclesiarum sit danda Pt; Que pen. danda sit incendiariis Rb³ in mg.; Que pen. sit danda crematoribus lxviii Vo; om. OaTbVp

³ -etis AdCaMgPFTb; -eto TcVm

71¹

²Ex concilio³ Magontiensi, cap. vii⁴

Quisquis fastu⁵ superbie elatus domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo sacratas atque ad⁶ honorem Dei sub regie munitatis⁷ defensione constitutas, inhoneste tractaverit vel infringere presumpserit, aut incendia vel vastationes ausu temerario perpetraverit, quasi invasor et violator ecclesie Dei, que est domus Dei vivi, communionem omnium fidelium abscidatur.

ID 3. 125] +D 30 c 9 widely var.

¹ whole canon in upper mg. Tc

² De invasoribus ac vastatoribus rerum ecclesiasticarum add. Ea(no insc.)Vo

³ decreto Ad

⁴ lxxviii add. Vo; cap. vii om. Be

⁵ Quisquis fastu] Si quis fatu (after corr.) Pk; Si quis fastu Rb

⁶ ad CaMgTbTc; om. Pf

⁷ regie munitatis AdCaEaMqPFTcVoVp; rege mun. Mg; regie emunitatis BeOaTbVm; regie eternitatis Rb

72¹

²[Quid faciendum sit de³ raptoribus ad ecclesiam confugientibus]⁴. Ex⁵ concilio Calcedonensi⁶, cap. iii⁷

¹ om. Lc

² viii in mg. Be²

³ ss Be²

⁴ in mg. AdBeCaLdPf Rb²Wc, in text Ea(no insc.)LeLmMqSfVmVo(adding lxx); om. LfOaPtTbTc; (xvi add. Bd) De confugientibus ad ecclesiam in mg. (also in text Db, with De rapt. conf. ad eccl. quid fac sit below Lj) BdBcDbLj, in text Vp; De fugientibus ad ecclesiam. Quid - confug. Mg mg, in text MmMo

⁵ Ex AdBeCaCbLdLfLjLmMgPFTbWc; De Tc

⁶ Calc. BeCaCbLdLfLjLmMoOaPFTbTcVmWc; Calcedonensi Ad; Aureliani Eg; Aureliano Mg; vel Aurelianensi add. ss Ra²; Aurelianensi Vp

De raptoribus autem feminarum⁸ id constituendum esse censuimus⁹, ut si ad ecclesiam raptor¹⁰ cum rapta¹¹ confugerit¹², et feminam ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris, et parentibus reddatur, et raptor mortis vel penarum¹³ impunitate concessa, liberam habeat eundi facultatem¹⁴. Si vero parentes mulieris ecclesiasticis viris obedire noluerint, excommunicentur.¹⁵

ID 3. 108] C 36 q 1 c 3 is widely var.

⁷ iii BeLmMoMqOaPftbTc; iiiii AdCaCbLdLfljPtVoWc; ii Eg?MgVm; Ex - iii om. Cc. Calc. conc. only Qa

⁸ De—feminarum om. Pq

⁹ const. esse cens. *Ad²BeCa²EgLdMgPftPtQaVmWc; const. esse censeamus Ad; const. cens. Ca; constituimus Tb; constitutum esse cens. Tc

¹⁰ ad eccl. raptor *AdBeCbCcLdLfljLmMgPftbTcWc; raptor ad eccl. Ca

¹¹ rapta *AdBeCaLdMgPftPtQaTbTc; raptura Lf

¹² confugerit AdBe²CaCcLdLjLmMfMgMhMjMkMmMnMoPdPftPtQaRaTbWc; fuerit Be; fugerit CbDbLfTc

¹³ vel penarum *AdBeCaEgLdMgMoPftPtTcWc; penarum Lm; om. Tb

¹⁴ lib. hab. eundi fac.

AaAbAdBdBcCaCbCcDbEaEbEcFcGcKaLbLdLeLfljLmMfMgMhMjMkMmMqOaObOeOfPdPff kPtPwQaRaRbSdSeSgTbVaVmVpWaWbWcZa; lib. hab. abeundi fac. Mn; lib. eundi hab. fac.

OdVoVosm.; aut serviendi conditione subiectus sit aut redimendi se (liberam habeat add. Eg²) facultatem EgTcVt(with Hispana, C. Orleans [511], c. 2, against BD 3.191, ID). lib. eundi fac. hab. Brant, Migne. Eg²Ra continue: Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur et raptor a patre superioris conditionis satisfactione <vel non> teneatur obnoxius. For liberam habeat eundi fac. Mo has aut serviendi conditionem subtilisset (? add. ss) aut redimendi se (et sic add. ss) liberam habeat (eundi add. in mg.) facultatem. Si vero que rapitur patrem habere constiterit, et puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur, et raptor a patre superioris conditionis satisfactione non teneatur obnoxius.

¹⁵ Si vero - excommunicentur at foot of leaf with tie mark Mo²

73¹

[Qua ratione sint² reddendi³ ad ecclesiam confugientes]⁴. Ex eodem concilio⁵, cap.

iii⁶

Servus qui ad ecclesiam confugerit pro qualibet culpa, si a domino pro commissa culpa⁷ ecclesiasticum⁸ sacramentum susceperit, statim ad servitium domini sui redire cogatur, et postquam dato sacramento domino suo⁹ fuerit consignatus¹⁰, si

¹ om. Lc

² sint AdCaMgPftTcVm; sunt EaSf

³ servi add. Pf; om. AdBeCaEaMgSfTcVm; sint redd. after confug. Vo

⁴ in mg. AdBeCaMgPftTc; in text Ea(no inscr.)LeMnMqSfVmVo(adding lxxi); om. OaPtRbTbVp

⁵ eod. conc. BeCaPftTcVo; concilio Calcedonensi AdMqOaSeSfTbVm; conc. eod. Mg

⁶ iiiii AdBeCaMqPftTb; iii MgSeSfTcVm; vii Vo. Ibidem only Pt

⁷ si a domino – culpa in mg. Mq²

⁸ -icum *CaPftTc; -ici Mg

⁹ dato sac. dom. suo*CaMgPftTb; dom. suo dato sac. Tc

¹⁰ restitutus Ra; vel consignatus in mg Ra²

aliquid pro eadem culpa qui accusatur probatus fuerit¹¹ pertulisse, pro contemptu ecclesie et prevaricatione fidei a communione¹² catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si vero servus pro culpa sua ab ecclesia defensatus, sacramentum domini sui clericis¹³ exigentibus, de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat¹⁴ occupari.

ID 3. 109] +C 17 q 4 c 36b is var.

¹¹ fuerit *CaMgPfTb; om. Tc

¹² communione *CaMgPfTb; communicatione Tc

¹³ clericis *BeTbTcVm; cleris AdCaMgMqPf

¹⁴ -eat *CaMgPfTb; -et Tc

74¹

²*Gelasius³ Bonefacio episcopo⁴*

Servus post sacramentum sibi prestitum reddatur invitus⁵.

ID 3.115 end] +C 17 q 4 c 32 at end

¹ om. EaLc

² De eodem *add. in mg. Ca, in text Vo*

³ papa *add. PtTc, om. *AdCaMgPfTb*

⁴ ex concilio apud Theodonisvillam cap. ix (xi LeOa) *add. LeOaSe, apud villam Theodonis cap. x add.*

Tc, Ex concilio apud Theodonis *add. Vm (cf c. 75), om. *AdBeCaMgPfTbVp, lxxii add. Vo*

⁵ Servus - invitus *om. Se*

75¹

²*Ex concilio apud Theodonis villam, cap. xi³*

Servum⁴ confugientem ad ecclesiam, seu in atrium ecclesie, aut in officinas regularium fratrum vel in curtem, aut in domum episcopi, quia hec in antiquis canonibus pro emunitate tenentur, nemo abstrahere audeat, neque inde donare aut⁵ ad penam vel ad⁶ mortem, ut honor Dei et sanctorum eius pre omnibus conservetur. Sed rectores ecclesiarum pacem et vitam ac membra ei⁷ cum iuramento obtinere studeant. Tamen legitime componat quicquid inique fecerat, et si insecutor magistris ecclesie obedire noluerit, canonicè constringatur.

ID 3.111] +C 17 q 4 c 9 is very remote

¹ om. Lc

² De eodem *add. in mg. Ca; De eadem re add. Vo*

³ Ex - xi (xl Be) *AdBeCaMgMqPfTbVm; Item Ea; Apud – cp. xi. lxxiii Vp; *om. OaRb(with no break)SeTc, cf c. 74.*

⁴ Reum Vo

⁵ aut MgTbVm; *om. BeCaPfTc*

⁶ vel ad *CaMgPfVm; aut ad Tb; vel Tc

⁷ ei CaMgTbTc; *om. Pf*

76

¹*Hilerdensi concilio*², *cap. vi*³

Nullus clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam fugientem extrahere audeat vel flagellare presumat⁴. Quod si fecerit, donec digne peniteat a loco cui honorem non dedit⁵ segregetur.

ID 3. 117] +C 17 q 4 c 19a

¹ Ut nullus clericorum servum suum aut discipulum ab ecclesia vi extrahere presumat *add. in mg. Ca.*

Item (*no inscr.*) Ea; De eodem *add. Vo*; Ex *add. AdBePf, om. CaMgTbTcVo*

² Hil. conc.] conc. Ilerbensi Be

³ vi CaMgPfTbTcVo(*adding lxxiiii*); vii Vm

⁴ presumat *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁵ dedit *BeEaMgMqOaPfTbTcVmVp; dederit BdCaCc; ?? Ad

77¹

*[Qua ratione sint reddendi inimici ad ecclesiam confugientes²]³. Ex concilio⁴
Chalcedonensi⁵, cap. v⁶*

Similiter in Maticensi⁷ sinodo decretum est, ut⁸ hi qui fugiunt suos⁹ inimicos, aut in¹⁰ ecclesiam, aut in¹¹ atrium ecclesie, aut in domum episcopi, aut in claustrum regularium, non inde abstrahantur, nisi prius supra sacra securitate accepta a persecutore, de morte, de¹² debilitate et omnium penarum genere sint securi, etiam si servi sint¹³ illorum qui eos insequuntur, ita ut ei¹⁴ cuius rei criminosi fuerint, de satisfactione conveniat¹⁵. Quod si is¹⁶ qui supra sacra prius iuraverat¹⁷ convictus fuerit iuramentum¹⁸ violasse, reus periurii a communione privetur quousque satisfaciat.

ID 3. 110] +C 17 q 4 c 32 is very remote indeed

¹ *om. EaLc; fter c 78 Vp*

² inim. ad eccl. conf. AdBeMgPfTcVm; ad eccl. conf. inim. Ca; inim. ad eccl. fugientes Vm

³ *in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc, in text LeMqVmVo(adding lxxv); om. OaPtTbVp*

⁴ concilio CaMgPfTbTc; eodem Vm

⁵ Chalcedonum Tb; Maticense Vo

⁶ v *AdCaMgPfTb; vi BeTc

⁷ Maticensi BeTb; Maticensi AdVoVp; Maticense CaMgMqRb; Manticensi Pf; Matizensi Tc

⁸ ut *MgPfTbTc; aut Ca

⁹ suos *CaMgPfTb; *om. Tc*

¹⁰ in *CaMgPfTb; ad Tc

¹¹ in *CaMgPfTb; ad Tc

¹² de MgTbTc; *om. Pf; et Ca*

¹³ servi sint *MgPfTbTc; sint servi Ca

¹⁴ ei *CaMgPfTb; eis Tc

¹⁵ -iat *CaPfTb; iant MgTc

¹⁶ is *MgTb; his CaPfTc

¹⁷ iuraverat *CaPfTbTc; intraverat Mg

¹⁸ iuramentum *AdCaMgTbTc; sacramentum Pf

78¹

[*De his qui ad ecclesiam confugientibus iniuriam faciunt*²]³. *Ex concilio Toletano, cap.*⁴ *xii*⁵

Pro his qui quolibet⁶ metu vel terrore ecclesiam appetunt, consentiente pariter ac iubente domino nostro Ervigio rege, hoc sanctum concilium definivit ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam⁷ residentes inde abstrahere, aut quodcunque nocibilitatis vel dampni seu spoliationis residentibus in loco sancto inferre, sed esse potius his ipsis qui ecclesiam petunt per omnia licitum intra triginta passus⁸ ab ecclesie ianuis progredi, in quibus triginta passibus uniuscuiusque ecclesie in toto circuitu reverentia defendantur⁹. Sic tamen ut hi qui ad eam confugiunt, in extraneis vel longe separatis ab ecclesia¹⁰ domibus nullo modo abscedant¹¹, sed in hoc sancto triginta passuum numero absque domorum extraneorum receptaculo progredientes, aditum obtinebunt, ut adquisite¹² nature usum debitis¹³ exeant locis, et nullo teneantur eventu necessitudinis¹⁴, qui se dominicis defendendos commiserunt claustris. Si quis autem hoc decretum violare temptaverit, ecclesiastice excommunicationi subiaceat, et severitatis regie feriatur sententia. Ipsos tamen qui ad ecclesiam confugium fecerunt, si iuxta priscorum canonum¹⁵ instituta hi qui eos repetunt¹⁶ sacramenta reddiderunt¹⁷, et sacerdos ecclesie ipsius ab ecclesie non abstraxerit¹⁸ foribus, aut fuga talium si

¹ *om. Lc*

² *faciunt Mg; fugiunt Pf*

³ *in mg. MgPf Rb²; De his qui confugium ad ecclesiam faciunt in text Ca(after cap. xii)VmVo(adding lxxvi); De his qui ad – faciunt et de his qui ad ecclesiam confugiunt in text Ea(no inscr.); De his qui ad ecclesiam confugiunt Be(mg.)Sf; De his qui ad eccl. confugientibus nocte in black, with De his qui ad eccl. confugientibus again in red after insc. Mq; om. AdOaPfTbTcVp*

⁴ *cap. PfTbTc; om. AdCaMgOaVo*

⁵ *cap. xii om. Be*

⁶ *quolibet *CaMgTbTc; quolibet Pf*

⁷ *conf. ad eccl. *AdCaMgPf; ad eccl. conf. Tb; conf. ad eccl. vel Tc*

⁸ *trig. pass. *CaMgPfTb; pass. trig. Tc*

⁹ *-antur *MgPf; -atur CaTbTc*

¹⁰ *-esia CaMgTbTc; -esie Pf*

¹¹ *abscedant *BeMgPfTb; accedant CaCcTc*

¹² *adquisite AdBeOaPfVo; ad requisite CaCc; ad exquisite Mg; ad quesite Mq; ad cogentis Tb; ad Tc*

¹³ *debitis *MgPfTbTc; debeant Ca*

¹⁴ *necessitudinis *CaMgPfTc; necessitatis Tb*

¹⁵ *prisc. can. *CaMgPfTb; can. prisc. Tc*

¹⁶ *corr. fr. ? in mg. Ad*

¹⁷ *-erunt MgPfTb; -erint CaTc*

¹⁸ *abstr- *CaMgPfTb; extr- Tc*

evenierit sacerdoti¹⁹ querenda est, aut dampnorum²⁰ sententia, secundum electionem principis huiusmodi²¹ sacerdotibus irroganda.

ID 3.121] +C 17 q 4 c 35, with beg. abbreviated

¹⁹ sacerdoti *CaMgPfTb; om. Tc

²⁰ dampnorum *BeCaMqOaRbTbVm; dampnatorum AdMgPfTc; dominorum (?) Vo

²¹ in mg. Tb

79

[Quod modis fiat sacrilegium]¹. Iohannes VIII² in libro Gotice³ legis

⁴Sacrilegium enim committitur si quis infregerit ecclesiam vel triginta ecclesiasticos passus⁵ qui in circuitu ecclesie fuerint, vel in domibus que infra predictos passus fuerint⁶, aliquid inde diripiendo⁷ vel auferendo, seu qui⁸ iniuriam vel ablationem⁹ rerum intulerit¹⁰ clericis arma non ferentibus vel monachis sive Deo devotis omnibus ecclesiasticis personis. Non¹¹ enim capelle que infra ambitum murorum castellorum sunt, mittuntur vel¹² ponuntur in hac observatione. Similiter etiam sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro¹³, sive sacrum de non sacro¹⁴. Non sacrum vero de non¹⁵ sacro¹⁶, quia¹⁷ non potest computari in crimine sacrilegii, secundum mundanarum legum censuram debet emendari, vel secundum morem¹⁸ patrie.

ID 3. 98c] +C 17 q 4 c 21 med., var.

¹ Quod (Quot AdTc) – sacr. in mg. AdBePf Rb²Tc; in text Ea(no inscr.)LeMgSfVmVo(adding lxxvii); xvii. De sacrilegio in mg. Bd²; De sacrilegio. Quod modis - sacr. in mg. CaMg; De sacrilegio Vp; om. OaPtTb. viiii in mg. Be²

² VIII *AdBePfPtTbTc; IX Ca; XI Mg; VII Vm; nonus octavus Vp

³ Gotice *AdCaMgPfTbVm; Geotice OaTc; Cotire Sf

⁴ Sic add. Pk

⁵ eccl. pass. *CaMgPfTb; pass. eccl. Tc

⁶ vel in domibus - passus fuerint *AdCaCcMgPfTb; om. Tc

⁷ inde dirip. *CaMgPfTb; dirip. inde Tc

⁸ qui *CaMgTbTc; om. Pf

⁹ abl- CaMgTbTc; obl- Pf

¹⁰ -erit *CaMgPfTb; -erint Tc

¹¹ Non *CaMgPfTb; Neque Tc

¹² mittuntur vel *CaMgPfTb; om. Tc

¹³ non sac. de sac. *MgPfTbTc; sac. de non sac. Ca

¹⁴ sac. de non sac. *MgPfTbTc; non sac. de sac. Ca

¹⁵ non CaMgPfTbTc; om. Vm

¹⁶ non sacrum – sacro ss Ad²

¹⁷ quia *BeCaTcVo; quia quod AdMgMqTbVm; quod Pf

¹⁸ morem *CaMgPfTb; legem Tc

80¹

[Que² sit lex sacrilegii]³. Idem in eodem libro⁴

Inspectis legibus Romanis ubi habebatur de sacrilegiis, invenimus ibi a Iustiniano imperatore legem compositionis sacrilegii constitutam, scilicet in quinque libras auri optimi. Sed nos leviolem legem precipimus esse tenendam, que a Carolo est⁵ constituta pio principe de compositione sacrilegii⁶, videlicet in triginta libras argenti examinati, id est sexcentorum solidorum summam⁷ argenti purissimi. Ideoque quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, istam leviolem⁸ compositionem emendet⁹ ipsis episcopis vel abbatibus, sive personis¹⁰ ad quos querimonia sacrilegii iuste pertinuerit. Et si ipse reus sacrilegii¹¹ facere noluerit, tandiu excommunicationi subiaceat usque quo¹² predictam compositionem sexcentorum solidorum persolvat. Et si¹³ in hac obstinatione mortuus fuerit, corpus eius cum psalmis et himnis non deferatur ad sepulturam. Et precipimus ut in fine codicis mundane legis scribatur hec lex¹⁴.

Hucusque lex pape.

ID 3. 98b]

¹ om. EaLcOa

² Que AdCaMgPfTc; Quid Vm

³ in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc, in text LeMqPtVmVo(adding lxxviii); om. TbVp

⁴ Idem in eod. lib. EgPfVo; Iohannes VIII in libro Gotice legis AdCaMgMqSfTb; Item in eodem Be; Idem ibidem Pt; Item in lib. eod. Tc; Idem in eodem Vp

⁵ a Carolo est *CaMgPfTb; est a Carolo Tc

⁶ sacrilegii *MgPfTbTc; om. Ca

⁷ summam *CaMgPfTb; om. Tc

⁸ leviolem AdCaPfTb; levem Tc; leniorem Mg

⁹ et add. Mg, om. *CaPfTbTc

¹⁰ personis *Ca²MgPfTc; perponis ? Ca; sanctis Tb

¹¹ reus sac. *CaMgPfTb; sac. reus Tc

¹² usque quo *AdMgPfTb; quousque Tc; usque post Ca

¹³ ss Tb

¹⁴ que sic incipit add. Vp

81

[Quot¹ passus habeat atrium maioris ecclesie, quot² minoris]³. Ex concilio

Antioceno⁴, cap. v⁵

¹ Quod Mg

² quod Mg

³ in mg. AdBeCaMgPf Rb²Tc; in text Ea(no inscr.)LeMqSfVmVo(adding lxxviii); Quot (corr. fr. quod) passus habeat atrium ecclesie Pt; om. OaTbVp

⁴ Antioceno *AdBeCaEgMgTb; Agatensi PfTc; Anticeno Sf

⁵ v *AdBeCaEgMgPfTbVo; x Tc (this is properly the insc. to ID 3.103); i Vm. cap. v om. Pt

Nicholaus episcopis omnibus. Sicut antiquitus a sanctis patribus statutum⁶ est, statuimus ita ut maior ecclesia per circuitum sexaginta⁷ passus habeat, capelle vero vel⁸ minores ecclesie, triginta. Qui autem confinium eorum⁹ confringere¹⁰ temptaverit, aut personam hominis vel bona eius inde abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet¹¹ et quod rapuerat¹² reddat¹³, excommunicetur.

ID 3. 104] +C 17 q 4 c 6

⁶ statutum *CaMgPFTb; constitutum Tc

⁷ sexaginta *CaMgPFTb; quadraginta Tc

⁸ vel *CaMgPFTb; et Tc

⁹ eorum *MgPFTbTc; earum Ca

¹⁰ confringere *CaEgPFTbTc; constringere Mg

¹¹ quousque em. *suppl.* Ca²

¹² -erat *CaMgPFTc; -erit Tb

¹³ et quod rap. redd. *ss* Be²

82¹

[Quod ecclesia debeat² tueri libertos legitime factos]³. Ex Agatensi concilio⁴, cap⁵.

xxviii

Libertos legitime a dominis suis factos⁶ ecclesia⁷, si necesse fuerit, tueatur⁸.
Quod si quis ante audientiam aut pervadere eos aut exspoliare⁹ voluerit vel
presumpserit, ab ecclesia repellatur¹⁰.

ID 16. 51] +D 87 c 7

¹ *om.* Oa

² -eat CaPFTcVm; -et SfVo

³ *in mg.* AdBeCaPf Rb²Tc, *in text* LeMqSfVmVo(*adding* lxxx); (xviii *add.* Bd) De libertorum tutela *in text* Ea(*no inscr.*), *in mg.* Bd²Vp; De libertorum tutela. Quod - factos Mg *mg.*; *om.* PtTb. x *add.* *in mg.* Be²

⁴ Ex Agat. conc. PFTc; Agat. conc. BeCaTbVmVo; Conc. Agat. Mg; Agantense conc. Sf

⁵ cap. *BeMgPFTbTc; *om.* Ca

⁶ a dom. suis factos *AdCaMgPf; factos a dom. suis Tb; a dom. suis Tc

⁷ ecclesia *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁸ ecclesia *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc

⁹ ex- *ss* Tb

¹⁰ repell- *AdBeCaDbMgMqPfRbTc; pell- SITb; expell- Vo; depell- Wd

83¹²*Toletano concilio III, cap. lxxiii³*

Liberti⁴, quibuscunque manumissi sunt atque ecclesie patrocínio commendati existunt, sicut regule antiquorum patrum constituerunt⁵, sacerdotali defensione a cuiuslibet insolentia protegantur, sive in statu libertatis eorum sive in peculio quod habere noscuntur.

ID 16. 52] +D 87 c 8

¹ om. LcOaOf

² De eodem in mg. Ca, text Vo. Ex add. AdPfTc; om. BeCaMgSfPtTbVmVoVp

³ Tol. - lxxiii (lxxviii Vp) *AdBeCaDbMgTbTcVmVp; Tol. conc. only Ea; Tol. - lxxii Pf; Ob has here Vita - xlvii (from 83A below); Tol. concil. cp. lxxviii Vo

⁴ quia add. Db, qui a add. Eg², a add. TcVo, om. *BeCaMgPfTb

⁵ sicut regule - const. *AdCaDbMgPfTb; om. Tc

83A¹²*Vita beati³ Gregorii, libro III⁴, cap. xlvii⁵*

Libertatem cuiusque⁶ hominis Gregorius contra iudicum insolentias liberis nichilominus vocibus defendebat.

ID 16.53]

¹ in

AbAdBdBcCaCbCcDbEaEbEcEgFcHaKaLcLdLeLflLgLhLjLkMfMgMhMjMkMmMnMoMpMqObOdOePdPpPkPqPtPwQaRbRfSdSeSkSgSITbTcVaVmVoVpWaWbWcW; om. AaLbOaOf Brant

² De eodem in mg. Ca, in text Vo. In add. Tc, om. *BeCaMgMqObPfTbVm

³ beati *Ad(before Vita)CaCbMgMqOdPfPkTb; om. Ea; sancti TcVp

⁴ II Be

⁵ xlvii *AdBeCaCbMgOdPfPkPtTbVmWc; clvii Fc; clvi Tc; lviii. lxxxii Vo after corr.. ObPw have insc. of c 84 here; lib. - xlvii om. Ea; Vita - xlvii om. Mo; Petrus diaconus vel vita - xlvii Ra mg.

⁶ cuiusque *AdCaCbEaMgOdPfPkTbWc; quibuscumque Be; cuiuslibet Cc; quoque FcOe; cuiuscumque RbTc

84¹²*Ex concilio Arausico, cap. vi³*

In⁴ ecclesie manumissos vel per testamentum ecclesie commendatos, si quis in servitute⁵ vel in obsequium vel ad colonariam conditionem imprimere temptaverit, animadversione ecclesiastica cohercebitur⁶.

¹ om. Ea

² De eodem in mg. Ca, in text Vo

³ Ex - vi here BeCaMgOaPfTbTcVmVo(adding lxxxiii); om. Mo; as insc. of c 83A ObPw; Ex conc. Toletano cap. iii Sf (cf c. 85)

⁴ In CaMgPfTc; om. BeOa; []n SfTb

ID 3. 154] +D 87 c 6b

⁵ servitutem *CaMgPfTb; servitium Tc

⁶ coherceatur SIWd

85

[*Quod episcopi res ecclesie alienare, donare, mutare¹ non debeant absque concilio clericorum suorum*]². *Ex concilio Toletano III*³

Hec sancta sinodus nulli episcoporum licentiam tribuit res ecclesie alienare, quoniam et antiquioribus canonibus hoc prohibetur. Si quid vero quod utilitatem non gravet ecclesie, pro suffragio⁴ monachorum vel ecclesiis⁵ ad parochiam suam pertinentium⁶ dederint, firmum maneat. Peregrinorum⁷ vel clericorum et⁸ egenorum necessitati salvo iure ecclesie prestare permittuntur pro tempore que potuerint⁹.

ID 3. 167]

¹ don. mut.] commutare Rb; mut. don. Vo

² Quod – conc. (om. Mq) cl. suorum (suorum cl. Ca) in mg. AdBeCaPf Rb²Tc, in text MqPtVmVo(adding lxxxiii); (xix. add. Bd) De alienatione et commutatione ecclesiasticarum rerum (eccl. rerum Bd) in mg. Bd²LeVp; De commutatione et alienatione in text Ea(no inscr.); Quod episcopi ecclesie – absque consensu cl. suorum Le; De commutatione et alienatione. Quod - suorum in mg. DbMg, and in text Db; Quod – mutare non debent sine clericorum suorum consensu in text Sf; om. Tb. xi add. in mg. Be²

³ III AdCaMgPfVm; cap. iii MqSfTbTc; cap. iiii Oa; II Vo; om. Be

⁴ eccl. pro suff. AdBeCaMgOaTcVm; pro suff. eccl. Pf; pro suff. Tb

⁵ ecclesiis *BeCaMgTb; ecclesiarum PfTc

⁶ -entium PfTc; -entibus BeCaMgTb

⁷ vel laicorum add. Mg, om. *CaCcPfTbTc

⁸ et *TbTcVm; vel AdBeCaMgPfVo

⁹ -erint *Mg² Rb²TbTc; -erunt AdBeCaMgPfRb; ecclesie prestare perm. – potuerint in mg. Mq²

86¹

²*Ex concilio apud Valentias³, cap. l⁴*

Irrita erit⁵ episcoporum donatio vel venditio vel commutatio rei ecclesiastice absque collaudatione et subscriptione⁶ clericorum⁷.

ID 3. 231] C 12 q 2 c 52b var.

¹ om. Ea. Originally after cap. 87, but marked for corr. Le, cc. 86-87 reversed Lm

² De eodem add. in mg. Ca, in text Vo; Quod res que inconsulte fecte sunt licite a successoribus emendentur in mg. Mq² (repeated before c 87 in main hand)

³ -tias MgPfTb; -tiam BeCaTc

⁴ l AdBeMgPfTbTcVm; i CaVo(adding lxxxv)Vp; whole insc. in mg. Mq²

⁵ Irrita erit in mg. Mq²; Mq originally ran c 86 from episcoporum donatio onto end of c 85.

⁶ subscriptione *AdBeMgPfRbTbTc; susceptione Ca; subiectione Oa

⁷ et commutationes rerum add. Rb (cf c. 86)

87

[*Quod res¹ que² inconsulte³ facte⁴ licite⁵ a successoribus emendentur*]⁶. *Ex⁷ concilio apud Belvacum*⁸

Ut⁹ commutationes rerum¹⁰ ecclesiasticarum valde caveantur et subtilissime, si aliquando fieri debent, inspiciantur. Que autem inconsulte facte¹¹ sunt, iuxta decretum canonicum¹² Hilarii pape, quas illicite decessor episcopus admiserit, vel ab aliis illicite commisse sunt, ab eo qui successor est emendentur¹³.

ID 3. 232] X 3.19.2

¹ *obsc. corr.* Mm

² que AdBeCaEaMfMgMhMmSfTcVm; *om.* Pf

³ sunt *add.* AdCaEaMq(after facte)TcVmVo, *om.* MgMhMkMmPfSf

⁴ et *add.* AdTcVo, sunt consulte et *add.* MgSfVm, consulte et *add.* Sf; *om.* CaPf

⁵ illicite Vo

⁶ -entur CaPfTcVo; -etur MgSf. *Rubric in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Ea(*no inscr.*)LeMhMkMmMqSfVmVo(*adding* lxxxvi); *om.* MjOaPtRbTbVp

⁷ De Mf

⁸ apud Belv. BeCaMfMgMjMkMmMnPtTbTcVm; Belvagensi Pf; Apud Belvacensem Vo; Quod – Belv. *om.* Mo

⁹ Ut AdBeMgMkMqTcVmVo; Et CcEaMoOaPfRaTbVp; []t Ca

¹⁰ Rb *begins cap here (cf end of prev. cap.)*

¹¹ autem inconsulte facte *MqOaTbVm; inconsulte facte AdTcVo; <non> inconsulte facte Ad²; non consulte facte BeCa(facte *over erasure*)EaMgPf; non consulto Vp

¹² canonicum *CaMgPfTb; canonum Tc

¹³ emendentur *AdBeEaMgPf²RbTcVm; emendetur CaTbVo; emendantur OaPf

88¹

²*Ex concilio Bracarensi³, cap. xxxi⁴*

Quicumque⁵ presbiter de iure tituli sui quolibet modo aurum⁶, argentum, vel gemmas, vestes quoque⁷ si sunt⁸, vel si accesserint⁹ aliqua mobilia ad ornamenta divina aliquid in perpetuum alienare temptaverit, donator, alienator ac¹⁰ venditor honoris sui amissione multetur.¹¹

ID 3. 241]

¹ *om.* Lc

² Ut nullus presbiter de iure tituli sui aliquid alienare presumit *add. in mg.* Ca; Item de eadem re *in text* Ea(*no inscr.*); De eodem *add.* Vo

³ conc. Bracarensi AdBeCaEgMgOaVm; Bracarensi conc. PfTc; conc. Cartaginensi SfTb; Bracacensi concil' Vo

⁴ xxxi *AdMgPfTbTcVmVo(*adding* lxxxvii); xxi Ca

⁵ Quodcumque Rb

⁶ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁷ vestes quoque *CaMgPfTb; vestesque Tc

⁸ sunt *PfTbTc; sint CaMg

⁹ -erint *CaMgTbTc; -erunt Pf

¹⁰ ac *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹¹ multetur amiss. SIVo. *A considerable space is left before c. 89 in Mn*

89¹

[Qui² libri in ecclesia sint³ legendi, et quamdiu et quando legendi]⁴. Ex concilio Aurelianensi, cap. iii⁵

Nihil aliud in ecclesia legatur aut cantetur nisi⁶ que auctoritatis divine sunt, et patrum orthodoxorum sanxit auctoritas. Nec falsa angelorum nomina colantur⁷, sed ea tantum⁸ que prophetica et evangelica docet scriptura, id est, Michael, Gabriel, Raphael⁹.

ID 3.250]

¹ to Raphael only Ea

² Qui AdBePfTcVm; Quot CaMg

³ in eccl. sint BePfVm; sint (sunt Ad) in eccl. AdCaMgTc

⁴ Qui - quando legendi (*om. Pf*) in *mg. AdBeCaPfSITc, in text VmVo(adding lxxxviii)*; De scripturis in *mg. Db*; De scripturis et conciliis autenticis et non autenticis. Qui libri - quando legendi in *mg. Mg*;

Quid sit legendum in ecclesia, et quid non in *mg. Rb²*; *om. EaMqOaPtSfTbVp. xii add. in mg. Be⁵*

⁵ Aurel. (-ensium Mg, -iano Sf) cap. iii *AdCaMgPfTcVo; Cartaginensi, cap. xxxi Tb; Ex – iii *om. Sl* ea *add. Tb, om. *AdCaMgPfTc*

⁶ ang. nomina colantur BeCaEaMg; ang. nomina colant AdPt; ang. coluntur nomina Eg; ang. colantur nomina Eg²Tc; ang. colant nomina MqOaPFRbVm; nomina angelica colant SIVo; ang. nomina Tb

⁸ ea tantum *CaMgPfTb; eorum Tc

⁹ Raphael *CaMgTbTc; Tobial Cc

¹*De ordine librorum veteris testamenti²*

Genesis liber unus³. Exodus⁴ liber unus. Leviticus liber unus. Numerus⁵ liber unus. Deuteronomii liber unus. Iesu Nave liber unus. Iudicum⁶ liber unus. Regum liber unus⁷. Ruth liber unus. Paralipomenon liber unus⁸. Psalmorum⁹ CL liber unus¹⁰. Salomonis liber unus¹¹. Iob liber unus. Thobie liber unus. Hestdre liber unus. Hester liber unus. Iudith liber unus. Machabeorum liber unus¹².

¹ Ea omits all from here to c. 101; Ex decretis Gelasii papae *add in mg. Mg*

² De ordine librorum veteris (et novi *add. Tc*) testamenti *Ad(*mg*)BeCaMgOaTcVmVo; De ordine – test. De libris autenticis Mq; Ordo librorum veteris testamenti PfPtSfTb; Ex decretis Gelasii pape. Quando et quo tempore libri veteris et novi testamenti legantur Vp (*cf c. 90*)

³ lib. unus BeCaMgPf; unus liber (*and so passim*) Tb; libri quatuor Tc

⁴ -odus *CaMgPfTb; -odi Tc

⁵ -erus *CaMgPfTb; -eri Tc

⁶ Deut., Ies. Nave, Iud. *CaMgPfTb; Ies. Nave, Iud., Deut. Tc

⁷ lib unus BeCaPf; libri quatuor MgTc; unus liber Tb

⁸ lib. unus CaPf; libri duo MgTc; unus liber Tb

⁹ David *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

¹⁰ lib. unus CaMgPf; unus liber Tb; *om. Tc*

¹¹ liber unus AdBeCaPfVo; libri v Mg; unus liber Tb; libri tres Tc; Vm *inserts here from below* Osee – Malachie lib. i. Be *places* Paralipomenon – Sal. lib. i *after* Hester

¹² liber unus BeCaPf; libri duo MgTc; unus liber Tb

*Ordo prophetarum*¹³

Isaie liber unus. Ieremie cum Cinoth, id est Lamentationibus suis¹⁴ liber unus¹⁵. Ezechiel liber unus. Daniel liber unus. Osee liber unus. Amos liber unus. Michee liber unus. Iohel liber unus. Abdie liber unus. Ihone liber unus. Naum liber unus. Abbacuc liber unus. Sophonie liber unus. Aggei liber unus. Zacharie liber unus. Malachie liber unus.

*Ordo librorum novi testamenti*¹⁶

Evangeliorum libri quattuor. Secundum Matheum liber unus. Secundum Marcum liber unus. Secundum Lucam liber unus. Secundum Iohannem liber unus. Actuum Apostolorum liber unus. Epistole Pauli numero quatuordecim¹⁷. Ad Romanos epistola una. Ad Corinthios¹⁸ due. Ad Galathas¹⁹ una. Ad Ephesios²⁰ una. Ad Philipenses²¹ una. Ad Colosenses²² una. Ad Thessaliconenses²³ due. Ad Thimotheum due. Ad Thitum una. Ad Philemonem una. Ad Hebreos una. Apocalipsis Iohannis²⁴ liber unus.

*Ordo septem epistolarum canonicarum*²⁵

Petri apostoli epistole²⁶ due. Iacobi apostoli²⁷ epistola una²⁸. Iohannis apostoli²⁹ epistole³⁰ tres. Iude Zelotis apostoli epistola³¹ una
ID 4.61-2]

¹³ Ordo proph. PfTb (*after* Ysaie unus liber) ; De ordine prophetarum AdCaMgVm; *om.* BePtTcVoVp

¹⁴ cum Cinoth - suis *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁵ Ieremie cum Cin. - lib. unus (unus liber Tb) *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁶ Ordo lib. novi test. MgPfTb; De ordine librorum novi testamenti Ad²BeCaVm; Liber novi testamenti Sf; *om.* PfTcVoVp

¹⁷ num. quatuordecim *MgTbTc; xiiii Ca; num. duodecim Pf

¹⁸ epistole *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁹ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁰ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²¹ epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²² epistola *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²³ epistole *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

²⁴ Ioh. *CaMgPfTc; *om.* Tb

²⁵ Ordo - can. *AdBeCaMgPfTb; Septem – can. Sf; Ordo epist. can. Vm; *om.* PfTcVoVp

²⁶ Petri ap. epp. *CaMgPfTb; Epp. Petri ap. Tc

²⁷ *ss* Tb

²⁸ Iac. - una *before* Petri CaCcTc, *after* due *BeMgPfTb

²⁹ apostoli *CaPfTbTc; *om.* Mg

³⁰ epistole *CaMgPf; *om.* TbTc

³¹ epistola *CaMgPfTb; *om.* Tc

90¹

[Ordo librorum qui legendi sunt a Septuagesima usque ad Epiphaniam]². Quando et quo tempore libri veteris et novi testamenti leguntur³

In Septuagesima ponunt⁴ Eptaticum⁵ usque in quindecim dies⁶ ante Pascha, quinta decima die ante Pascha ponunt⁷ Iheremiam usque in cenam Domini. In cena Domini legunt tres lectiones⁸ de Lamentatione Iheremie, Quomodo sedet sola civitas etc⁹. Et tres lectiones de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, et tres de apostolo ubi ait ad Corinthios, Convenientibus vobis in unum. Secunda lectio sic incipit, Similiter¹⁰ postquam cenavit. Tertia, De spiritualibus autem nolumus¹¹ ignorare, fratres. In Parasceven¹², tres lectiones¹³ de Lamentatione Iheremie, et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo¹⁴ LXIII, et tres de Apostolo ubi ait in epistola ad Hebreos, Festinemus ingredi in illam requiem¹⁵. Secunda lectio, Omnis namque pontifex. Tertia, De quo¹⁶ nobis grandis sermo¹⁷ est. In Sabbato sancto, tres lectiones de Lamentatione Iheremie, et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor¹⁸, et tres de apostolo, ubi ait¹⁹ in Epistola ad Hebreos, Christus adsistens pontifex, secunda lectio ubi ait²⁰, Testamentum enim, tertia²¹, Umbram enim habens

¹ om. EaLc. Wc has a widely variant version: In Septuagesima cantatur et legitur In principio, id est Pantatheucum Moysi usque ad passionem Domini –

² Ordo - usque in Epiphaniam in mg. BePf Rb²Sl mg.;, in text Ad²BeCaSf; xx. De scripturis et conciliis autenticis in mg. Bd; Ordo – usque in Epiphania Domini as second rubric in text Vm; Ordo - ad Sept. in text EgMgTc; om. LeMqTbVoVp

³ Quando (Qualiter Pf) - leg. (leg. om. Oa, legantur LeMqVo) BeLeMgMqOaPfsITbTcVo(adding lxxxviii); as second rubr. in mg. Ad³, as first rubric Vm; before c 89 Vp; Quo tempore libri – legantur et quo ordine Pt; om. Ca

⁴ In Sept. ponunt *MgPftbTc; A Sept. Ca

⁵ Eptaticum AdBeMgPftbVmVo; Epatiticum Ca; Eptategum Ca²; Enptaticum Oa; Eptateucum Tc. Epta v theos divinus v. libri Moysi et Iudicum et Iosue add. in mg. Ad

⁶ quindecim dies *AdBeCaTbTc; quinta decima die Pf; quintam decimam diem Mg

⁷ ponunt *CaMgPftb; cant' Tc

⁸ -iones *MgPftbTc; -ione Ca

⁹ etc CaMgPf; plena populo etc Tb; om. Tc

¹⁰ et calicem add. Tb, om. CaMgPftc

¹¹ vos add. CaMg, om. PftbTc

¹² -even Pftb; -eve CaMgTc

¹³ tres add. Tc, om. *CaMgPftb

¹⁴ psalmo CaMgPftb; ipso Tc

¹⁵ in illam requiem *MgPftbTc; om. Ca

¹⁶ quo *MgPftbTc; qua Ca

¹⁷ gr. sermo est CaMgTc; sermo gr. est Pf; gr. est sermo Tb

¹⁸ Exaudi Deus orationem meam cum deprecor (de Vo, om. Be) AdBeTbVo; om. CaPf; Exaudi Mg;

Exaudi Deus orationem Tc

¹⁹ ait *CaMgPftb; dicit Tc

²⁰ lectio ubi ait *MgPftc; om. Ca; ubi ait Tb

²¹ enim add. Mg, om. *CaPftbTc

lex bonorum futurorum²². In Pascha Domini omelias ad ipsum²³ diem pertinentes. Infra hebdomadam²⁴ homilias. In octava²⁵ Pasche²⁶ ponunt²⁷ Actus apostolorum, et epistolas canonicas, et Apocalipsim usque in octavis²⁸ Pentecosten²⁹. In octava³⁰ Pentecosten ponunt librum³¹ Regum et Paralipomenon, usque in Kalendis Augusti. In dominica prima mensis Augusti ponunt Salomonem usque in Kalendis Septembris, et tunc³² ponunt Iob³³, Tobiam, Hester, Esdram, Iudit³⁴, usque in Kalendis Octobris. In dominica prima mensis Octobris ponunt Machabeorum³⁵ usque in Kalendis³⁶ Novembris. In dominica prima mensis Novembris ponunt Ezechiel et Daniel³⁷, et minores prophetas, usque in³⁸ Kalendis Decembris.³⁹ In dominica prima mensis Decembris ponunt Isaiam prophetam usque in⁴⁰ Nativitatem Domini. In vigilia Natalis Domini legunt primum⁴¹ de Isaia⁴² tres lectiones. Prima lectio, Primo tempore alleviata est⁴³, secunda, Consolamini⁴⁴, tertia, Consurge. Deinde leguntur sermones vel omelie ad ipsum diem pertinentes. In Natali⁴⁵ sancti Stephani, omelias⁴⁶ de ipso die, in Natali⁴⁷ sancti Iohannis, similiter, in Natali⁴⁸ Innocentium, similiter, in Natali⁴⁹ sancti Silvestri, similiter. In octava⁵⁰ Domini⁵¹ omelias de ipso die. In dominica prima

²² lex bon. fut. MgPfTc; lex fut. bon. Tb; om. Ca

²³ ipsum *CaMgPfTb; ipsam Tc

²⁴ Infra hebd. *CaMgTbTc; In hebdomada Pf

²⁵ -ava Pf; oct' Ca; -avis Mg; -abas Tb; -avas Tc

²⁶ *From here Wc is widely variant and much fuller; see note below.*

²⁷ ponunt *CaMgPfTc; Pentecosten Tb

²⁸ -avis Mg; oct' CaTc; -av' Pf; -abas Tb

²⁹ -ten Pf; -tes CaTb; -t' MgTc

³⁰ -aba Pf; -abas TbTc; -avis Mg; oct' Ca

³¹ librum CaMgTc; om. PfTb

³² in Dominica mensis Sept. add. MgTc, om. *AdBeCaPfTb

³³ et add. Tb, om. *CaMgPfTc

³⁴ Iudit CaMgTc; om. BdPfTb

³⁵ Mach. CaPfTb; librum Mach. Tc; Mach. lib. Mg

³⁶ et tunc ponunt Iob – Kalendis in mg. Bd

³⁷ -iel, -iel *CaPfTb; -ielem. -ielem MgTc

³⁸ in *CaMgPfTb; ad Tc

³⁹ ponunt Actus apostolorum -in kal' Septembris] leguntur Actus apostolorum quidecim diebus et cantatur apocalipsis, id est - apostolus concorditer predicavit Wc

⁴⁰ in *CaMgPfTb; ad Tc

⁴¹ legunt primum *CaMgPfTb; leguntur primo Tc

⁴² de Isaia *CaMgPf; de Ysaia propheta Tb; om. Tc

⁴³ est CaMgTc; est terra Be; est terra Za. et terra Nep. Tb; om. Pf

⁴⁴ consol' add. Pf, consolam' add. Ca, om. *MgTbTc

⁴⁵ -ali *Ca; nat' Mg; -al' Pf; -ale TbTc

⁴⁶ -ias CaMgPfTc; -ia Tb

⁴⁷ -ali *Ca; nat' Mg; -al' PfTc; -ale Tb

⁴⁸ -ali Ca; nat' Mg; natal' Pf; -ale Tb; -ale sanctorum Tc

⁴⁹ -ali *Ca; nat' Mg; -al' Pf; -ale Tb; -al' Tc

⁵⁰ -ab' Pf; -abas Tb; oct' CaMgTc

⁵¹ Domini *MgPfTbTc; Dominum Ca

post Nativitatem Domini ponunt epistolas Pauli, usque in Septuagesimam. In Epiphania lectiones tres de Isaia. Prima lectio sic incipit⁵², Omnes sitientes⁵³, secunda, Surge illuminare, tertia, Gaudens gaudebo in Domino⁵⁴. Deinde leguntur sermones vel omelie ad ipsum diem pertinentes.

ID 4. 63] cf +D 15 c 3 end, Palea

⁵² sic inc. *CaMgPftb; om. Tc

⁵³ etc add. Tc, om. *CaMgPftb

⁵⁴ in Domino MgPftbTc; om. Ca

91¹

[Quos libros,² quos auctores sancta recipiat ecclesia]³. Ex decretis Gelasii pape⁴

⁵ Sancta Romana ecclesia, post illas veteris vel⁶ novi testamenti quas regulariter suscipimus⁷, etiam has suscipi non prohibet⁸ scripturas, Sanctam sinodum Nicenam CCCXVIII patrum, mediante maximo Constantino augusto, in qua Arius hereticus⁹ condemnatus est, sanctam sinodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore augusto, in qua Macedonius¹⁰ hereticus debitam dampnationem excepit¹¹, sanctam sinodum Ephesinam¹², in qua Nestorius dampnatus est, cum consensu beatissimi¹³ Celestini pape, mediante Cirillo Alexandrine sedis antistite et Archadio episcopo ab Italia destinato, sanctam sinodum Chalcedonensem, mediante Martino¹⁴ augusto, et Anatolino Constantinopolitano episcopo, in qua Nestoriana¹⁵ et Eutichiana heresis simul cum Dioscoro eiusque complicibus dampnate sunt. Sed et si

¹ om. Lc

² et add. Tc, om. AdCaMgPftVm

³ Quos – s. rec. (rec. s. Mq) eccl. in mg. BePftc, in text CaLeMqVo(adding De libris autenticis et apocrifis lx)Vp(which adds De libris autenticis); Quos libros - susc. s. eccl. Ad in text; De libris autenticis et apocrifis. Quos – rec. ecclesia (eccl. rec. Vm) in text MgVm; Que scripture recipi debeant et que non in mg. Rb³; De libris autenticis et apocrifis ex decreto Gelasii. Quos libros auctores sancta recipiat ecclesia in text Sf; De libris autenticis et apocrifis in text *OaPtTb, in mg. Ad²; De libris autenticis et apocrifis ex decreto Gelasii in text Pk

⁴ See prev. note for Sf

⁵ Cum add. Oa

⁶ vel *BeCaMgOa ; et PftbTc

⁷ -ipimus *CaMgPftb; -epimus Tc

⁸ non prohibet CaMgPftb; iubet [? and over erasure] Tc

⁹ Ar. her. *CaMgPftb; her. Ar. Tc

¹⁰ Macedonius *CaPftc; Mazedonius Mg; Nic<h>edonius Tb

¹¹ exc- *CaPftb; acc- MgTc

¹² -inam *CaMgPftb; -ianam Tc

¹³ beatissimi *CaMgPftb; om. Tc

¹⁴ Martino *CaPftbTc; Martiniano Mg

¹⁵ -iana CaMgPftb; -ia Tc

qua sunt concilia¹⁶ a sanctis patribus hactenus instituta preter istorum quatuor auctoritatem, et custodienda et recipienda decrevimus. Iam nunc subiciendum¹⁷ de opusculis sanctorum patrum que in ecclesia catholica recipiuntur: Opuscula beati Cipriani martiris et Carthaginensis episcopi, item, opuscula beati Gregorii Nazanzeni episcopi, item, opuscula beati Basilii Capadoceni episcopi, item, opuscula beati Athanasii¹⁸ Alexandrini episcopi, item, opuscula beati Iohannis Constantinopolitani episcopi, item, opuscula beati Theophili Alexandrini episcopi, item, opuscula¹⁹ beati Cirilli Alexandrini episcopi²⁰, item²¹, opuscula beati Hilarii Pictavensis episcopi, item²², opuscula beati Ambrosii Mediolanensis episcopi, item²³, opuscula beati Augustini Ypponensis episcopi, item²⁴, opuscula beati Ieronimi presbiteri, item²⁵, opuscula beati²⁶ Prosperi viri religiosissimi²⁷, item²⁸, epistola²⁹ beati Leonis pape ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum destinata, cuius textum si quispiam usque³⁰ ad³¹ unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit³², anathema sit. Item, opuscula atque³³ tractatus omnium patrum orthodoxorum qui in nullo a sancte Romane ecclesie consortio deviarunt³⁴, nec ab eius fideli³⁵ predicatione seiuncti sunt, sed ipsius communionis per³⁶ gratiam³⁷ Dei usque ad ultimum diem vite sue fuere participes, legendos decernimus³⁸. Item, decretales epistole quas beatissimi pape diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt

¹⁶ sunt conc. *MgPfTc; conc. Ca; conc. sunt Tb

¹⁷ est *add.* CaMgPfTc, *om.* *Tb

¹⁸ Athanasii CaMgPfTc; Anastasii Tb

¹⁹ item opuscula *CaMgTb; Item Tc; opuscula Pf

²⁰ Alex. ep. PfTb; ep. Alex. MgTc; ep. Ca; item opuscula beati Cir. Alex. ep. *om.* Be; Item op. b. Hier. presb. Item op. b. Prosp. viri rel. *add. here from below* Tb

²¹ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²² item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²³ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁴ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁵ item *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁶ beati *CaPfTbTc; *om.* Mg

²⁷ viri rel. *CaMgPfTb; rel. viri Tc; Ambr. *and* Prosp. *before* Hilarius Tb

²⁸ item *CaMgTc; *om.* Pf

²⁹ epistola *MgPfTc; opuscula CaTb

³⁰ ss Tb

³¹ ad *CaMgPfTb; *om.* Tc

³² rec- *MgPfTb; acc- Tc; susceperit Ca

³³ atque *CaMgPfTb; et Tc

³⁴ deviarunt *CaPfTb; deviauerunt MgTc

³⁵ fideli *CaMgPfTb; fidei Tc

³⁶ per *Pf²Tc; *om.* CaMgPfTb

³⁷ gratiam *CaPfTbTc; gratia Mg

³⁸ decernimus *CaMgTb; decrevimus PfTc

venerabiliter suscipiende sunt. Item, gesta sanctorum martirum que multiplicibus³⁹ tormentorum cruciatibus et mirabilibus confessionum triumphis irradiant. Quis ista⁴⁰ esse catholica dubitet et maiora eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus sed Dei gratia et adiutorio⁴¹, universa tolerasse, sed ideo⁴² secundum antiquam auctoritatem vel consuetudinem⁴³ singulari cautela in sancta⁴⁴ Romana ecclesia non leguntur, quia et eorum qui scripsere⁴⁵ nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus aut dictis superflua aut minus apta quam rei ordo fuerit scripta esse putantur. Sicut⁴⁶ cuiusdam Cirici et Iulitte, sicut Georgii aliorumque huiusmodi passiones que ab hereticis perhibentur conscripte⁴⁷, propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi⁴⁸ oriretur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum predicta ecclesia omnes martires et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneremur⁴⁹. Item, vitas patrum Pauli, Antonii, Hilarionis et omnium heremitarum quas tamen⁵⁰ vir beatissimus scripsit Hieronimus⁵¹, cum omni honore suscipimus⁵². Item, actus beati Silvestri apostolice sedis⁵³ presulis, licet eius qui scripsit nomen ignoremus⁵⁴, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, et pro antiquo usu multe hec imitantur ecclesie. Item, scriptura de inventione crucis dominice⁵⁵, et alia scriptura de inventione capitis beati⁵⁶ Iohannis Baptiste, novelle quidem revelationes sunt, et nonnulli eas catholici legunt. Sed cum hec ad catholicorum manus advenerint⁵⁷, beati Pauli apostoli⁵⁸ precedat sententia, Omnia probate, quod bonum est tenete. Item, Rufinus vir

³⁹ que multiplicibus *CaMgTb; que multipliciter Pf; qui multiplicibus Tc

⁴⁰ ista CaMgTc; ita Pf; enim ita Tb

⁴¹ -orio *CaMgPftb; -oria Tc

⁴² ideo *CaMgTb; iam Pf; ideo iam Tc

⁴³ ant. auct. vel cons. (in *add.* Tb) *CaPftb; ant. cons. vel auct. Tc; auct. ant. vel cons. Mg

⁴⁴ sancta *CaMgPftb; sacra Tc

⁴⁵ scrips- *TbTc; prescrips- CaMgPf; prescripserunt Be

⁴⁶ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

⁴⁷ consc- *CaMgPftc; sc- Tb

⁴⁸ subsannandi *CaMgPftb; subsanni Tc

⁴⁹ -emur CaPftb; -amur MgTc

⁵⁰ tamen *MgPftbTc; tantum Ca

⁵¹ scr. Ier. *PftbTc; Ier. scr. CaMg

⁵² -ipimus CaMgPftc; -epimus Tb

⁵³ ap. sedis *CaMgTbTc; sedis ap. Pf

⁵⁴ licet eius qui scr. nom. ign. (ignoramus Mg) CaMgPf; licet nom. ign. eius qui scr. Tb; licet eius qui scr. ign. nom. Tc

⁵⁵ crucis dom. CaMgPftc; sancte crucis Tb

⁵⁶ beati *TbTc; *om.* CaMgPf

⁵⁷ adven- *MgPf; perven- CaTb; ven- Tc

⁵⁸ apostoli *CaMgTb; *om.* Pftc

religiosus plurimos ecclesiastici operis edidit libros⁵⁹, nonnullas autem⁶⁰ scripturas interpretatus est. Sed quoniam beatissimus Ieronimus in aliquibus eum de arbitrii libertate⁶¹ notavit, illa sentimus que predictum beatum⁶² Ieronimum sentire cognoscimus. Et non solum de Rufino sed etiam de universis quos vir⁶³ sepius memoratus⁶⁴ zelo Dei et fidei religione reprehendit. Item, Origenis nonnulla opuscula que vir beatissimus⁶⁵ Ieronimus non repudiat, legenda suscipimus⁶⁶. Reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda⁶⁷. Item, chronica⁶⁸ Eusebii Cesariensis atque eiusdem historie ecclesiastice libros, quamvis in⁶⁹ primo narrationis sue libro tuperit, et post in laudibus atque excusatione Origenis schismatici unum conscripserit⁷⁰ librum, propter rerum tamen⁷¹ singularem notitiam⁷² que ad instructionem pertinet, usquequaque non dicimus renuendos⁷³. Item, Orosium⁷⁴ virum⁷⁵ eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessaria adversus paganorum calumpnias⁷⁶ ordinavit, miraque⁷⁷ brevitate contexuit. Item, venerabilis viri Sedulii paschale opus quod heroicis descripsit versibus, insigni laude proferimus. Item, Iuvenci⁷⁸ nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur. Ceterum⁷⁹ que ab hereticis⁸⁰ conscripta⁸¹ vel predicta⁸² sunt, nullatenus recipit⁸³ catholica et apostolica Romana ecclesia. E quibus pauca que ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda⁸⁴.

⁵⁹ op. ed. lib. Ca²MgPftb; ed. op. lib. Ca; op. lib. ed. Tc

⁶⁰ autem *CaPftbTc; aliter Mg

⁶¹ libertate *MgPftbTc; voluntate Ca

⁶² pred. beat. Pftb; beat. Tc; beat. pred. CaMg

⁶³ vir *MgPftbTc; ubi Ca

⁶⁴ sepius memoratus CaMgPftc; beatissimus Tb

⁶⁵ beat. *CaMgPftb; religiosissimus Tc

⁶⁶ suscipimus *CaMgPftb; suscepimus Tc

⁶⁷ renuenda *CaMgPftb; removenda Tc

⁶⁸ Cronia Tc

⁶⁹ in *CaMgPftb; om. Tc

⁷⁰ conscripserit *CaMgPf; scripserit Tb; conscripsit Tc

⁷¹ tamen *CaMgTbTc; tantum Pf

⁷² sing. not. *CaMgPftc; not. sing. Tb

⁷³ renuendos *CaMgPftb; esse removendos Tc

⁷⁴ -osium *CaPftbTc; -osum Mg

⁷⁵ religiosissimum et *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

⁷⁶ calumpnias *CaMgPftc; insidias Tb

⁷⁷ miraque *CaMgPftb; mirataque Tc

⁷⁸ Iuvenci *CaMgPftc; Vincentii Tb

⁷⁹ -erum *CaMgPftb; -era Tc

⁸⁰ vel scismaticis *add.* MgTc, *om.* *BeCaPftb

⁸¹ conscripta *CaMgPftb; scripta Tc

⁸² predicta CaMgPftb; predicata Tc

⁸³ recipit *CaMgPftc; recipiat ecclesia Tb

⁸⁴ in tertio folio Ariminensem synod. et cetera *add. ss* Eg

ID 4.64] +D 15 c 3a, pt as Palea

92¹

²*Cassiodorus in prologo tripartite historie*³

Historia ecclesiastica⁴ que a cunctis⁵ Christianis valde necessaria comprobatur a tribus Grecis auctoribus mirabiliter constat esse conscripta⁶, uno scilicet Theodorico⁷ venerabili episcopo⁸, et duobus disertissimis viris Sozomeno et Socrate, quos nos per Epiphanium scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius stili tractatu, Domino iuvante, perducere⁹, et de tribus auctoribus unam facere dictionem¹⁰. Item, legat intrepidus qui Domino iuvante ad opuscula pervenerit¹¹, multum utilitatis et notitie lucraturus¹² si que posita sunt per hos duodecim libros memorie sue sollicita mente condiderit¹³.

ID 4. 143]

¹ om. EaLc

² De eodem *add. in mg.* Ca

³ Cassiodorus *after* historie Pt; lxli *add.* Vo

⁴ Historia ecclesiastica AdMgPfTbVmVo; Historiam ecclesiasticam CaOaTc

⁵ cunctis *CaMgPfTb; om. Tc

⁶ conscripta AdBeMgPfRbTbVo; conscriptam Ca; composita Oa; scriptam TcVp; scripta Vm

⁷ -ico CaMgPfTb; -ito Tc

⁸ ven. ep. *CaMgPfTb; om. Tc

⁹ perd- *CaMgPfTb; prod- Tc

¹⁰ dictionem AdBeCaMg²Tb; distinctionem PfTc; dilectionem Mg

¹¹ perv- CaMgPf; pervenit Tb; ven- Tc

¹² lucraturus *AdCaMgPfVm; lucratus Tb; lucrabitur Tc

¹³ condiderit CaPfTbTcVm; crediderit Mg

93¹

²*Augustinus ad Prosperum*³ et⁴ *Hilarium de vita sanctorum*

Non debuit repudiari⁵ sententia libri Sapientie, qui meruit in ecclesia Christi de gradu lectorum⁶ ecclesie Christi tam longa annositate⁷ recitari, et ab omnibus Christianis, ab⁸ episcopis usque ad extremos laicos fideles, penitentes, catechumenos cum veneratione divine auctoritatis audiri. Item. Qui sententiis tractatorum instrui

¹ om. EaLcOa

² lxli *add.* Vo

³ Probum Pt

⁴ ex Vp

⁵ deb. rep.] rep. deb. Ad

⁶ lect- *CaMgPfTb; elect- Tc

⁷ recitate *add.* Tc, om. *CaMgPfTb

⁸ ab *CaMgPfTb; om. Tc

voluit, oportet ut istum librum Sapientie, ubi legitur, Raptus est ne malitia mutaret⁹ intellectum illius, omnibus tractatoribus antepoñant¹⁰, quoniam sic eum anteposuerunt etiam temporibus proximis apostolorum egregii tractatores, qui eum testem adhibentes nihil se adhibere nisi divinum testimonium crediderunt. Item¹¹. Liber Sapientie qui tanta numerositate annorum legi meruit in ecclesia Christi nullam pati debet iniuriam, quoniam resistit eis qui pro meritis hominum¹² falluntur.

ID 4. 228]

⁹ mutaret *CaMgPfTc; mutet Tb

¹⁰ tractatoribus antepoñant (-nat Ca) *CaMgPfTb; tractatibus anteposuerunt Tc

¹¹ Item *CaMgPfTc; om. Tb

¹² hominum *MgPfTbTc; hominis Ca

94¹

Augustinus² de doctrina Christiana, libro II³

Quod⁴ Eusebius fecit de temporum historia propter divinorum librorum questiones, que usum eius flagitant, suscipimus.

ID 4. 82]

¹ om. EaLcOa

² Aug. *AdCaMgTbTc; Item Pf

³ II] VII lxliv Vo

⁴ Que Rb

95¹

Isidorus, Etimologiarum² libro VI³, cap. vii⁴

Ieronimus atque Gennadius ecclesiasticos scriptores⁵ toto orbe querentes ordine prosecuti⁶ sunt, eorumque studia in uno voluminis indiculo⁷ comprehenderunt.

ID 4. 89]

¹ om. EaLcOa

² in add. Ad

³ om. Pt

⁴ vii *AdBeMgPfTc; vi Ca; ?? Tb; iii Vm; libro VII lxliv Vo; cap. vii om. Vp

⁵ atque – script. in mg. Vo²

⁶ pros- *PfTb; pers- AdCaMgMqTcVm; consecuti Be

⁷ indiculo *AdCaMgTbTc; opusculo Pf

96¹*Beda super Actus apostolorum*²

Dionisius Ariopagita episcopus ordinatus³ Corinthiorum⁴ rexit ecclesiam
gloriose, multaue ad utilitatem ecclesie pertinentia, que hactenus manent⁵ ingenii sui
volumina⁶ reliquit, cognomen a loco cui preerat accipiens⁷ Ariopagus.

ID 4. 90]

¹ om. EaLcOa

² Ares, virtus, Arius, Mars, pagus villa, Ariopagus id est villa Martis, quia rexit scholas lxliiii *add.* Vo;
Po has Ares – ibi r... scol' in mg., partly illeg. in gutter

³ -atus *CaMgTbTc; -atur Pf

⁴ Corinth. AdCaMgPFTbTc; Athenensium *over erasure* Vm

⁵ et *add.* PFTb, om. *CaMgTc

⁶ volumina *CaMgPFTc; monumenta Tb

⁷ a loco cui pr. acc. *AdPFTbTc; acc. a loco cui pr. CaMg

97¹*Gregorius in Dialogo, libro II*²

Benedictus scripsit monachorum regulam, discretione precipuam, sermone
luculentam.

ID 4. 91]

¹ om. EaLc

² Dial. libro ii] libro Dialogorum Oa; Dialogo ii Vp. lxlvi *add.* Vo

98¹*Ex Libro pontificali*²

Gelasius³ fecit libros quinque adversus Nestorium et Eutichen⁴, fecit⁵ et
tractatus in⁶ modum Ambrosii⁷. Item, libros duos adversus Arium⁸. Fecit autem et
sacramentorum prefationes et orationes cauto sermone, et epistolas fidei de limato⁹
sermone multas.

ID 4.94]

¹ om. EaLc

² Ex - pont. om. Cc; in text with Lib' pontificali in mg. Lm. Greg' *add.* Vo

³ Gelasius *BdBeCaCcDbLdLflGJLmMgMqOaOePfPtSITbTcVaVmVpBrant; vel Pelagius *add.* Bd²;
Pelagius AdCbObOdOfVo; 'P' *add.* in mg. Mg²

⁴ -cen *BeCbCcLdLjLmTbTc; -cem AdCaLfMgPf

⁵ fecit *CaCbCcLdLflJLmMgPFTb; om. Tc

⁶ in *CaMgPFTc; ad Tb

⁷ *suppl* in mg. Lf²

⁸ Arium *CaMgPFTbTc; adversarium Cc

⁹ de limato AdCaCbCcLdLflJLmMgPFTb; elimato RbSITc

99¹

Gregorius episcopus² servus servorum Dei Secundino episcopo³

Inter sacra missarum solempnia, ex his que diebus certis in ecclesia hac legi ex more solent sancti evangelii⁴ lectiones exposui quadraginta⁵, et quarundam quidem dictata expositio assistenti plebi est recitata per notarium: quarundam⁶ vero explanationem⁷ coram populo ipse locutus sum, atque, ut loquebar, excepta⁸ est. Item. Easdem omelias eo quo⁹ dicte¹⁰ sunt ordine in duobus codicibus ponere curavi, et priores quidem viginti que dicte sunt, et posteriores totidem.

ID 4. 97-8]

¹ *om.* EaLc

² Greg. ep. *AdMgMqPfTcVmVo; Ep. Greg. Ca; Gr. BeSfTb

³ ep- CaSfTbTcVmVo; coep- BeMgMqOaPfVp; Sec. ep. *om.* Ad

⁴ sol. sancti ev. *MqPfTbTc; sancti ev. sol. CaMg; sol. ev. sancti Vo

⁵ exp. quad. *CaMgPfTc; quad. sollerter exp. Tb

⁶ quar- *CaPfTbTc; quor- Mg

⁷ -onem *CaMgPfTc; -ones Tb

⁸ excepta *CaMgPfTbTc; excerpta Tc²

⁹ quo *CaMgTb; quod PfTc

¹⁰ dicte *CaMgTbTc; ficte Pf

[100]¹

Quod dicitis neque Sardicense concilium, neque decreta alia nos² habere sanctorum patrum³ vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est⁴, omnis ecclesia recipit; qua ratione conveniat⁵ ut hec sancta Constantinopoli ecclesia abiceret⁶, et, ut dictum est, non reciperet?

ID 4. 135, cf below c. 117b] +D 16 c 14

¹ *in Brant; om.*

AaAbAcAdBaBdBeCaCbCcDaDbEaEgFcGcHaKaLaLbLcLdLeLflgLhLjLkLmLnMfMgMhMjMkMmMnMoMqOaObOcOdOeOfOgPaPbPcPdPfpPgPhPjPkPmPnPpPqPrPsPtPuPwPxQaQbRaRbRfSdSeSgSgSkSlTcTdTeTgVaVbVcVdVeVgVhVjVkJVmVmVoVpVqVtWaWbWcWdWeZa

² decreta alia nos *Brant*; decretalia vos *ID*

³ sanctorum patrum *Brant*; pontificum sacrorum *ID*

⁴ et *add. ID*

⁵ -iat *Brant*; -erit *ID*

⁶ ab- *Brant, ID*; ob- *Migne*

101¹*Agatho papa omnibus episcopis²*

Sic omnes apostolice sedis sanctiones accipiende sunt tanquam ipsius divini³

Petri⁴ voce firmate.

ID 4.238] D 19 c 2

¹ *om. Lc*

² *Gesta v. synodi die iii add. Vm (cf c. 102)*

³ *ipsius divini *BeCaMgPfTbVo; ipse divine Oa; divina Rb; ipsius divina Tc*

⁴ *Petri *Tc; P. AdMgPfsVmVp; precepta Ca; precepti BeTb; potestate Mq; patris Pt; om. Oa*

102¹*Gesta quinte² sinodi, die iii³*

Sequimur⁴ per omnia⁵ sanctos patres et doctores Ecclesie, Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium theologium⁶ et⁷ Gregorium Nisenum⁸, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Iohannem Constantinopolitanum, Cirillum, Leonem, Proculum, et suscipimus omnia que de recta fide et condempnatione hereticorum exposuerunt. Suscipimus autem et alios sanctos et⁹ orthodoxos patres qui in sancta Dei ecclesia rectam fidem irreprehensibiliter usque in finem sue vite¹⁰ predicaverunt.

ID 4. 99]

¹ *om. EaLc*

² *vere PtVp*

³ *iii *BeCaOaPftbTcVo; iiii MgPt; no inscr. Vm (cf c. 101)*

⁴ *Seq. AdMgPftRbTbTcVm; []equimur Ca; Loquimur Oa*

⁵ *per omn. after patres, but marked for moving Tb*

⁶ *theologium AdCaPftc; theologum Mg; t<h>eologum Tb*

⁷ *et *CaMgTbTc; om. Pf*

⁸ *Nisenum CaMgTbTc; Nazanzenum Pf*

⁹ *et MgPftbTc; om. Ca*

¹⁰ *sue vite CaMgPf; vite sue BeOaRbTbTcVo*

103¹*²Ex Libro diurno³. Professio⁴ Romani pontificis⁵*

Sancta octo universalia concilia, id est⁶ Nicenum⁷, Constantinopolitanum⁸, Ephesinum primum⁹, Chalcedonense quintum et sextum; item Constantinopolitanum¹⁰

¹ *om. EaLc*

² *Que concilia sunt autentica add. in mg. Ca*

³ *diurno *BeCaOaTbVm; divino MgPftTcVo; Ex – diurno om. Ad*

⁴ *Professio *TbTcVm; Professione BeLeMgOaPfv; Professionum Ca; De confessione Pt*

⁵ *Romani pontificis *CaMgPftb; pont. R. Be; Greg' pontificis LeMq; pontificis Oa; Romanorum pontificorum Tc. Prof. Rom. pont. om. Ad*

et¹¹ septimum, Item¹² Nicenum octavum quoque constanter¹³ usque ad unum apicem immutilata servare¹⁴, et pari honore et veneratione digna¹⁵ habere, et que¹⁶ predicaverunt¹⁷ et statuerunt omnibus modis sequi et predicare, quecunque condempnaverunt ore et¹⁸ corde condempnare profiteor.

ID 4. 132] D 16 c 8

⁶ id est Tb; .i. CaPfTc; primum Mg

⁷ secundum *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

⁸ Constantinopolitanum MgPfTbTc; Constantinopolis Ca. tertium *add.* Mg, *om.* CaPfTc

⁹ primum CaPfTbTc; quartum Mg

¹⁰ -anum CaMgPf; -ana Tb; -op' Tc

¹¹ et CaMgTb; ? Pf; Item Tc

¹² Item *MgTbVm; tunc AdPf; *om.* CaTc

¹³ constanter AdMgPfTb; Constantinopol' Tc; Constantinum Ca

¹⁴ -are *CaMgPfTb; -ire Tc

¹⁵ est *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹⁶ que *CaMgPfTb; quecumque Tc; quam Vo

¹⁷ predicaverunt BeCaMqOaTcVo; preiudicaverunt MgPfTbVm

¹⁸ et *CaMgPfTc; *om.* Tb

104¹

²*De quatuor conciliis principalibus*³. *In proemio canonum*⁴

Canones generalium conciliorum a temporibus Constantini imperatoris ceperunt. Inter cetera autem concilia, quatuor constat esse venerabiles sinodos, que totam principaliter fidem complectuntur quasi⁵ quatuor evangelia, ut⁶ totidem paradisi flumina. Harum prima⁷ Nicena sinodus CCCXVIII⁸ episcoporum Constantino augusto imperante peracta est, in qua Ariane perfidie condempnata est blasphemia, quam de inequalitate sancte Trinitatis idem Arius Alexandrinus presbiter asserebat. Consubstantialem Deo Patri Deum Filium eadem sancta sinodus diffinivit. Hec sinodus acta est temporibus Silvestri pape Romani, Macharii Iherosolimitani episcopi, Alexandri Alexandrini⁹. De hac autem sinodo Leo papa in epistola ad Anatolium Constantinopolitanum episcopum sic ait, Nulla sibimet de multiplicatione

¹ *om.* EaLc

² Que concilia sint autentica *add in mg.* BeCaPf, *in mg and text Ad, in text* MqSfVo, Que concilia de quatuor – canonum (*first rubr.*) Que concilia sint autentica (*as second rubr.*) Vm

³ conc. princ. CaMgPfTc; princ. conc. Tb

⁴ De – canonum *in mg.* Ad³

⁵ quasi CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶ ut CaMgPfTb; vel Tc

⁷ prima OaTc; i CaMgPf; una Tb

⁸ CCCX et VIII OaPfTc; CCX et VIII CaMg; CCCXVIII Tb; CCC et XVIII Vm

⁹ episcopi *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

congregationis sinodalia concilia blandiantur, neque CCC illis X et VIII¹⁰ episcopis quantumlibet copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat vel preferre, cum tanto divinitus privilegio Nicena sit sinodus¹¹ consecrata ut sive per pauciores sive per plures ecclesiastica indicia¹² celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Beatus quoque Ambrosius hoc Nicenum concilium in libro de Trinitate his verbis in immensum¹³ effert, De conciliis id potissimum sequitur¹⁴ quod CCCX et VIII¹⁵ sacerdotes tanquam Abrahe lecti¹⁶ iudicio consona fidei virtute victores velut tropheum, toto orbe subactis perfidis extulerunt, ut mihi videatur hoc esse divinum quod eodem numero in conciliis habeamus oraculum quod in historia pietatis exemplum¹⁷.

4 L 4. 1a] D 15 c 1 begins so, but is widely var.

¹⁰ X et VIII CaMgPf; XVIII TcTb

¹¹ sit sin. CaMgPfTc; sin. sit congregata vel Tb

¹² indicia Pf; Tc *obscurely altered*; iudicia CaMgTb

¹³ in immensum CaTbTc; immensum MgPf

¹⁴ -uitur CaPf; -uimur MgTc; sequar Tb

¹⁵ X et VIII CaPf; XVIII MgTb; et XVIII Tc

¹⁶ lecti MgPfTbTc; electi Ca

¹⁷ est *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

¹105²

Zepherinus³ papa⁴ episcopis per Siciliam

Sexaginta apostoli sententias prefixerunt⁵ cum aliis quamplurimis episcopis et servandas censuerunt.

ID 4.107b; D 16 c 2

¹ Eg² mg. *adds:* Et[?] idem Ysidorus eth. libro <vi ss>. In precedent annisferventeplebium minime nec licentia episcopis in conven..... set ipse dedit hanc licentiam

² *om.* EaLc

³ Zepherinus *AdCaMgPfTb; Severinus Tc

⁴ omnibus *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵ prefixerunt *OaPfRbTbTcVo; prescripserunt Ad(*obscurely altered*)CaMg

106¹

Athanasius Alexandrinus Marco pape²

Septuaginta³ Niceni concilii capitula que de prefata sinodo iubente domino meo⁴ Alexandro decreto omnium episcoporum attuli quia⁵ sunt igne combusta

¹ *om.* EaLc

² *insc. in text*, BeCaOaPtSfWd, *with no break* AdBeLeMgMqRbSITbVoVpWc; Athan. Alex. *and no break* Pk

optamus ut a sancte⁶ sedis ecclesie vestre auctoritate percipere per presentes legatos mereamur. Item. Presentibus nobis octoginta in memorata sinodo capitula tractata sunt, scilicet quadraginta a Grecis Greca edita lingua⁷, et quadraginta a Latinis similiter Latina edita lingua⁸; sed visum est CCCX et⁹ VIII episcopis in predicto¹⁰ Sancto Spiritu repletis concilio congregatis¹¹ et maxime iam dicto Alexandro et apostolice sedis apocrisariis, ut decem capitula adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur, et ad formam septuaginta discipulorum vel totius orbis terre linguarum septuaginta tanti¹² et tam excellentis concilii fierent capitula, que omnem Christianorum informarent orbem.

ID 4. 108]

³ *om.* Pk

⁴ meo *CaMgPftb; nostro Tc

⁵ quia *CaMgPftb; que Tc

⁶ sancte CaMgPftb; sacre Tc

⁷ Greca ed. ling. *AdPftbTc; ed. Greca ling. Mg; ed. ling. Greca Ca

⁸ et xl a Lat. similiter Latina ed. ling. BeTbVmVp; et xl Latinis similiter edita lingua Latina Ca; et a Latinis totidem Mg; *om.* AdPfvO; et XL a Latinis - lingua Tc

⁹ et CaMgPf; *om.* TbTc

¹⁰ concilio *add.* Tc, *om.* CaMgPftb

¹¹ concilio congregatis *CaMgPftb; *om.* Tc

¹² tanti *MgPftbTc; tanta Ca

107¹

Stephanus Liuthobio² Magontino episcopo, cap. xx

Viginti in ecclesia tantum³ sancta Romana habentur⁴, sed quo neglectu⁵ reliqua defecerint⁶ ambiguum est. Arbitrantur enim⁷ plurimi ea Antiocheno inserta concilio.

ID 4. 232b] D 16 c 13

¹ *om.* EaLcOa

² Liuthobio BdBeMqPfSeVo; Luitumbio Ad; Leutherio CaTcVm; Liutobio (*corr. fr.* -oio) Mg; papa Leutobio Pt; Liutheberto Tb

³ in eccl. tantum CaMgPftc; tantum in eccl. SITb

⁴ capitula *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

⁵ neglectu *CaMgPftb; defectu Tc

⁶ -erint *CaMgPf; -erunt TbTc

⁷ enim *MqRbTbTcVm; *om.* AdBeCaMgPfVo

108¹[*Idem*]²

Secunda³ sinodus CL patrum sub Theodosio seniore Constantinopoli⁴ congregata est, que Macedonium Spiritum sanctum Deum esse negantem condemnans⁵ consubstantialem Patri et Filio⁶ Spiritum sanctum demonstravit⁷, dans⁸ simboli formam quam tota Grecorum et Latinorum confessio⁹ in ecclesiis predicat. Hec sinodus acta est temporibus Damasi pape Romani, Cirilli Ierosolimitani episcopi¹⁰, Nectarii¹¹ Constantinopolitani.

4 L 4. 1b] D 15 c 1 med. to predicat

¹ om. EaLcOa

² Idem Tc; Stephanus Be; om. AdCaMgPfPtTbVm(no break)VoVp

³ Sancta MqRb

⁴ -oli Tc; -ol' AdCaPf; -olit' Mg; -olim Tb

⁵ neg. con. CaMgPfTc; con. neg. Tb

⁶ et Filio CaMgPfTc; Filium et Tb

⁷ esse add. Tc, esse Deum add. Mg, om. CaPfTb

⁸ latius add. Tc, om. CaMgPfTb

⁹ corr. fr. concessio Ca²

¹⁰ et add. Tc, om. CaMgPfTb

¹¹ Nectarii CaMqPfTbTc; Nestorii MgRb

109¹[*Idem*]²

Tertia sinodus Ephesina³ prima CC episcoporum sub iuniore Theodosio augusto edita est, que Nestorium duas personas in Christo asserentem iusto anathemate condemnavit, ostendens manere in duabus naturis unam Domini nostri Iesu Christi personam. Hec sinodus acta est temporibus Celestini pape Romani, Iuvenalis Constantinopolitani episcopi⁴, Cirilli Alexandrini.

4 L 4. 1c] D 15 c 1 med. to personam

¹ om. EaLcOa

² Idem Tc; om. AdBeCaMgPfPtTbVmVoVp

³ -sina CaMgPfTb; -siana Tc

⁴ et add. Tc, om. CaMgPfTb

110¹*[Idem]²*

Quarta sinodus Chalcedonensis DC³ et XXX sacerdotum sub Martino⁴ principe habita est. In qua Eutichen Constantinopolitanum abbatem⁵ Verbi Dei et carnis unam naturam pronuntiantem et eius defensorem Dioscorum quondam Alexandrinum episcopum, et ipsum rursus. Nestorium cum reliquis hereticis, una patrum sententia predampnavit, predicans eadem sinodus Christum Deum sic natum de Virgine ut in eo substantie et⁶ divine et humane confiteamur naturam. Hec sinodus acta est temporibus Leonis pape Romani, Iuvenalis Ierosolimitani episcopi⁷, Anatholii Constantinopolitani⁸. He sunt quatuor⁹ sinodi principales fidei naturam¹⁰ plenissime continentes, sed et si que sunt concilia que sancti patres Spiritu Dei pleni sanxerunt, post istorum quatuor auctoritatem omni manent¹¹ stabilita vigore.

4 L 4. 1d] D 15 c 1 med. to confiteamur naturam

¹ om. EaLcOa

² Idem Tc; om. AdBeCaMgPpTbVmVo

³ DC] CC Vp

⁴ Martino MgPpTbTc; Martiniano Ca

⁵ abbatem CaMgPpTb; *erased in Tc*

⁶ et PpTb; om. CaMgTc

⁷ et *add.* Tc, om. CaMgPpTb

⁸ episcopi *add.* Ca, om. MgPpTbTc

⁹ sunt quatuor CaMgPpTc; quatuor sunt Tb

¹⁰ naturam CaMgPpTb; doctrinam Tc

¹¹ -ent CaMgPpTb; -eant Tc

111¹

Beda de temporibus, cap. dcxxxviii²

Quinta Constantinopolim³ temporibus Iulii pape sub Iustiniano principe contra Theodorum et omnes hereticos.

ID 4.125 pt.] D 16 c 9 end

¹ om. EaLcOa

² dcxxxviii Tc; dcxxxviii AdBdBeCaMgVm; de xxxviii MqSl; dc Pf; dcxxxvii Pt; dcxxxiii SeWc; dcxxxv Tb; de.c.xxxviii Vo

³ -olim CaMgPp; -oli BeTbTcVm

112¹*Beda de temporibus²*

Sinodus Aquileie facta ob imperitiam fidei quintum universale concilium suscipere diffidit³, donec salutaribus beati pape Sergii monitis instructa, et ipsa huic cum ceteris Christi ecclesiis annuere consentit.⁴

ID 4.119]

¹ om. EaLcOa

² Beda de temporibus MqSeSfTb; Beda de temporibus cap. dcxxxviii *repeated from c. 111* Ad; Beda in eodem Be; Item de eodem Ca; om. MgPt; Idem Pf; Item Sl; Idem in eodem TcVmWc

³ -idit *CaMgPfTc; -init Tb

⁴ -entit *PfTbVm; -ensit BeCaMgSITcVo

113¹*Beda de temporibus, cap. dcxxxviii²*

Sexta sinodus universalis Constantinopoli³ celebrata est et Greco sermone conscripta temporibus pape Agathonis, exequente ac⁴ residente piissimo⁵ principe Constantino intra palatium suum, simulque legatis apostolice sedis et episcopis CL residentibus.

ID 4.125a] D 16 c 9a

¹ om. EaLcOa. Mn *here breaks off, and resumes at v. 95*

² Beda de temporibus cap. dcxxxviii (de xxxviii Mq, de.c.xxx.viii Vo) BeCaMgMqSeSITbVo; Beda de temp. Ad; De temp. prefato cap. Pf; Beda libro Pt; Idem in eodem cap. dcxxxviii (viii om. Tc) TcVmWc

³ -oli *BePfTbTc; -olim CaMg

⁴ ac *CaMgPfTb; et Tc

⁵ et clementissimo *add.* Tb, om. *CaMgPfTc

114¹*Ex Libro pontificali²*

Leo³ iunior⁴ suscepit sanctam sextam sinodum⁵ que per Dei providentiam nuper⁶ regia urbe celebrata est Greco eloquio scripta, exequente ac residente piissimo ac⁷ clementissimo magno⁸ principe Constantino.

ID 4.124b]

¹ om. EaLc; *after c. 116* VmWd

² pontificali *AdCaMgPfTbVo; pontificum Tc

³ Nec Oa

⁴ minor Sl

⁵ sext. sin. *CaMgPfTc; sin. sext. Tb

⁶ in *add.* Tc, om. CaMgPfTb

⁷ ac *TbTc; et CaMgPf

⁸ magno *CaMgPfTc; om. Tb

115¹

In prologo historie Anastasii bibliotecarii Romane² ecclesie

Sufficere arbitror ad preconium Theophanii chronographi³, quod a sede approbatus sit apostolica⁴, quando scilicet vicarii eius una cum CCCL patribus in Nicena urbe secundo convenientes universalem sinodum celebrarunt. Siquidem et⁵ laus eius in eodem septimo sancto concilio reperitur.

ID 4.129]

¹ om. EaLc

² om. Be

³ -graphi *MgPfTbTc; -fragi Ca

⁴ approb. sit apost. *BeOaTcVm; approbatus apost. AdCaMgRbVoVp; approbatur apost. Pf; approb. apost. sit SfTb

⁵ et *CaMgOaTbTc; om. Pf

116¹

Adriani pape² ad Carolum, cap. xxv³

Ipsam septimam sinodum suscepimus, nam si eam minime recepissemus, ad suum pristinum vomitum erroris fuissent reversi Greci, qui pro tot⁴ millibus animarum Christianorum interitu habemus reddere rationem.

ID 4.128]

¹ om. EaLc

² Adriani pape AdCaMgOaSf; Adrianus papa BePfTcVmVo; Arriani pape Tb

³ xxv AdMgPfTbTc; xv Ca

⁴ pro tot *MgPfTbTc; propter Ca

117¹

Sexta sinodus, cap. ii²

Confirmamus sanctorum patrum canones et sinodos, id est Nicenam, Antiochenam, Neocesariensem³, Grangrensem, Antiochenam, Laodicensem, Constantinopolim⁴, Ephesinam, Chalcedonensem, Sardicensem⁵ et Carthaginensem,

¹ om. EaLc

² ii MgOaPfTbTc; i Ad; Sexta – ii om. Vo

³ Neoces- *CaPfTbTc; Necces- Mg

⁴ pol' MgPfTbTc; -polim Ca

⁵ -icensem *MgPfTc; -iensem Ca; -iicensem Tb

et opuscula Theodosii Alexandrini⁶ episcopi, et Dionisii Alexandrini episcopi et⁷ martiris, et Gregorii thaumasturgi Neocesariensis episcopi⁸, Athanasii Alexandrini episcopi⁹, Basilio Cessarie Cappadocie episcopi, Gregorii Niseni¹⁰ episcopi, Gregorii theologi¹¹, Amphilocii Biconiensis¹² episcopi, Timothei Alexandrini episcopi, Cirilli Alexandrini episcopi, Germani Constantinopolitani episcopi, Cipriani Carthaginensis episcopi et sinodum suam.

ID 4.134] D 16 c 7b

Nicholas¹³ Photio

Quod dicitis neque Sardicense concilium neque decretalia vos¹⁴ habere pontificum¹⁵ sanctorum vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur¹⁶, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est et omnis ecclesia recipit, qua ratione convenerit ut hec sancta Constantinopolitana ecclesia abiceret¹⁷ et¹⁸, ut dictum est, non retineret?

ID 4.135; cf above, 2.100] +D 16 c 14

⁶ Alex. *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁷ Dion. Al. ep. et CaPfTc; *om.* Mg

⁸ *corr. fr.* ep. Neoc. Ca²

⁹ et Dionisii Alex. - Alex. episcopi *om.* Tb, *in* Ca(Mg)PfTc; martiris et Gregorii thaum. - episcopi *in* mg. Mq²

¹⁰ Niseni *CaMgPfTb; Miseni Tc

¹¹ -ogi *CaPf; -ogii MgTb; -ogi episcopi Tc

¹² Biconiensis CaMgPfVo; Bichonensis Oa; Biconensis Tb; Hiconiensis Tc

¹³ Nich. *AdBdCaMgOaTbTcWc; Nichil MqPfVm. AdBdCaLeMgMqOaPfsfTbVmWc *with no break*; Nici *with no break* Wd. RbSIVoVp *have neither break nor insc.*

¹⁴ vos *CaMgTc; nos OaPfsITbVo

¹⁵ nostrorum *add.* Tb, *om.* *CaMgPFTc

¹⁶ fac. cred. trib. *CaMgPFTb; cred. trib. fac. Tc

¹⁷ abiceret *CaMgPfTb; reciperet Tc

¹⁸ *add.* Tc²

118¹

Quod in ecclesiasticis iudiciis auctoritas canonum² et decreta Romanorum pontificum preferenda sint³ dictis Augustini, Ieronimi⁴ et aliorum⁵. Leo IV episcopis Britannie⁶

De libellis et commentariis aliorum non convenit aliquos iudicare et sanctorum conciliorum canones relinquere vel decretalium regulas, id est que habentur apud nos simul cum canone, in illis⁷ et quibus in⁸ omnibus ecclesiasticis utimur iudiciis, id est, apostolorum, Nicenorum, Anciranorum, Neocesariensium, Grangrensi-um, Antiocensium, Laodicensium, Calcedonensium, Sardicensium⁹, Carthaginensium, Affricensium, et cum illis regule presulum Romanorum Silvestri, Sirici, Innocentii, Zosimi, Celestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Simachi, Simplicii, Ormisde et Gregorii iunioris. Isti omnino sunt et¹⁰ per quos iudicant episcopi, et per quos episcopi simul et clerici iudicantur. Nam si tale emer-erit vel contingerit inusitatum negotium quod minime possit¹¹ per istos finiri, tunc si¹² illorum quorum meministis dicta¹³ Ieronimi, Augustini, Ysidori, vel ceterorum similiter sanctorum doctorum¹⁴ similium¹⁵ reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda ac promulganda, vel ad apostolicam sedem referatur de talibus. Quam ob causam luculentius et magna voce pronuntiare non timeo quia qui illa que diximus sanctorum patrum statuta¹⁶, que apud nos canones pretitulatur, sive sit episcopus, sive¹⁷ clericus, vel¹⁸ laicus indifferenter¹⁹ receperit²⁰, ipse convincitur nec catholicam et apostolicam fidem nec sancta vera Christi quatuor evangelia utiliter et efficaciter ad effectum suum retinere vel credere.

ID 4.72] D 20 c 1

¹ *om.* EaLcOa

² auct. can. AdBeCaCcMgPfTbTc; can. auct. FcOe

³ sint BeCaTc; sunt AdFcMgOePfTb

⁴ Aug. Ier. CaCcFcMgOePfTb; Ier. Aug. Tc

⁵ *Rubric in text here* CaMgPf, *as distinct cap. 117A* CcFcOeTb, *in mg.* AdBeObTc, *as end of c. 117*

MqOdSIVoWc, *om.* PkPtRbSfVmVp

⁶ Leo – Brit. *om.* Ad; Leo papa episcopis Britannie lxii Pt

⁷ can. in illis *CaPfTbTc; illis in can. Mg

⁸ in *MgTc; *om.* CaPfTb

⁹ Calc. Sard. CaMgTb; Sard. Calc. PfTc;

¹⁰ et*CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ minime possit *CaMgPfTb; non queat Tc

¹² si *Tb; *om.* CaMgPfTc

¹³ quor. mem. dicta *CaMgPfTc; dicta quor. mem. Tb

¹⁴ sim sanct. doct. CaMgPf; sim. doct. sanct. Tb; sanct. sim. doct. Tc

¹⁵ si *add.* CaMgTc, *om.* *PfTb

¹⁶ statuta *CaMgPfTb; instituta Tc

¹⁷ sive *MgTbTc; sive sit Ca; vel Pf

¹⁸ vel MgPfTb; sive sit Ca; sive Tc

¹⁹ non *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

²⁰ et *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

119¹*Augustinus ad Ieronimum, epistola viii*²

Ego solis eis scripturarum libris qui iam canonici³ appellantur didici hunc timorem honoremque referre, ut nullum eorum auctorem scribendo errasse aliquid firmissime credam. Aut si aliquid in eis⁴ offendero quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem quod dictum est, vel minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet⁵ sanctitate doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia⁶ mihi vel per illos auctores et canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat persuadere⁷ potuerunt.

ID 4.74] D 9 c 5

¹ om. EaLcOa

² lxiii add. Pt

³ -ici *MgPfTbTc; -icis Ca

⁴ al. in eis CaMgPfTb; in eis al. Tc

⁵ quantalibet *CaMgTbTc; quantumlibet Pf

⁶ sed quia *AdBeCaTcVp; scilicet quia PfTbVmVo; si qua Mg

⁷ non add. Rb

120¹*Augustinus in² prologo libri III³ de Trinitate*

Noli⁴ meis litteris quasi scripturis canonicis inservire, sed in illis et quod non credebas cum inveneris, incunctanter crede. In istis autem et quod certum⁵ non habebas nisi certum intellexeris, noli firme retinere⁶.

ID 4.71] D 9 c 3

¹ om. EaLc

² libro add. and canc. Ca

³ III Vo

⁴ corr. fr. Soli Ca

⁵ et add. Ca, om. *MgPfTbTc

⁶ retinere AdBeMgOaPfRbTbVmVo; tenere CaTcVp

121¹*Epistola prima Augustini² ad Ieronimum*

Mihi³ videtur exitiosissime credi aliquid in sacris libris esse mendacium, id est eos homines per quos nobis illa scriptura ministrata est atque conscripta, aliquid in suis libris fuisse mentitos⁴. Alia questio est utrum scriptorem sacrarum scripturarum mentiri oportuerit, immo non alia sed nulla questio est.

ID 4.216a]

¹ *om.* EaLc

² (Ex *add.* Pt) Epistola prima (prioris Vo) Aug. *(*but as inscr. to ID 4.215*)AdCaMgPtTbTcVmVo; Eiusdem epistola Pf; Epistola una. Augustinus ad Ier. Sf

³ Nichil Pk

⁴ fuisse ment. *CaMgOaTbTc; ment. fuisse Pf; ideo (*for id est*) – esse mentitos *in mg.* Vo²

122¹

[Que concilia sunt respuenda, et que scripta² apocrifa]³. Ex Libro pontificum⁴

Sergii pape temporibus, Iustinianus⁵ imperator⁶ concilium⁷ in regia urbe fieri iussit. In quo et legati sedis apostolice convenerunt⁸, et decepti subscripserunt⁹. Compellebat¹⁰ autem et ipsum subscribere sed nullatenus acquievit, pro eo quod quedam capitula extra ritum ecclesiasticum fuerant in eis annexa.

ID 4.79a]

¹ *om.* EaLc

² que scr.] scripta sunt Ad; que scripta sint Mq

³ Que conc. sunt (sint Sf) - apocrifa PfSf; *in mg.* AdBe; *as end of c 121* Mq; *om.* Mg(*cf c. 123*)OaPtTbTcVmVoVp; Que sunt respuenda et que scripta sunt apocripha *in mg.* Ca

⁴ -ali PtVp

⁵ *corr. fr.* Iustianus CaMg

⁶ Iust. imp. *CaMgTbTc; imp. Iust. Pf

⁷ concilium *BeCa²MgPfTb; *om.* CaTc; *superscr. after urbe* Tc²

⁸ coven- Pf

⁹ *corr. fr.* consc- Ca²

¹⁰ -ebat *BeMgPfTbVo; -ebant CaTc

123¹

²De notitia librorum apocriforum qui a sanctis patribus³ dampnati sunt eterna dampnatione⁴

¹ *om.* EaLc

² De apocrifis. *in mg.* Pf, Que concilia sint respuenda et que scripta sint apocrifa *in mg.* Mg

³ patribus *AdMqPFTbTcVm; *om.* CaMg

⁴ eterna dampnatione *AdCaMgTbTcVmVo; *om.* BeMqPf.Wc De notitia apocriforum librorum Pt

⁵Ariminensem⁶ sinodum a Constantino cesare Constantini filio congregatam, mediante Tauro prefecto, extunc⁷ et in eternum confitemur esse dampnatam⁸. Item. Itinerarium nomine Petri apostoli quod appellatur sancti Clementis libri⁹ octo apocriphi¹⁰. Actus nomine Andree apostoli apocriphi¹¹. Actus nomine Thome apostoli apocriphi. Actus nomine Petri apostoli apocriphi. Actus nomine Philippi apostoli¹² apocriphi. Evangelia Thadei nomine apocripha. Evangelia nomine Barnabe apostoli¹³ apocripha. Evangelia¹⁴ Thome apostoli quibus Manichei utuntur apocripha.¹⁵ Evangelia nomine Bartholomei apostoli apocripha. Evangelia nomine Andree apostoli apocripha. Evangelia que falsavit Lucianus apocripha. Evangelia que falsavit Ycius, apocripha¹⁶. Liber de infantia Salvatoris apocriphus. Liber de nativitate Salvatoris et¹⁷ de sancta Maria, vel de¹⁸ obstetrice Salvatoris apocriphus. Liber qui appellatur Pastoris¹⁹ apocriphus. Libri omnes quos fecit Leutius²⁰ discipulus diaboli apocriphi. Liber qui appellatur fundamentum apocriphus²¹. Liber qui appellatur thesaurus, apocriphus. Liber qui est de filiabus Ade vel²² Genesis apocriphus. Centimetrum de Christo Virgilianis²³ compaginatum versibus²⁴ apocriphum. Liber qui appellatur Actus Thecle et Pauli apocriphus. Liber qui appellatur Nepotis apocriphus. Liber proverbiorum ab hereticis conscriptus et sancti Sixti nomine signatus, apocriphus. Revelatio que appellatur Pauli apocripha. Revelatio que appellatur Thome apostoli²⁵ apocripha. Revelatio que appellatur Stephani apocripha. Liber qui appellatur Transitus

⁵ Rb *text adds at beginning*: Ceterum que ab hereticis vel scismaticis scripta vel predicata sunt nullatenus recipit sancta et apostolica Romana ecclesia. [je quibus pauca que ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt credimus esse subdenda. In primis

⁶ Arim- *BeCaMgPfTbVm; Primi- Vq; Erim- Tc

⁷ et nunc *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁸ conf. ess damp. *CaMgPfTc; damp. esse conf. Tb

⁹ libri *CaMgTbTc; librorum Pf

¹⁰ -cryphi *CaMgTbTc; -cryphum Pf

¹¹ -iphi MgPfTc; apoc' Ca; -iphum Tb

¹² Phil. ap. *CaMgTc; ap. Phil. Pf; Phil. Tb

¹³ nom. Barn. ap. CaPfTbTc; Barn. ap. nom. Mg

¹⁴ nomine *add.* CaMfMgMhMjMkMmPtRaTb, *om.* *PfTc

¹⁵ (apoc. quibus man. utuntur Mk) Evangelia nomine Petri apostoli apocripha *add.* Mg, *om.*

*BeCaMfMhMjMkMmMoPfPtRaTbTcVo. Evangelia nomine Barnabe – utuntur apocr. *om.* Oa.

¹⁶ Evan. que fals. Yc. apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁷ et CaMgPf; apoc' . Liber Tb; ap' Tc

¹⁸ vel de CaMgPf; et de Tb; et Tc

¹⁹ Pastoris *CaMgPfTb; De pastore Tc

²⁰ Leutius *CaPfTc; Leuticius Mg; Lucius Tb

²¹ Lib. qui app. fund. ap. *here* *CaMgPfTb; *before the Acts of Thecla and Paul in Tc*

²² Adel *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

²³ Virgilianis *CaMgTc; virginalibus Pf; virginalis Tb

²⁴ comp. vers. *CaMgPfTb; vers. comp. Tc

²⁵ apostoli CaMgPfTc; *om.* Tb

sancte Marie apocriphus. Liber qui appellatur²⁶ penitentia Adam²⁷ apocriphus. Liber Diogie nomine²⁸ gigantis, qui post diluuium cum dracone ab hereticis pugnasse perhibetur, apocriphus²⁹. Liber qui appellatur Testamentum Iob apocriphus. Liber qui appellatur penitentia Origenis apocriphus. Liber qui appellatur penitentia Cipriani apocriphus³⁰. Liber qui appellatur³¹ Iamne et Mambre apocriphus. Liber qui appellatur Sors apostolorum apocriphus. Liber Iusan³² apocriphus. Canonum liber³³ apostolorum apocriphus³⁴. Liber³⁵ Physiologus ab hereticis conscriptus et beati Ambrosii nomine presignatus³⁶ apocriphus³⁷. Historia Eusebii Pamphili apocripha. Opuscula Tertulliani³⁸ sive Africani apocripha. Opuscula Postumiani³⁹ et Galli apocripha. Opuscula Montani et Priscille et Maximille apocripha. Omnia opuscula⁴⁰ Fausti⁴¹ Manichei apocripha. Opuscula alterius Clementis⁴² Alexandrini apocripha. Opuscula Cassiani presbiteri Galliarum apocripha⁴³. Opuscula Victorini Pictavensis apocripha. Opuscula Fausti Reginensis Galliarum apocripha.⁴⁴ Opuscula Frumentii⁴⁵ apocripha⁴⁶. Epistola Iesus ad Abagarum⁴⁷ apocripha.⁴⁸ Passio Cirici et Iulitte apocripha. Passio Georgii⁴⁹ apocripha. Scripta que appellantur⁵⁰ Salomonis contradictio⁵¹ apocripha. Philacteria omnia que non ab angelo ut illi confingunt sed magis a demone conscripta sunt apocripha.

²⁶ appellatur *CaTbTc; vocatur Pf; appellantur Mg

²⁷ Adam *CaMgPfTc; Ade Tb

²⁸ Diogie nomine CaMgPf; Dioge nomine Tb; Diogenioie Tc

²⁹ apoc. *CaMgPfTb; om. Tc

³⁰ Liber qui appellatur penitentiam Orientis – Cipriani apoc. *in mg.* Mq²

³¹ penitentia *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

³² Iusan TcPt; Iusa apostoli MgRa

³³ Can. liber Tc; Liber canones DbMgRa; Liber canonum MkMmMoRaVm *Brant*

³⁴ Liber Iusan (Susannae *Migne*) - apost. apoc. *MgMoRamg.TcBrant; Liber Iusan apoc. *before* Historia Eusebii *below* Pt; *om.* BeCaDbLgObOdOeOfPfSgSITbVaVo

³⁵ qui appellatur *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

³⁶ presign- *CaMgPfTb; sign- Tc

³⁷ Liber Lusan *add.* Oe

³⁸ Tertulliani CaMgTbTc; Tertullinii Pf

³⁹ Postumiani * MgPfTbTc²; Postulamiani Ca

⁴⁰ Omnia op. *CaMgPfTc; Op. omnia Tb

⁴¹ et *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

⁴² alt. Clem. *CaMgPfTc; Clem. alt. Tb

⁴³ Opus. Frumentii ap. *here* Tb

⁴⁴ Op. Victorini - Galliarum apoc. *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴⁵ Frum- *CaMgPfTb; Furm- Tc

⁴⁶ op. Fr. ap. *after Cassian above* Tb

⁴⁷ Abagarum CaMg; Gabarum Be; Agabarum PfTc; Abgarum TbVo; et Abagari ad Ihesum *add.* Vo

⁴⁸ Epistola Abagari ad Iesum apoc. *add.* MfMgMhMoRaTc; *om.*

*BeCaLgMjMkMmObOdOeOfPfPtSITbWc

⁴⁹ martiris *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

⁵⁰ Scripta que appellantur CaMgPfTc; Scriptura que appellatur Tb

⁵¹ contradictio *CaMgPfTc; conditio Tb

Hec et his⁵² similia que Simon Magus, Nicolaus, Cherintus⁵³, Marcion, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samosatenus⁵⁴, Photinus et Bonosus qui simili errore defecerunt, Montanus quoque cum suis obscenissimis sequacibus Apollinaris, Valentinus sive Manicheus, Faustus, Sabellius, Arius, Macedonius, Eunomius, Novatus⁵⁵, Sabbatius⁵⁶, Calixtus, Donatus, et Eustachius, Iubianus⁵⁷, Pelagius, Iulianus et Laciensis Celestinus⁵⁸, Maximianus, Priscillianus⁵⁹ ab Hispania, Lampedius⁶⁰, Dioscorus, Euticius⁶¹, Petrus⁶² et alius Petrus, e quibus unus Alexandriam, alius Antiochiam maculavit, Achatius Constantinopolitanus cum consortibus⁶³ suis, nec non et omnes hereses quas ipsi eorumque discipuli sive⁶⁴ schismatici docuerunt vel conscripserunt, quorum nomina minime retinemus, non solum repudiata, verum etiam⁶⁵ ab⁶⁶ omni⁶⁷ catholica et⁶⁸ Romana ecclesia eliminata, atque cum suis auctoribus auctorumque⁶⁹ sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in eternum confitemur esse dampnata⁷⁰.

ID 4.65] +D 15 c 3 med, Palea

⁵² his *CaPFTbTc; illis Mg

⁵³ Cherintus *CaMgPFTb; Corinthus Tc

⁵⁴ -satenus MgPFTb; -satanus Ca; -saheus Tc

⁵⁵ -atus *CaMgPFTb; -atius Tc

⁵⁶ Sabbatius MgPf; Sabacius Ca; Sabastius Tb; Sabatheius Tc

⁵⁷ Iubianus BeCaTb; Nibinianus Mg; Iulianus Pf; Nubianus SIVo; Iovinianus Tc

⁵⁸ et *add.* Ca, *om.* *MgPFTbTc

⁵⁹ -lianus *TbTc; -lanus CaMgPf

⁶⁰ -edius *CaMgPFTc; -ideus Tb

⁶¹ -icius *CaMgPFTc; -ius Tb

⁶² Petrus *CaMgPFTc; *om.* Tb

⁶³ consort- *CaMgTbTc; sort- Pf

⁶⁴ sive *CaMgPFTb; atque Tc

⁶⁵ verum etiam *PFTbTc; sed CaMg

⁶⁶ ab *CaMgPFTb; *om.* Tc

⁶⁷ etiam *add.* CaMg, *om.* *PFTbTc

⁶⁸ et MgPFTbTc; *om.* *Ca

⁶⁹ auct- auct- *CaMgPFTc; act- act- Tb

⁷⁰ dampnata *CaMgPFTb; dampnanda Tc

124¹

Leo IX² contra epistolam Nicete³ abbatis de monasterio Studii⁴

Clementis librum⁵, id est Petri apostoli⁶ Itinerarium et canones apostolorum numerarunt⁷ sancti patres inter apocripha, exceptis capitulis quinquaginta que decreverunt regulis orthodoxie adiungenda.

ID 4.105] D 16 c 3

¹ *om.* EaLcOa

² IX *AdBeCaMgPFTbVm; II TcVo

³ Nicete *AdBeCaMg²PFTbVm; Niceni Tc; Nicene Mg

⁴ de monasterio Studii AdCaMgPFTbVm; *om.* Tb; de monasterii studio Tc

⁵ Clem. lib. *AdCaMgPFTb; Clem. pape lib. Cc; Lib. Clem. Tc

⁶ apostoli *CcMgPFTbTc; *om.* Ca

⁷ numerarunt *CaMgMqRbTb; nunciarunt (vel numeraverunt *ss*) Ad; numerant Be; numeraverunt Mq²PFTcVo; numeravere Vp

125¹

²Sexta synodus,³ cap. ii

Placuit huic sancte synodo ut⁴ amodo confirmata et rata sint canonum apostolorum LXXXV capitula.

ID 4.106] D 16 c 4a

Epistola Isidori in capite canonum⁵

Isidorus mercator⁶ servus Christi, lectori⁷ conservo suo. Propter eorum auctoritatem⁸ ceteris conciliis⁹ preposuimus canones qui dicuntur apostolorum, licet a quibusdam apocriphi dicantur, quoniam populares eos¹⁰ recipiunt, et sancti patres eorum sententias synodali auctoritate roboraverunt, et inter canonicas posuerunt constitutiones. Item. Primus ordo, ut predictum est, de celebrando concilio insertus habetur, et postmodum canonum apostolorum¹¹, ac primorum apostolicorum¹², id est a

¹ *om.* EaLcOa

² *Continues without break from c. 124* AdCaLeMqPFTbVmVp(*no insc.*)Wd

³ synodo *add.* Vo

⁴ ut *EgMgPFTbTc; aut Ca

⁵ Ep. (*om.* Le) - can. *om.* Se; *in text, but run on from c. 125a* AdLeMqSIVmVoWcWd

⁶ mercator AdBeCaCcEg(*later canc.*) MgSeTbVmVoWc; peccator Pf; vel peccator *ss* Se; *om.* Tc

⁷ proprium *add superscr.* Tc

⁸ auctoritatem *BeTbVmVp; infirmitatem AdCaCcMqPFTbVoWc; infirmitatem vel auctoritatem Mg; firmitatem Tc

⁹ conc- *CaMgPFTc; cons- Tb

¹⁰ populares eos CaMgPFTc(vel plures *add. ss.*)Tb; eos plures Tc

¹¹ apostolorum *Ad(*over erasure and repeated in mg.*)MgPFTbTc; *om.* Ca

¹² -olicorum *PFTc; -olorum CaMgTb; ac prim. ap. *om.* Rb

sancto¹³ Clemente usque ad sanctum Silvestrum, decretorum atque diversorum conciliorum breviarium interpolatum¹⁴ sequens ordinem suum.

ID 4.107] D 16 c 4b

¹³ Rb ends

¹⁴ -atum CaMgPFTb; -atur Tc

126¹

Adrianus² papa ad Carolum, cap. xvii³

Vite patrum sine probabilibus auctoribus⁴ minime in ecclesia legantur. Nam⁵ ab orthodoxis⁶ titulate⁷ et⁸ suscipiuntur et leguntur. Magis enim passiones sanctorum⁹ martirum sacri canones censent ut liceat eas etiam in ecclesia legi cum anniversarii dies eorum celebrantur.

ID 4.141]

¹ om. EaLc

² Arrianus Sf

³ xvii AdCaMgPFTbTc; xviii Vm; cap. xvii om. Vo

⁴ auctoribus *AdBeCaMgPfSeVo²; actoribus Oa; auctoritatibus TbTc; auctores Vo

⁵ et ille add. Tc, om. *CaMgPFTb

⁶ patribus add. Tc, om. *CaMgPFTb

⁷ -late *MgPFTbTc; -lete Ca

⁸ et *CaMgPFTc; om. Tb

⁹ sanctorum *CaMgPFTb; om. Tc

127¹

Augustinus contra Faustum, libro II, cap. ii

Legunt scripturas apocriphas Manichei, nescio² quibus sutoribus³ fabularum sub apostolorum nomine scriptas, ut que suorum scriptorum temporibus in auctoritate sancte ecclesie recipi mererentur, si sancti homines et iusti et docti, qui tunc in hac vita erant et⁴ examinare⁵ talia poterant, eos vera locutos esse⁶ cognoscerent⁷. Ibi tamen legunt apostolum⁸ Thomam, cum esset in quodam⁹ nuptiarum convivio

¹ om. EaLc

² a add. AdCaMg, om. *OaPFTbTc

³ sutoribus *AdBeCaOaPFSITb; scriptoribus MgTcVp; autoribus Vm; corr. fr. factoribus to ficatoribus Vo

⁴ et *CaMgTb; om. PFTc

⁵ -are *CaMgTc; -ari PFTb

⁶ esse *CaMgPFTc; om. Tb

⁷ obscurely corr. Pf

⁸ apost. *CaMgPFTc; om. Tb

⁹ in quodam *CaMgPFTc; om. Tb

peregrinus et prorsus incognitus, a quodam ministro palma percussus¹⁰, imprecatum fuisse homini continuam sevamque vindictam. Nam cum egressus fuisset¹¹ ad fontem ut inde aquam convivantibus ministraret, eum leo rugiens interemit, manumque eius qua caput apostoli levi ictu percusserat, a corpore evulsam¹², secundum vocem eiusdem apostoli id optantis atque imprecantis, canis intulit mensis¹³ in quibus ipse discumbebat apostolus.

ID 4.151a]

¹⁰ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹¹ fuisset *CaMgPfTb; esset Tc

¹² evul- CaPfTbTc; avul- Mg

¹³ int. mens. *AdCaMgOaTb; mens. int. PfTc

128

Item¹, cap. iii²

Quod beata Maria patrem habuerit³ ex tribu Levi sacerdotem⁴ quemdam⁵ nomine Ioachim canonicum non est.

ID 4.151b]

¹ Item *AdCaMgPfTb; Augustinus Ea; Idem Tc

² cap. iiiii *AdPfTbTcVm(*treating insc. as text run on from c. 127*)VoWd; cap. secundo CaMg; *om.* Ea

³ -uerit *CaMgPfTc; -uit Tb

⁴ -otem *MgPfTbTc; -otum Ca

⁵ hominem *add.* Ca, *om.* *AdEaMgOaPfTbTc

129¹

Ieronimus² ad Letam³, De institutione filie⁴

Caveat omnia apocripha et si quando ea⁵ non ad dogmatum veritatem sed ad signorum reverentiam legere voluerit, sciat non eorum esse quorum titulis⁶ prenotantur⁷, multaque in his admixta vitiosa et grandis esse prudentie aurum in luto querere.

ID 4.155]

¹ *om.* Oa

² Gr' Pt

³ Letam *AdBeCaMgPfTbVm; Oletam Sf; Athletam Tc; Aletam Vo

⁴ filiorum Pt. Ieronimus *only* Ea

⁵ ea *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁶ -ulis PfTbVmVo; -uli AdBeMgTc; -ulus Ca

⁷ -antur *MgPfTbTc; -atur Ca

130

[*Quod episcopi non debeant legere libros gentilium*¹].² *Concilium IIII Cartaginense, cap. ix*³

Episcopus⁴ gentilium libros non legat hereticorum, autem⁵ pro necessitate et⁶ tempore.

ID 4.160] D 37 c 1

¹ leg. lib. gent. (gentium Vm) BePfVm; lib. gent. leg. AdMgSfTc; gent. lib. leg. Ca; lib. leg. gent. Mq

² in mg. AdBeCaMgPfTc, in text MqSfVm; Quod episcopus non debeat legere libro gentilium Ea (no inscr.); Non debere gentilium episcopos legere libros Vo; om. OaPtTbVp

³ ix LeOaTbVm; ii AdCaTcVo; xx Be; ??Pf; viii Mg; xi Sf

⁴ Christus Lc

⁵ autem *BeEaMgTbTc; aut AdCaLeOaVmVo; nisi Pf

⁶ et *AdEaPfTbVmVo; aut pro BeCcTc; aut MgOa; vel pro Ca

131¹

²*Ieronimus ad Damasum*³, *De prodigo filio*⁴

Sacerdotes Dei omissis evangeliis et prophetis videmus comedias legere, amatoria bucolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium, et id quod in⁵ pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.

ID 4.162] D 37 c 2

¹ om. Oa

² De eadem re add. Vo

³ Ier. ad Dam. *PfTbTcVm; Ier. ad Amadum Ad; Ad Dam. Ier. CaMg; Ieron' Ea; Ad Dam. Vp

⁴ De prod. fil. *AdMgPfTbTcVo(adding, either here or against the previous canon, lxxxviii)Vp; prod. filio Be; De fil. prod. Ca; om. Ea

⁵ in *CaMgPfTc; om. Tb

132¹

²*Rabanus*³ *de pressuris*⁴ *ecclesiasticis, parte*⁵ *secunda*⁶

Legimus de beato Ieronimo, quoniam cum librum legeret Ciceronis⁷, ab angelo est correptus⁸, eo quod vir Christianus paganorum intenderet figmentis⁹.

ID 4.164] D 37 c 7

¹ om. EaLcOa

² De eodem add. Vo

³ after eccl. Vm, om. Vo

⁴ pressuris *MgPfTbTcVm; institutionibus Ca

⁵ partibus Ad

⁶ secunda *AdBeCaMgPfTbVo(adding xci); prima Tc; parte sec. om. Vp

⁷ leg. Cic. *CaMgPfTc; Cic. leg. Tb

⁸ -eptus *CaMgPfTc; -ectus Tb

⁹ int. fig. *CaMgPfTb; fig. int. Tc

133¹

[*Quod legendi sint² gentilium libri*]³. *Beda super Regum librum II*⁴

Turbat⁵ acumen legentium et deficere cogit, qui eos a legendis secularibus litteris omnimodis estimat prohibendos, quibus ubilibet inventa⁶ utilia, quasi sua sumere licet. Alioquin Moises et Daniel sapientia vel litteris Egiptiorum Chaldeorumque⁷ paterent eruditi, quorum⁸ tamen⁹ superstitiones simul et delicias horrebant, nec ipse magister gentium aliquot versus poetarum¹⁰ suis vel¹¹ scriptis¹² indidisset vel dictis.

ID 4.85] D 37 c 8

¹ *om.* EaOa

² *sint* BeCaMgTc; *sunt* Pf

³ Quod – libri *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* Vo; Quod leg. *sint* lib. gent. *in text* Mq; Quod leg. gent. lib. *sint* *in text* Sf; Qui leg. gent. lib. *in text* Vm; *om.* PtTbVp

⁴ *super Reg. lib. II* *BeCaMqPfTbVo; *librum Regum Ad*; *super lib. Reg. lib. [ii ??] Mg*; *super librum Reg. II, libro Tc*; *in libro II reg. Vm*

⁵ Turbat *MgPfTbTc; Turbat Ca

⁶ *sunt add.* CaMg, *om.* *PfTbTc

⁷ *non add.* CaMg Pf²Tc, *om.* Pf

⁸ quorum *CaMgPfTb; quoniam Tc

⁹ tamen *CaPfTbTc; tantum Mg

¹⁰ poetarum *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹¹ vel *CaMgPf; *om.* TbTc

¹² scriptis AdCaPfTbVo; scripturis MgTc

134¹

[*Qua ratione² legendi sint³*].⁴ *Ambrosius super Lucam, libro I*⁵

Legimus aliqua ne negligantur⁶; legimus ne ignoremus; legimus non ut⁷ teneamus sed ut repudiemus.

Arsenal 713 fos 136v-7] D 37 c 9

¹ *om.* Oa

² *ratione* AdBeCaMgPfTc; *ordine* Vm

³ leg. *sint* CaMgTc; leg. *sunt* BePf; *sint* leg. Sf

⁴ *in mg.* AdBeCaPfMgTc, *in text* MqSfVmVo; *om.* EaPtTbVp

⁵ *Amb. sup. Luc. lib. (om. Sf) I (II Tc)* AdBeCaPfSfTbTcVmVoVp; *Ambrosius Ea*; *Lib. i Amb. sup. Luc. Mg*; *om.* Pt

⁶ negligantur CaMgTc; legantur AdBeEaMqPfVmVo; legamus Tb

⁷ non ut BeCaMgPfTb; ut non Tc

135¹²*Ieronimus super Epistolam ad Titum, libro VII³*

Si quis grammaticam artem⁴ noverit vel dialecticam ut recte loquendi rationem habeat, et inter falsa et vera diudicet⁵. Geometrica⁶ quoque et arithmetica⁷ et musica⁸ habent⁹ in¹⁰ sua scientia veritatem, sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem¹¹, intelligere prophetas, evangelio¹² credere¹³, apostolos non ignorare.

Rabanus Maurus, Enarrationes in epistolas beati Pauli (PL cxii. 655); *Atto of Vercelli*, Expositio (PL cxxiv. 655); *Arsenal 713 fo 137] D 37 c 10a*

¹ om. Oa

² De eodem add. Vo

³ VII AdBeCaPfTcVm; VIII MgVp; II TbSf; VI. xciii Vo; Ieronimus (only) Ea. Vo³ in mg: Hoc c. habetur xxxvii di, Si quis

⁴ gram. artem BeCaMgPfTc; artem gram. Tb

⁵ non peccat add. Tc, om. AdBeCaEaMgPfTbVm

⁶ -etrica CaPf; -etria BeMgTc; -etria Tb

⁷ arithmetica BePfTc; arimetia Mg; arimetricam Tb

⁸ -ica BeCaMgPfTc; -icam Tb

⁹ -ent BeMgPfTbTc; -eant Ca

¹⁰ se add. Be, om. AdCaMgPfTbTcVm

¹¹ legem AdBeCaEaTc; om. Pf; legem et Mg; legere Tb

¹² Evang. AdBePfTbTc; om. Mg; in Evang. Ca

¹³ credere BeCaEaMgTbTc; cedere Pf

136¹²*Isidorus, Sententiarum libro III, cap. xiii³*

Grammaticorum autem doctrina potest etiam proficere ad vitam dum fuerit in meliores usus assumpta.

ID 4.167b] D 37 c 10b

¹ om. EaOa

² Qua ratione legendi non sunt in mg. here CaTc (cf c. 137); Qua ratione non (later canc.) sint legendi Mg; De eodem add. Vo

³ Is. - III cap. xiii *BeCaTbVm; Is. - cap. xiiii. xciiii Vo; whole insc. (as CaTb) placed before c. 137, with text here continuing from c. 135 BeMgVp; III cap. iii Mg; IIII cap. xiii Pf (cf c 137); Idem in eodem Ad; Is. - IIII Tc

137¹

[*Qua ratione legendi non sunt*²]³. *Isidorus, Sententiarum libro III, cap. xiii*⁴

Ideo prohibetur Christianus⁵ legere figmenta poetarum, quia per oblectamenta inanium fabularum⁶ mentem incitant⁷ ad incentiva libidinum. Non enim solum⁸ thura offerendo demonibus immolatur, sed etiam eorum⁹ dicta libentius capiendo.

ID 4.167a] D 37 c 15

¹ om. Oa

² sunt AdCaMgSfTc; sint Pf

³ in mg. here AdBeMgPfVo, against c. 136 CaTc, in text Vm; om. MqTbVoVp

⁴ Isidorus Sent. libro III cap. xiii AdBeMgSfSITbVm Item Ca; Idem Pf; Idem capitulo eodem Pt; Idem in eod. cap. xiii MqTc; Ysid. in eodem Vo; Ysidorus (only) Ea

⁵ -ianus *BeMgMqTbTc; -ianis CaPfSIVo

⁶ inan. fab. *BePfTbTcVo; fab. inan. CaMg

⁷ inc- *Ca; exc- MgPfTbTc

⁸ enim solum *CaMgPfTc; solum enim Tb

⁹ et. eorum *CaMgPfTc; eorum et. Tb

138¹

[*Quod lex imperatorum recipi debeat post legem Dei in iudiciis ecclesiasticis*]².

*Nicolaus papa in concilio*³ *apud Convicinum*⁴

Lege⁵ imperatorum non in⁶ omnibus ecclesiasticis controversiis utendum est, presertim cum conveniat evangelice ac canonice sanctioni aliquotiens obviare⁷.

ID 4.86a] +D 10 c 1a

¹ after c 141 below Le, after c. 140 MhMkMmMqVc, after c. 139 Ra

² Quod lex imperatorum recipi debeat post legem Dei in iudiciis ecclesiasticis (eccl. iud. Ca) in mg. CaMgTc; Quod lex imp. vel iudiciis ecclesiasticis recipi debeat post legem Dei in mg. Ad; Quod lex imperatorum in iud. eccl. rec. deb. post legem Dei in text EaLeMqSfVm, in mg. BeWc; Quod legibus imperatorum in iudiciis ecclesiasticis utendum est post legem Dei in mg. Pf; Quod lex imperatorum nullius auctoritatis sit contra legem Dei (corr. fr. legendi) xcvi Vo; om. MqOaPtTbVp

³ -ilio *AdPfTbVo; -il' BeMgTc; -iliis Ca

⁴ -inum *AdBeMqTbTcVo; -inium Pf; -ulum CaMg; Convincianum Wc; no inscr. Ea

⁵ Lege *MqOaSITbVmWc; Legibus AdBeCaEgMgPfPoPwTcVoVpVq; Lex Le; Legem Le²

⁶ non in MgTc; in AdBeCaLeMqOaPfSITbVmVoVqWc; non Vp

⁷ abnuere Oa

139¹

[Quod lex imperatorum² nullius auctoritatis sit³ contra legem Dei]⁴. Adiecti capitulares, cap. xviii⁵

Lex imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus.

ID 4.86b] +D 10 c 1b

¹ *om.* Oa

² -orum BeMgPfTc; -oris Vm

³ auct. sit AdCaMgSfTcVm; sit auct. Be; est auct. Pf

⁴ *in mg.* AdBeCaMgPfTcWc, *in text* EaSfVm; *om.* Mq(*cf c 141*)PtTbVo(*cf c. 138*)Vp

⁵ (*Quod add. and canc. Po*) Adiecti (Abiecti Po, Adicti Sf) - xviii (*om.* Tc)

AdPfPoPtSfTbTcVmVpWc; xxiii Ca; Nicholaus episcopus in concilium apud Convicinum BeVo (xcviii *add.* Vo); Adiecti – xviii. Nicolas papa Mq; *om.* EaMg

140¹

Nicholaus² in concilio apud Convicinum³

Imperiali iudicio non possunt ecclesiastica iura dissolvi⁴. Non quod imperatorum leges quibus sepe ecclesia contra hereticos utitur, sepe contra tyrannos atque contra pravos⁵ quosque defenditur⁶, dicamus penitus renuendas⁷, sed eas quas evangelicis et apostolicis⁸ atque⁹ canonicis decretis quibus postponende sunt nullum posse¹⁰ inferre iudicium asseramus¹¹.

ID 4.187] D 10 c 1c, including some that was added later, but with a large omission

¹ *om.* Oa

² papa *add.* TbTc, episcopi *add.* Sf, episcopis *add.* Ea, episcopus *add.* Sl; *om.* Pf

³ Nich. - Conv. (Corinthum Ea, Convincianum Wc) *EaPfPo(*before* Non quod)SfSITbTcWc(*cf c 141 for* Vm); De eodem Vo; *om. with no break* AdBeCaLdMgMqPkPtVmVp

⁴ Adiecti capitulares *add.* Mg; BdCaCc *break here*

⁵ pravos *CaMgPfTcVm; impios Tb

⁶ -itur *MgPfTbTc; -it Ca

⁷ renuendas *CaMgPfTbVm; renuntiandus Tc

⁸ eas quas ev. et (*om.* SIWc) ap. AdEaMgSIWc; eas evang. et apost. Be; eas que ev. et ap. Ca; eas quos ev. ap. Ld; eas quas ap. et ev. PfVo; quo eas ev. et ap. Tb; quia eas ev. et ap. Tc; eas quod ev. apostolicisque Vm; eas quidem ev. ap. *ID*

⁹ atque *AdCaMgPfTbWc; et Tc

¹⁰ posse *MgPfTbTcWc; *om.* Ca

¹¹ -amus *CaMgPfTbWc; -imus Tc

141¹²*Sexta sinodus Simachi pape*³

Non licet imperatori vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra mandata divina⁴ presumere, nec quicquam quod evangelicis, propheticis apostolicisque regulis obviat⁵ agere.

ID 4.231] D 10 c 2

¹ om. EaOa

² De eodem *add.* Vo; Quod lex imperatorum nullius auctoritatis sit contra legem Domini *add.* Mq (*cf c 139*)Po(? *partly in gutter*)

³ l. v cap. xx. Nicholaus episcopis in concilio apud Convicinum *add.* Vm (*cf cc 140, 142*); xcviiii *add.* Vo; et decretum Calixti, Adriani et Marcellini *add.* Vp (*see Conspectus*)

⁴ mand. div. *CaMgPFTb; div. man. Tc

⁵ -iat AdCaMgMqTc; -iatur PFSITbVmVo

142¹*[Qualis debeat esse lex]*². Isidorus, *Etimologiarum libro V, cap. xx*³

Erit⁴ lex honesta⁵, iusta⁶, possibilis, secundum consuetudinem patrie, loco temporive conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in cautione⁷ contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

ID 4.168] D 4 c 2 var.

¹ om. Oa

² *in mg.* AdBeCaMgPFTc; *in text* Ea(*no inscr.*)SfVm; xxi. De consuetudinibus *in mg.* Bd; Qualis esse deb. lex Mq; Qualis (*corr. fr.* Quod) lex debeat esse Vo; om. PFTbVp

³ cap. xx *AdCaMgPFTcVm; om. Tb

⁴ Erit *AdMgPFTbTc; Erat Ca

⁵ et *add.* AdBeCaEaMgVm, id est *add.* Pf, om. *MqTbTcVo

⁶ et *add.* Tc, om. *AdCaMgPFTb

⁷ -one *AdCaEaMgPFTVm; -onem Tb; -onis Tc

143¹²*Augustinus, De vera religione*³

In istis temporalibus legibus quanquam⁴ de his homines iudicent cum eas instituunt, tamen cum fuerint institute ac firmate, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.

¹ om. LcOa

² Quod iudex (iudices Po) non de legibus statutis iudicare debeat (-eant Po) sed secundum ipsas *add. in mg.* CaPo; De institutione legum observanda *add.* Po(*mg.*)Vo

³ c. i *add.* Vo

ID 4.169] D 4 c 3

⁴ temporalibus legibus quanquam *Vo; temporalibus quanquam BeEaMqPfTbWc; temporibus (vel temporalibus *add. ss. Ca*) quamquam AdCaMgVm; temporalibus quamquam Sl; imperialibus quamvis Tc; temporibus <legibus *deleted*> quamquam (*adding legibus after his*) Vp

144¹

[*Quare vocentur Theodosiane leges*]². *Isidorus, Etimologiarum libro V, cap. i*

Theodosius minor augustus ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani codicem factum³ institutionum a Constantini temporibus sub proprio⁴ cuiusque imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocant.⁵

ID 4.170] D 7 c 2b

¹ *om. LcOa*

² *Quare vocentur Theodosiane (-sine Ca, corr. fr. Iustiniane Mq) leges in mg. AdBeCaMgPoSl, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cii); Quibus modis debeat lex constitui in mg. Tc; om. Pf (cf c. 147)PtTbVp*

³ *factum *CaMgPfTb; om. Tc*

⁴ *proprio *AdBeCaTbTcVm; proprii EaMgPfsIVo*

⁵ *-ant AdCaMgMqTb; -avit BeEaPfsITcVmVo*

145¹

[*Quod Iustinianus diversa legum volumina diversis nominibus*² *appellaverit*]³.

⁴*Historia Longobardorum*⁵ *libro V, cap. xxv*⁶

Iustinianus augustus leges Romanorum, quarum prolixitas nimia erat et inutilis dissonantia mirabili brevitate correxit. Nam omnes constitutiones principum, que utique multis voluminibus habebantur, intra⁷ duodecim libros coartavit, idemque volumen codicem Iustiniani appellari precepit. Rursus, singulorum magistratuum sive iudicum leges que usque ad duo⁸ milia pene libros⁹ erant extense, intra quinquaginta librorum numerum redegit, eumque codicem Digestorum¹⁰ sive Pandectarum vocabulo nuncupavit. Quatuor etiam Institutionum libros in quibus breviter

¹ *om. LcOa*

² *nominibus Be²MgPf; voluminibus Ca*

³ *in mg. Be(further down)CaMgPf, in text Ea(no inscr.); before Rursus singulorum below Lg; om. MqPtSfTbTcVmVoVp*

⁴ *Quare vocentur (-antur SfVp) Iustiniane leges add. Ad²(in mg)BeCaDbEa(before Quod)LgMgSfVmVo(adding ciii), om. MfMhMjMkMmMoMqPfPtTbTc; Ex add. Tc, om. CaMgMmMoPfTb*

⁵ *Longo- *CaMgMhPfTb; Lango- Tc*

⁶ *xxv *AdBeCaPfTbVm; i Tc; xv Mg*

⁷ *intra *CaMgPfTc; in Tb*

⁸ *corr. fr. dua Tb*

⁹ *pene libros *CaMgPfTb; pene librorum Mo; librorum pene Tc*

¹⁰ *Dig- *PfTbTc; Deg- CaMg*

universarum legum textus comprehenditur noviter composuit. Novas quoque leges quas ipse statuerat in unum volumen redactas, Codicem Novellarum appellari sancivit¹¹. Item. Tunc apud Constantinopolim Priscianus Cesariensis grammaticae artis profunda rimatus est¹².

ID 4.171] Ff. De origine iuris

¹¹ sancivit *BePfVo; sanctivit AdCaMgTb; sanxit Tc; sanctificavit Vm

¹² *The passage Tunc - est is found in IDpva, but not in IDcrdm*

146¹

²*Historia Anastasii bibliotecarii Romane³ ecclesie⁴*

Removit Iustinianus augustus contrarias leges, faciens singularem codicem, et vocans eum novellas constitutiones⁵, in quibus⁶ non permittit principem, in⁷ quibus preest, tenere possessionem, aut edificare domum, aut hereditari⁸ extraneam personam, nisi quis⁹ sibi cognatus existat.

ID 4.172] § Quibus, c. De n. co. compen., c. 146

¹ *om.* LcOa

² *Ex add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb; Quibus modis debeat lex constitui *add. in mg.* Mg (*cf c. 147*), *in text* Ea; De eodem *add. in mg.* Ca

³ *om.* Ad

⁴ *Hist. - eccl. in mg.*, Ex concilio Metensi *in text* Qa. Quod Iustinianus diversa legum volumina diversis nominibus appellatur *add. Sf*; c.iii *add.* Vo

⁵ const- *CaMgPfTb; inst- Tc

⁶ quibus *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁷ in *CaMgPfTb; eorum Tc

⁸ hereditari *AdBeCaEaMgPfTbVm; hereditare Tc; exhereditari Pf²

⁹ quis *CaMgPfTb; qui Tc

147¹

[Quibus modis debeat lex constitui]². Institutionum libro I, titulo³ ii

Quodcumque imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decrevit, vel edicto precepit, legem esse constat. He sunt que constitutiones appellantur. Plane ex his quedam sunt⁴ personales, que non ad exemplum trahuntur⁵, quod⁶ non hoc

¹ *om.* Oa

² Quibus – constitui (institui Vo) *in mg.* AdBeCaPf (*cf Tc c. 144*, EaMg c. 147), *in text* VmVo(*adding c.v*); *om.* MqPtTbVp

³ I tit. ii *BeCaFbMgPfTb; I Ad; *om.* Ea; I cap. ii Tc; cap. ii Vm

⁴ qued. sunt PfTbTcVmVo; sunt qued. CaFbMg

⁵ trah- *AdCaPfTbTc; pertrah- Mg

⁶ quod *AdCaFbMgPfTb; quoniam Tc; quia Ca² ss

princeps vult. Nam quod alicui ob merita indulset, vel si cui penam irrogavit, vel si cui sine exemplo subvenit⁷, personam⁸ non transgreditur.

The whole passage occurs in the Prologue, ed. Brasington 141; ID 4.173] Leg. Quod principi, § Quodcunque; ff. De constit. pr., § Quodcunque, instit. De iure nat. gen. civili

⁷ subv- CaMgPfTcVm; non convenit (?) Tb

⁸ -onam *CaMgPfTc; -ona Tb

148¹

[Quod liber capitularium² auctoritate Zacharie pape confirmatus sit]³. Prefatio libri quinti capitulo⁴

Precedentes⁵ quatuor libelli nonnulla gloriosorum Caroli atque Ludovici imperatorum⁶ continent capitula. Item. Illa que postmodum a fidelibus sancte Dei ecclesie Pipini et Caroli atque Ludovici⁷ didicimus in iamdictis libellis minime⁸ inserta esse pro Dei omnipotentis amore et sancte Dei ecclesie, ac⁹ servorum eius atque totius populi utilitate, fideliter investigare curavimus, et in tribus sequentibus libellis¹⁰ distincte, cum suis coadunare¹¹ ac Ludovico, Lothario atque¹² Carolo nobilissimis regibus, filiis videlicet¹³ Ludovici imperatoris piissimi, habenda et omnibus Christianorum fidelibus tradenda¹⁴, scribere non distulimus. Item. His itaque peractis, est in fronte primi libelli posita Zacharie pape¹⁵ epistola omnibus episcopis ac reliquis ecclesiastici ordinis gradibus, et cunctis ducibus atque comitibus omnibus Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis¹⁶ directa, sicut in ea continetur. Quam sequuntur sinodales conventus quos sancte Romane et apostolice ecclesie legatus Bonifacius Magontiensis¹⁷ ecclesie archiepiscopus vice supradicti¹⁸

¹ om. EaLcOa

² capitularium PfVmVo; capitulorum BeCaMgSf

³ in mg. BeCaMgPf, in text SfVmVo(adding cvi); om. AdMqPfTbTcVp

⁴ libri quinti capitulo PfTbVmVoVp; lib. v BeMqSf; libri quinti capitulo v Ca; libri quinti capitularium Mg; quinti lib. capitularii Tc

⁵ The 'P' much enlarged Pw

⁶ Car. atque Lud. imp. (-oris Tb) *CaMgPfTb; imp. Car. atque Lud. Tc

⁷ Illa - Ludovici *CaMgPfTcVm; om. Tb

⁸ minime *CaMgPfTc; om. Tb

⁹ ac *CaMgPfTb; atque Tc

¹⁰ libellis *CaMgPfTb; libris Tc

¹¹ coadunare *AdMgPfTbVm; codicibus coadunare BeCa; adunare capitulis Tc

¹² atque *CaMgPfTb; et Tc

¹³ vid. *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ tradenda *AdBeMgPfTcVm; trahenda Ca; tractanda Tb

¹⁵ pape *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁶ corr. fr. -tas Tb

¹⁷ -ontiensis PfTb; -uciensis MgTc; -unciensis CaVm

Zacharie pape una cum Carolo magno Francorum principe canonice¹⁹ tenuit, ut agnoscant²⁰ omnes hec predictorum principum capitula maxime apostolica auctoritate²¹ fore firmata²².

ID 4.174]

¹⁸ supradicti *CaMgPfTc; suprafati Tb
¹⁹ canonice *CaMgPfTc; om. Tb
²⁰ agnos- *CaMgPfTb; cognos- Tc
²¹ ap. auct. *MgTbTc; auct. ap. CaMg
²² confirmata Sl

149¹

*[Quod liber capitularium² confirmatus sit auctoritate Leonis pape III³]⁴. Leo III
 Lothario augusto*

De capitulis vel preceptis⁵ imperialibus vestris nostrorumque etiam pontificum predecessorum irrefragabiliter custodiendis et conservandis⁶, quanto⁷ valuimus et valemus, Christo propitio, et nunc et in evum⁸ conservaturos modis omnibus profitemur⁹. Et si fortasse¹⁰ quislibet¹¹ vobis aliter dixerit vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo¹² mendacem.

ID 4.176] D 10 c 9

¹ om. LcOa
² capitularium PfVm; capitulorum AdBeCaMgSf; capitular' Ea; capitularum Sl; capitularius Vo
³ III AdBeCaMgPfVmVo; om. EaSf
⁴ in mg. AdBeCaMgPfSl, in text Ea(no inscr.)SfVmVo(adding cxii); om. MqPtTbTcVp
⁵ cap. vel prec. *CaMgPfTc; prec. vel cap. Tb
⁶ conservandis *CaPfTbTc; confirmandis Mg
⁷ quanto *CaPfTb; quantum MgTc
⁸ evum *CaMgPfTc; eternum Tb
⁹ prof- *CaMgPfTb; conf- Tc
¹⁰ fortasse *CaPfTbTc; forte Mg
¹¹ quislib- MgPfVm; quil- CaTbTc
¹² esse add. Tc, om. *CaMgPfTb

150¹

*[Quod nove leges et nove regule auctoritati non contrarie² in auctoritate habeantur]³.
 Gelasius Rufino et Aprili episcopis⁴*

Quis aut⁵ leges principum aut patrum regulas aut admonitiones modernas dicat debere contempni, nisi qui impunitum sibi⁶ tantum estimet transire⁷ commissum?

¹ om. LcOa
² non contrarie add. Be³
³ in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)VmVo; om. MgPtSfTbTcVp
⁴ et Aprili epp. *AdCaMgPfTbVo; et Aprili archiepiscopis Sf; et Aprillo epp. Vm; om. Tc

ID 4.179] D 10 c 11, D 54 c 11a

⁵ aut *AdCaEaMgTbTc; autem PfVm

⁶ sibi *CaPfTbTc²Vm; om. MgTc

⁷ est. trans. *CaPfTbTc; trans. est. Mg

151¹

[*Quod leges Romane sint in auctoritate*]². *Item*³ *Theodorico*⁴ *regi*

Certum est magnificentiam vestram leges Romanorum principum⁵, quas in negotiis hominum custodiendas esse precepit, multo magis circa reverentiam beati Petri apostoli⁶ pro sue felicitatis augmento velle servari.

ID 4.180] D 10 c 12

¹ om. EaLcOa

² in mg. AdBeCaMgPf, in text VmVo(adding cviii); om. MqPtSf(cf c 152)TbTcVp

³ Item *AdCaMgPfTb; Idem TcVm

⁴ Theorico Sf

⁵ principum *CaMgPfTb; regum Tc

⁶ apostoli *CaMgPfTb; om. Tc

152¹

²*Leo III Lothario*³ *augusto*⁴

Vestram flagitamus clementiam, ut sicut hactenus Romana lex viguit absque universis procellis, et pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc suum robur propriumque⁵ vigorem obtineat.

ID 4.181b] D 10 c 13

¹ om. EaLcOa

² De eodem add. in mg. Ca

³ Lothario *AdCaMgTbTc; Lotharico Pf

⁴ Quod reges Romane sint in auctoritate add. SfSlmg.; v add. Sl; De eodem cx add. Vo

⁵ propriumque *AdPfTbTcVm; proprium et CaMg

153¹

*Dialogus*² *Augustini contra Petilianum*³

Si in adiutorium vestrum⁴ et⁵ terreni imperii leges assumendas putastis, non reprehendimus. Fecit⁶ hoc Paulus cum adversus iniuriosos Romanum⁷ civem se esse testatur.

¹ om. EaLcOa

² Petilinum Sf. Determinatio sententiae quod leges veritati contrarie respuantur, veritati consentaneae teneantur add. in mg Be(cf c 154). Dialogus BeCaMgPfTb; Ex dialogo Tc

³ -ilianum *Be²MgPfTcVo; -ulianum CaTbVm; -ilinum Sf; De eodem cxi add. Vo. contra Petil. om. Pt

ID 4.183] D 10 c 7

⁴ vestrum *CaMgPfTc; vestri Tb

⁵ et *CaMgTbTc; etiam Pf

⁶ et *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

⁷ -anum *CaMgPfTc; -anorum Tb

154¹

[*Determinatio sententiae quod² leges veritati contrarie respiciuntur, veritati consentaneae teneantur³*].⁴ Augustinus⁵ ad Bonifacium

Quicumque autem legibus imperatorum, que pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium.⁶ Quicumque ergo legibus imperatorum, que contra veritatem Dei⁷ feruntur, obtemperare non vult, acquirit⁸ grande premium.

ID 4.184] D 9 c 1b, which was the earlier form of the cap.

¹ *om.* Oa

² quod CaPfVm; quid Mg

³ teneantur AdMgPfVm; reverentur Ca

⁴ *in mg.* AdCaMgPf, *in text* Ea(*no inscr. cf c 151*)VmVo(*adding cxii*); *om.* BeMqPtTbTcVp

⁵ Augustinus *AdBeCaMgTbTc; Eiusdem Augustini Pf

⁶ *Item add.* Tc, *om.* *CaEaMgPfTb

⁷ ver. Dei *AdPfTbTc; Dei ver. CaMg; Dei voluntatem Ea

⁸ sibi *add.* Vp. grande supplicium. Quicumque – acquirit (*premium corr. to supplicium in mg.*) Mq

155¹

[*De consuetudinibus que debeant stare, que non*]². Leo IX³ Michaeli patriarche Constantinopolitano⁴

Scit⁵ sancta⁶ Romana ecclesia quia nihil obsunt saluti credentium diverse pro loco et⁷ tempore consuetudines, si illis canonica non obsistit⁸ auctoritas⁹, quando una fides per dilectionem operans uni Deo commendat omnes¹⁰.

¹ *om.* Oa

² *in mg.* AdBeCaLdMgTcWc, *in text* VmVo(*adding ccxiii*); *De consuetudinibus in mg.* Db²; *om.* EaMqPfPtTb; *for Vp see later note*

³ IX *AdBeCaLdPfPkPtTbTcVmVo; II EaMg; XI Sf

⁴ Mich. – Const. *om.* Ea; Leo – patr. Ad; Leo - Const. *om.* Qa; *De cons. – Constant.]* Nicholaus Michaeli imperatori. Quod non sit resistendum cui canonica non obstat auctoritas Vp (*as Grat.*)

⁵ Sit Qa

⁶ *om.* Wc

⁷ et *AdBeEaMgPfPkPtQaTbTcVoWc; et pro Ca; *om.* Vm

⁸ obsistit AdBeCaEaLgMgObOdPtQaSgTb; obstitit OeOfVoWc; obsistat Tc; obstat Brant

⁹ si (*in add.* Ca) illis - auctoritas AdBdBeCaCcEaEgFcLgMgObOeOfPwQaSgTbTcVc²Brant; *om.*

*DbLdMqPfPkSeSfVcVm; auct. si illis non obsistit can. Se²

¹⁰ quando (quia Ld) una - comm. omn. (homines Pk, omn. comm. Sl)

*AdBdBeCaCbDbEaLdLgMgMqObOdOeOfPfPkPtSeSfSIVmVoVpWc; quando una - omn. comm.

ID 4.223 var., 5.44 pt. as here] D 12 c 3, which has pt.1 of this cap. and the middle of the next

EgSgTcBrant; pro qua eis obviare debemus nichil iudicamus vel eis resistimus (*cf c 156 below, and Gratian) Tb*

156¹

[Quod consuetudines diverse in diversis ecclesiis constitute maneant, si² contra fidem non sunt³, et veritati consentiunt]⁴. Leo IIII Lothario Augusto

De consuetudinibus quas nobis opponere visi⁵ estis⁶, scribentes per diversas ecclesias diversas esse consuetudines, si⁷ illis canonica non obsistit⁸ auctoritas⁹, pro qua eis obviare¹⁰ debemus, nil iudicamus vel eis resistimus¹¹. Item. Igmario archiepiscopo. Ridiculum est et satis abhominabile dedecus ut traditiones¹² quas antiquitus a patribus suscepimus infringi patiamur.

ID 4.211b, 212] D 12 c 3b var. for si illis – debere vel posse resisti, c 5 for end, from Ridiculum

¹ *om.* AaOaVp; Ea *begins with* Ridiculum

² si MgPFTc; si et AdBeLdSfVo; sed et CaVm

³ sunt LdTcVm; fiunt AdCaMgPf(?)Vo; fuerint BeSf

⁴ Quod (Quas Ad, Quando Vo) – cons. *in mg.* AdBeCaLdLgMgPFTcWc, *in text* SfVmVo(*adding cxiii*); Quod – fidem non sunt Ld; *om.* MqPtTb

⁵ visi *AdBeCaDbFdLdMgObOeOfPfPtVm; nisi SgTcBrant

⁶ *any rubric and text to visi estis removed by plough at head of Lc fo 88.*

⁷ set Ob

⁸ obsistit *AdCaFbMgObTc; obstitit PfsfVm

⁹ De consuetudinibus - auctoritas

*AbAdBdBeCaDbEbEcEgFbFcGcKaLbLdLeLgMgMqObOdOeOfPfPtPwQaSdSeSgSITcVmVoVpVt WaWbWcZaBrant; *om., running* pro qua - eis resistimus *on to end of c. 155 Tb*

¹⁰ eis obv. *CaFbLdMgPFTbVm; obv. eis Tc

¹¹ -imus *CaFbLdMgTbTc; -amus Pf

¹² traditiones *BeCaDbFbLdMgPFTcVmVoBrant; tradiciones Ad; contradiciones SFTb

157¹

[In quibus negotiis debeant valere consuetudines]². Ex epistola Pii pape³

Consuetudinem⁴ laudamus que tamen contra fidem catholicam nil usurpare dinoscitur.

ID 4.66b] D 11 c 6

¹ *om.* OaPt

² In - consuetudines *in mg.* AdCaMgTc; De eodem *in mg.* Ca, *in text* Vo; De consuetudine Ea(*no inscr.*); *om.* BeFbMqPfSfTbVm(*cf c. 158 below*).

³ In quibus – pape] Item. Aug' ad Casulanum presbiterum. Laudabilis est consuetudo que nicil fidei contrarium usurpat Vp (*as Grat.*); cxvi *add.* Vo

⁴ -es Vp

158¹*²Augustinus ad Casulanum³ presbiterum⁴*

In his enim⁵ rebus de quibus nichil certi statuit scriptura divina⁶ mos populi Dei et instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut prevaricatores legum divinarum, ita contemptores consuetudinum⁷ ecclesiasticarum coercendi sunt.

ID 4.68] D 11 c 7

¹ om. Oa

² In (om. Sf) quibus negotiis debeant valere consuetudines *add. in mg. BePfWc, in text SfVm (cf c 157)*

³ Consulandum Vo

⁴ ad Cas. presb. om. Ea (for Vp see c 157). De eodem *add. Vo*

⁵ enim *CaEaMgPfTb; om. TcVp

⁶ script. div. PfTbTcVo; div. script. CaFbMg

⁷ cont. cons. *CaMgPfTb; cons. cont. Tc

159¹*Ex dictis Basilii², cap. xxvii³*

Ecclesiarum institutiones⁴ quasdam scripturis, quasdam vero apostolica traditione⁵ per successiones in ministerio confirmatas accepimus, quedam⁶ vero consuetudine roborata approbavit usus. Quibus⁷ par ritus et idem utrisque⁸ pietatis debetur affectus. Unde quis vel aliquantulum sacrarum expertus scripturarum hesitaverit? Si enim attemptaverimus consuetudines ecclesie non per scripturas a patribus traditas nihil estimare, quantum religio⁹ detrimenti latura sit despicientibus liquido constabit. Que enim, ut inde¹⁰ ordiamur, scriptura salutifere crucis signaculo fideles docuit insigniri?¹¹ Que vel trifariam¹² digesta super panem et calicem prolixè orationis vel consecrationis verba commendavit? Nam non modo quod in evangelio continetur vel ab¹³ apostolo¹⁴ insertum secretis¹⁵ didicimus, sed et alia perplura

¹ om. LcOa

² Ex – Bas.] Basilii pape Pt

³ cap. xxvii *AdCaMgPfTbTcVo; cap. xxii Vm; om. Ea. In quibus negotiis debeat valere consuetudines cxvii *add. Vo. Ex – xxvii]* Inviolabilis est consuetudo que nec humanis legibus nec sacris canonibus obviare monstratur. Aug⁷ vel Basilii Vp (cf D 11 c 3)

⁴ Ecclesiarum institutiones AdCaEaFbMgPf; Eccles. constitutionum BePw; Eccles. institutionum MqTcVmVo; Ecclesiasticarum institutionum PtSIWc; Eccles. consuetudinum Tb

⁵ traditione CaMgPfTb; institutione Tc

⁶ quedam CaPfTc; quasdam MgTb

⁷ omnibus *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

⁸ utrique Ca??

⁹ religio *BeCaMgTc; legio Pf; lectio Tb

¹⁰ modo Ca??

¹¹ corr. to -ari Tb

¹² vel trifariam *CaPfTbVm; multifariam MgTc

¹³ ab *CaPfTbTc; om. Mg

adicimus magnam quasi vim commendantia¹⁶ misteriis. Que orientem versus nos orare¹⁷ litterarum forma prestitit¹⁸? Benedicimus fontem baptismatis oleo unctionis. Huc accedit quod ter mergimus quos¹⁹ baptizamus, oleo unguimus²⁰, verbis abrenuntiare Satane et angelis eius informamus²¹. Unde hec et alia in hunc modum non pauca, nisi²² tacita ac mistica traditione a patribus ecclesiastico more, reverentiori²³ diligentia²⁴ sunt in ministeriis²⁵ observata silentio, quam publicata²⁶ scripto.

ID 4.69] D 11 c 5

¹⁴ -olo *MgPfTbTc; -olis Ca

¹⁵ misteriis *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁶ commendantia *BeCa³PfTcVm; commodantia AdCa; ac in commodantiam Mg; commendantia Tb

¹⁷ nos or. *CaMgPfTb; or. nos Tc

¹⁸ prestitit AdBeCaPfTbVm; precepit Tc; prestituit Mg

¹⁹ quos *MgTbVm; quod CaPfTc

²⁰ unguimus *PfTbTc; unguimus CaMg

²¹ Vo has Huc usque accedit – informamus *marked for insertion here, in the mg, and* informamus *in the text has been expuncted*

²² quia *add.* MgTc, *om.* *CaPfTb

²³ -iori *CaMgPfTb; -iore et Tc

²⁴ diligentia *AdMgPfTb; diligenda Ca; et diligentia Tc

²⁵ minist- *AdCaPfTcVm; mist- MgTb

²⁶ -cata *AdBeCaMgTc; -ca LePfTbVm

160¹

[*Quis² usus, qui³ mores debeant teneri*]⁴. *Constitutionum libro I, titulo i⁵*

Non scripto⁶ in⁷ ius venit quod usus probavit. Nam diuturni mores consensu utentium approbati⁸ legem imitantur. Item. Ea que ipsa sibi queque civitas constituit sepe mutari solent vel tacito consensu principis vel alia postea lege⁹.

Inst. 1.2.9; ID 4.194] Instit. de iure nat. gen. et civ., § Ex non scripto; cf D 12 c 6 for central section

¹ *om.* Oa

² Quis AdCaEaMgPfVm; Qui BeSf

³ qui AdBeCaEaPfsIVm; vel Mg

⁴ *in mg.* AdBeCaMgPfsIWc, *in text* Ea(*no inscr.*)VmVo(*adding cxviii*); *om.* FbMqPtTbTcVp

⁵ tit. i AdBePfsITbVmVoWc; cap. i Tc; *om.* CaFbMg

⁶ Non scr. Bd²LeMgMqPfPtPwSITbTcVoVp; Conscripto AdBdEaPkSeVmWc; Cum scripto Be; Ex non scr. CaFb; Ex scr. Cc; Non ex conscripto Po

⁷ *om.* Vp

⁸ approb- *BeMgPfPtSITbTcVoWc; comprob- CaFb

⁹ lata AdBeCaFbMqPfPtPw²SITbVmVo; data LeMgPwTcVpWc

161¹

[*Quid sit mos, quid sit² consuetudo*]³. *Isidorus, Etimologiarum libro V, cap. iii⁴*

Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta⁵. Item. Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum⁶ quod pro lege suscipitur cum deficit lex. Nec differt utrum scriptura an ratione consistat.

ID 4.200] cf D 1 c 4, remote, D 1 c 5a

¹ *om.* Oa

² sit AdCaSfVm, *om.* BeEaMgPf

³ Quid – cons. *in mg.* AdBeCaMgPf, *in text* Ea(*no inscr.*)SfVm; Quod consuetudo et usus antiquus (antiquus SI) sit tenendus ut (si SI) nec legi nec rationi sit contrarius Vo, *in mg.* Vo; *om.* MqFbPtTbTc

⁴ Isidorus - lib. V cap. iii *AdBeFbMgPFSITcVm; Isidorus - lib. V cap. iii CaVo; Codicum libro VIII cap. ii titul' i Sf; Isidorus - lib. I ...Tb

⁵ scripta *CaMgPfTc; scriptura Tb

⁶ id est *add.* Mg, *om.* *CaPfTc

162¹

[*Quod consuetudo et usus antiquus sit tenendus si nec legi nec rationi fuerit contrarius*]². *Codicum³ libro VIII⁴, cap. lii, tit. i⁵*

Consuetudo precedens et ratio⁶ que consuetudinem suasit tenenda est, et quicquid contra longam consuetudinem⁷ fiet, ad sollicitudinem⁸ suam revocabit⁹ preses provincie.

ID 4.201] D 12 c 7

¹ *om.* EaLcOa

² Quod – contrarius *in mg.* AdBeCaMg, *in text* MqSfVm; De eodem Vo; Quod cons. – tenendus legi et rationi non contrarius *in mg.* Pf; *om.* PtTbTc

³ Codicum *BeCaFbLdMgPfTbVm; Constitutionis Tc; Item Codicum Vp

⁴ VIII BeCaFbMgPfTbTc; V Ad

⁵ capitulo - i *AdBeLdPFVmVo(*adding* cxxii)Vp; cap. lii CaFbMg; cap. ii tit. i SfTb; concilio Tc

⁶ ratio *CaFbMgPfTc; oratio Tb

⁷ longam cons. *CaFbMgPfTb; cons. longam Tc

⁸ vel consue ss Pw²

⁹ revocabit *BeLd²TbTc; revocavit AdCaFbLdMgPfPwVo; revocabis Vm

163¹

²*Titulo ii³*

Consuetudinis ususque⁴ longevi non vilis auctoritas est, verum non usque adeo valituram⁵ momento⁶ ut aut rationem vincat aut legem.

¹ *om.* LcOa

² De eodem *add.* *in mg.* Ca, *in text* Vo

³ Titulo ii *AdBeCaLdTbVmVo(*adding* cxxii); Titulus ii MgSf, *cf* Ea c 163; Eorundem tit ii Pf; Item Tc. Consuetudo et usus antiquus sit tenendus si nec legi nec rationi fuerit contrarius Ea(*cf* c 162, *no inscr.*)

Codex 8.52.2; ID 4.202] D 11 c 4

⁴ ususque *BeCcFbVm; iusque AdEaLeMqTbSIWc; usque Ca; iurisque MgTcVo; iuris Pf
⁵ valituram AdEaLeMgMqPfTbVm; sui valitura CaFb; valitura BeCcLd(followed by erasure)SITcVo
⁶ momento *CcLd; memento AdBeCaFbEaLeMgMqPFSITbVmVoWc; om. Tc

164¹

*Nicolaus papa Igaro*²

Mala consuetudo que³ non minus quam perniciosa corruptela vitanda est, que nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum ius ab impiis assumitur, et incipiunt prevaricationes et varie presumptiones⁴ celerrime⁵ non compresse pro⁶ legibus venerari, et privilegiorum more perpetuo celebrari.

ID 4.203] D 8 c 3

¹ om. LcOa

² Igaris Be; om. Ea; Quod mala consuetudo uitanda sit cxxiii add. Vo

³ que *CaEaMgMqVm; om. with lacuna Pf; om. BeTbTcWc

⁴ et var. pres. *CaMgTbTc; om. Pf

⁵ celerrime *CaPfTbTc; celeberrime Mg

⁶ pro *MgPfTbTc; pre Ca

165¹

*Isidorus in Sinonimis*³, libro II⁴

Usus auctoritati cedat. Pravum usum⁵ lex et ratio vincat.

ID 4.207] D 11 c 1

*Augustinus, de unico baptismo*⁷ libro III⁸

Veritate manifestata⁹ cedat consuetudo veritati. Plane quis dubitet veritati manifeste¹⁰ consuetudinem cedere? Item. Nemo consuetudinem rationi et veritati preponat, quia consuetudinem ratio et veritas semper excludit, si¹¹ ratio, si¹² veritas optime¹³.

¹ om. Oa; for Vp see *Conspectus after 2. 159*

² De eodem add. in mg. Ca, in text Vo

³ Is. in Syn. *CaMgPfTbVm; In Syn. Is. Tc

⁴ lib. II *AdCaMgPfTbVmVo(adding cxxiii); lib. I Tc; om. Ea

⁵ Po fo. 56v ends, fo. 57r begins (after loss of a leaf or two) in c 181

⁶ De eodem add. in mg. Ca, in text Vo

⁷ Aug. de unico bapt. *BeCaMgPFSfSkTbVo; Aug' in mg. Ea; Beda PtTc; om. Ad; no inscr. no break Vm

⁸ lib. III *AdCaMgPfTcVo(adding cxxv); lib. II Be; b. I Tb; om. Ea

⁹ manifestata *TcVm²; manifesta AdBeCaEaMgMqPfPtTbVmVo

¹⁰ ver. man. CaMgPfTbVo; man. ver. Tc

¹¹ si *BeCaMgTbTcVo; sit Pf; si sit Pf²

ID 4.208] D 8 c 4, which lacks si ratio - optime

¹² ratio si *BeCaMgTbVm; ratio sit Pf; ratio si sit Pf²; ratio et Tc; rationem Vo

¹³ optime *MqPfsITbVm; optinet AdBeEaMgPtTcVo(inmundo *subscript*); optinetur CaLe

166¹

²Gregorius VII³ Guimundo Aversano⁴ episcopo⁵

Si⁶ consuetudinem fortassis opponas, advertendum fuerit⁷ quod Dominus dicit, Ego sum, inquit, veritas⁸. Non ait, Ego sum consuetudo, sed veritas. Et certe, ut beati Cipriani utamur sententia, quelibet consuetudo quantumvis vetusta⁹, quantumvis¹⁰ vulgata, veritati omnino¹¹ postponenda et usus qui veritati est contrarius abolendus est¹².

ID 4.213] D 8 c 5

¹ om. Oa

² Item de eodem *add. in mg.* Ca. Fas lex divina est. Ius lex humana est, au[tem] ius generale nomen. Lex autem iuris est species *add. in cramped hand* Ea (only Greg. *in mg. as inscr.*); De eodem *add.* Vo

³ VII *BeCaMgPfTbVmVo; VIII Sf; II Tc

⁴ -ano *CaPfTbTc; Aussano Be; Aversario MgVmVo; Ausano Mq; Causano Pt; om. Ad

⁵ VII – episc. om. Ea

⁶ In Pk

⁷ fuerit *CaMgPfTb; est Tc

⁸ Ego – veritas *suppl. ss* Vo

⁹ quantumvis vetusta *AdBeCa²(ss)EaMgPfTcVm; quantumvis venusta Ca; quantum vetusta vis Tb

¹⁰ quantumvis *AdBeMgPfTbTc; quantum Ca

¹¹ ver. omn. *AdBeEaMgPfTc; ver. omn. est CaTb; est ver. omn. Vm

¹² est cont. ab. est PfTc; est cont. ab. AdLeMqSIVmVo; est cont. est ab. BeCaEaMg; cont. est ab. est Tb

167¹

²Ut non cito iudicetur ubi res obscura fuerit³

Revelatione igitur facta, cedat error veritati, quia et Petrus qui circumcidebat cessit Paulo veritatem predicanti.

ID 4.234 pt.] D 8 c 6 med.

¹ om. LcOaVp

² De eadem re *add. in mg.* Ca

³ Ut (Unde Vo) non cito iudicetur ubi res obscura fuerit (fuerit obs. Ea) AdBeCaEaMgMqTcVmWc; De eodem. Unde non cito – fuerit Vo; Idem de eodem Pf; om. PtTb

168¹

[Quod usus qui² nec³ auctoritate roboratur, et in aliis locis aut vix aut nunquam tenetur, omnino respuatur, quamvis contra fidem non⁴ constituatur]⁵. ⁶Augustinus ad inquisitiones Ianuarii

Omnia talia, que neque sanctarum scripturarum⁷ auctoritatibus continentur, nec de conciliis episcoporum⁸ statuta inveniuntur, nec consuetudine universe ecclesie roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut omnino nunquam⁹ inveniri¹⁰ possint cause quas in eis constituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur sine ulla dubitatione resecanda estimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit quomodo contra fidem sint¹¹, ipsam tamen religionem quam paucissimis et manifestissimis celebrationum¹² sacramentis misericordia¹³ Dei voluit esse liberam¹⁴. Quam¹⁵ servilibus oneribus¹⁶ premunt¹⁷, ut tolerabilior sit conditio Iudeorum, qui etiam¹⁸ si tempus libertatis non cognoverunt¹⁹, legalibus tamen sacramentis non humanis presumptionibus subiciuntur.

ID 4.206] D 12 c 12

¹ *om.* EaLcOaVp

² *ss* Mg

³ *nec* CaMgPFTcVm; non Sf

⁴ *contra fidem non* BeCaMgPFTcVmVo; non *contra fidem* Sf

⁵ *in mg.* BeCaPFTc, *in text* MgMqSfVmVo; *om.* AdPtTb. qui nec auctoritate roboratur in aliis locis aut vix aut nunquam tenetur omnino respuatur quamvis contra fidem <non> constituatur *in text below after* scripturarum Pw

⁶ cxxviii *add.* Vo

⁷ *For* Pw *see note to rubr. above*

⁸ *corr. fr.* eorum Ca³

⁹ *omn. nun.* *BeMqPFTbVm; *nun. omn.* AdCaMgTc; *omn. vel nun.* Vo

¹⁰ *-iri* *MgPFTbTc; *-ire* Ca

¹¹ *sint* *CaMgTbTc; *fuit* Pf

¹² *-ationum* *BeTcVo; *-ationem* AdMqVm; *-atioem* CaTb; *-ationem liberam* Mg; *-atam* Pf

¹³ *lacuna follows in* Pf

¹⁴ *liberam* *CaPFTbTc; *om.* Mg

¹⁵ *om.* BeVo

¹⁶ *oneribus* *BeCaPFTb; *hominibus (?)* Ad²; *orationibus* Mg; *honoribus* MqVo; *vel honoribus* Tc

¹⁷ *adeo add.* MgTc, *om.* *AdBeCaPFTb

¹⁸ *etiam* *PFTb; *et* CaMgTc

¹⁹ *-erunt* *Tc; *-erint* CaMgPFTb

169

[De observantia Sabbati]¹. Gregorius papa civibus² Rome

Pervenit ad me quosdam perversi spiritus homines prava inter vos³ aliqua et sancte fidei adversa seminasse, ita ut die Sabbati aliquid operari prohiberent, quos quid aliud nisi Antichristi predicatorum dixerimus, qui veniens⁴ diem Sabbatum atque dominicum ab omni faciet opere⁵ custodiri? Quia enim mori se et resurgere simulat, haberi vult in veneratione⁶ dominicum diem⁷. Et quia populum iudaizare compellit, ut exteriorem ritum legis revocet, et sibi Iudeorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum.

ID 4.6a] De cons. D 3 c 12a

¹ in mg. AdBeCaPf, in text EaMqSfVmVo(adding cxxviii); om. MgOaPtTbTcVp

² civibus CaEaPfVm; urbis Sf

³ vos *AdCaMgTcVm; nos BeMqPfTb

⁴ veniens *TbTcVmVo; venientes AdBeCaEaMgMqPf

⁵ faciet op. TbTcVm²Vo; op. facient BeEaMg; facient op. CaMqPfVm

⁶ vult in ven. *AdBeCaEaMgMqVo; in ven. vult PfTbTcVm

⁷ Dom. diem *CaMgPfTb; diem Dom. Tc

170

[De dignitate dominice diei]¹. Ex concilio apud Compendium, cap. ii

Omnes dies dominicos a vespera in vesperam cum omni veneratione et observatione² decrevimus et ab illicito opere abstinere³, et ut mercatus in eis minime sit, nec placitum ubi aliquis ad mortem vel ad penam iudicetur, nec sacramenta iurentur nisi pro pace facienda.

ID 4.16] X 2.9.1 var.

¹ De dign. (corr. fr. dignatione Mq) - diei in mg. Ad(against c. 171)BeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)MqVmVo(adding cxxx) ; De die dominico in mg. Tc; om. OaPtTbVp

² et observatione *AdCaPfTbVm; observare MgTc

³ op. abst. CaMgPfTc; abst. op. Tb

171

De eodem concilio¹, cap.² viii³

Ut⁴ mercatus die dominico in nullo loco habeatur⁵.

ID 4.21B]

¹ concilio *AdCaMgTbTcVm; om. Pf

² capitulo concilio later reversed Ca

³ cxxxi add. Vo

⁴ Ut AdBeCaMg²PfTbTcVmVoWc; Et CcMgOa

⁵ loco hab. *BeMgPfTbTc; hab. loco Ca; modo hab. Vm

172

De eodem concilio¹, cap. vi²

Tria³ catartaria⁴ opera licet fieri in dominica die⁵, id est, hostilicidia, carra, victualia vel angaria, et, si forte necesse sit⁶, corpus cuiuslibet duci ad sepulcrum.

ID 4.20]

¹ De eodem concilio AdBeCaMgTbTc; Item Pf; De eodem SfVm; De tribus operibus in die dominico Ea

² cap. vi *AdBeCaPfTbVo; *illeg.* Mg; cap. viii Tc; *om.* EaLc. Que opera fieri liceat in die dominica cxxxii *add.* Vo

³ Vria Vo

⁴ catartaria PfSIVm; carthataria Ad; carartaria Be; carraria CaCcLeMqPtTbVo²; carrataria EaMg; Tria cat. *om.* Lc; carateristica, id est determinativa *add.* ss Pt; catataria Tc; carria Vo; cartaria VpWc

⁵ dominica die *CaEaMgPfTb; die dominico Tc

⁶ ut *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

173

Ex concilio Aurelianensi¹, cap. xiii²

In dominicis diebus vel³ ceteris festis, a vespera usque ad⁴ vesperam non flectant⁵ genua, sed stantes⁶ incurvati orent.

ID 4.36 *med.*, cf c 183 below]

¹ Aurel. CaMgPfTbTcVm; Augustini Sf

² xiii *AdCaTbVmVo; xii Tc; MgPf *illegible*; Item *only* Ea. De non flectendo genu in festis diebus *add.* Vo

³ vel *AdPfTbTcVmVo; et BeCaEaMg

⁴ ad *MgPfTbTc; in Ca

⁵ -ant *CaMgPfTb; -ent Tc

⁶ stantes *CaMgPfTb; *om.* Tc

174¹*[De ieiunio clericorum]². Omnibus episcopis³*

Telesphorus septimus a Petro in decretali suo⁴. Cognoscite⁵ a nobis et cunctis episcopis in hac sancta et apostolica sede congregatis statutum esse ut septem

¹ *om.* LcOa

² De – cler. *in mg.* BeCaPFWc, *in text* (Mg *adding* De ieiunio *in mg*) EaMgMqPtSfSITbVmVo(*adding* cxxxiii); *om.* TcVp. xxii. De ieiuniis et elemosinis *in mg.* Bd; xiiii *add.* *in mg.* Be²

³ Omn. epp. *BePFSfTb; [Jeolopholus vii a Petro in dec. suo. De ieiunio clericorum omnibus episcopis Ad; Telesph. - suo de ieiunio clericorum omnibus epp. *in text* Ca; Omn. epp. Telephorus papa sextus a Petro *as inscr.* CaEa; Teles. vii a Petro in decretis suis (-alio suo Vp) omnibus episcopis *as inscr.*, *beginning canon:* Cognoscite MgTcVp; Telesphorus papa omn. episcopis Mq; Telesphorus – decretis suis *as inscr.* Tc; De ieiunio Th<el> omnibus epp. De ieiunio clericorum *in text* Vm; Omnibus Vo; Thelesphorus omn. epp. Wc

⁴ (Omnibus episcopis *add.* PtSIVoWc) Telesph. – suo *in text* BePfPtSfSITbVoWc; *as inscr.* (*in various forms*) AdCaEaMgMqTcVm

⁵ Cognoscite *AdCaEaMgPfTbVm; Recognoscite Tc

hebdomas plenae ante sanctum Pascha omnes⁶ clerici in sorte Domini vocati a carne ieiunent, quia sicut discreta debet esse vita clericorum a laicorum conversatione⁷, ita et⁸ in ieiunio debet fieri discretio. Has igitur septem hebdomadas omnes clerici a carne et deliciis ieiunent, et himnis et vigiliis et⁹ orationibus Domino inherere die noctuque studeant.¹⁰

ID 4.25] +D 4 c 4, beginning Statuimus ut septem

⁶ omnes *CaMgPfTb; om. Tc

⁷ laic. con. *CaMgPfTb; con. laic. Tc

⁸ et *AdEaPfTbVm; etiam CaMgTc

⁹ vigiliis et CaMgPfTc; om. Tb

¹⁰ studeamus Sl

175¹

[Quare² ieiunium per quatuor tempora distinguitur]³. De ieiunio quatuor temporum⁴

Benedicto episcopo⁵

Calixtus papa et martir xv⁶ a Petro Benedicto fratri suo et coepiscopo salutem. Ieiunium quod ter in anno apud nos celebrari didicisti⁷, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decrevimus, ut sicut annus per quatuor volvitur tempora⁸, sic et nos quaternum solempne agamus ieiunium⁹ per anni quatuor¹⁰ tempora.

ID 4.26] +D 76 c 1

¹ om. Oa

² Quod Ad

³ in mg. AdBeCaPf, in text Ea(no inscr.)MgMqSfVmVo; om DbPtTbTcVp

⁴ De - temp. *BeCaMgMqPtTbTcVo; De iei. temp. Ad; om. EaPf. Calixtus papa add. PfTc, om.

*AdCaMgSfTbVm

⁵ Ben. ep. om. Pt

⁶ xv *MqPfTbTcVmVo; xii AdBdBeCaEaMgPtSIVpWc

⁷ -isti *CaMgPfTb; -istis Tc

⁸ vol. temp. *CaMgPfTc; temp. vol. Tb. fieri decrevimus – vol. temp. ss Ad

⁹ ag. iei. *PfTbTc; iei. ag. CaMg

¹⁰ anni quat. BdCaMgPfTc; quat. anni Tb

176¹

[*Quod non sit ieiunandum² die dominico³ et quinta feria⁴. Ad episcopos Hispaniarum⁵ Melchiades papa⁶ XXVIII a Petro⁷ in primo⁸ decretali suo*

Ieiunium dominici diei et quinte ferie nemo celebrare debet, ut inter ieiunium Christianorum et gentilium, et⁹ veraciter credentium et infidelium atque¹⁰ hereticorum, vera et non falsa discretio¹¹ habeatur.

ID 4.27] *De cons. D 3 c 14*

¹ om. Oa

² ieiunandum AdCaEaMgPf; ieiunium Vm

³ -ico MgPfVm; -ica Ca

⁴ Quod – quinta feria (feria quinta Ea) in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo; om. PtTbTcVp

⁵ ad epp. Hisp. here BeCaMgTbTcVo, episc. Hispaniarum after papa Mq, after dec. suo PfVm; Hispan⁷ episcopis after suo Pt; Hispaniorum ad episcopos Ad

⁶ papa *AdBeMgMqPfTbVo; om. CaTc

⁷ xxviii a Petro om. Mq

⁸ primo *AdBeMgPfTbTc; uno Vo; om. Ca

⁹ et *MqPfTbTc; non BeCaMg

¹⁰ atque CaMgTb; et PfTc

¹¹ discretio *EaMgPfTbTc; om. Ca

177¹

[*Qua ratione sit ieiunandum in Sabbato*]². *Innocentius Decentio Egubino, cap. iv*³

Sabbato vero ieiunandum esse ratio evidentissima monstrat. Nam si⁴ diem dominicum ob venerabilem resurrectionem⁵ Domini nostri Iesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos hebdomadarum dies ipsius diei imaginem frequentamus. Ac sicut sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, Sabbatum pretermittere non⁶ debemus, quia inter tristitiam et letitiam temporis illius videtur⁷ inclusus. Nam utique constat apostolos biduo isto et⁸ in merore fuisse et propter metum Iudeorum se occulisse, quod⁹ utique non dubium est¹⁰ in tantum eos¹¹

¹ om. LcOa

² in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding cxxxvii); om. PtTbTcVp

³ Dec. Egub. cap. iv AdSfVmVp; Decencio et (om. Mg) Eusebio cap. iv BeCaMg; Decentio eppiscopo cap. iiii Mq; Dec. Egub. Pf; Dec. Eusebio cap. ii Tb; Egub. et Dec. Tc; Egubino Dec. cp. iiii Vo

⁴ si *AdCaEaMgPfVm; sicut Tb; cum Tc

⁵ resurrectionem *CaMgPf; rationem resurrectionis Tb; om. Tc

⁶ pret. non *CaMgPfTb; non pret. Tc

⁷ videtur *AdBeEaPfTbVm; esse videtur Tc; videtur esse CaMg

⁸ et *CaMgPfTc; om. Tb

⁹ quod *AdPfTbVm; quos BeCaTc; quos quidem EaMg

¹⁰ illum add. and canc. Ad

¹¹ eos *MqSITbVm; om. AdBeCaEaMgPfTcVo

ieiunasse biduo memorato¹² ut traditio ecclesie habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Que forma utique¹³ per singulas tenenda est hebdomadas propter id quod commemoratio¹⁴ diei illius¹⁵ semper est celebranda. Quod si putant semel atque uno Sabbato ieiunandum, ergo et dominica¹⁶ et sexta feria semel in Pascha erit utique celebrandum¹⁷.

ID 4.28] De cons. D 3 c 13

¹² -ato *CaMgTbTc; -ata Pf

¹³ utique Ca²MgPfTc; *after* sing. Ca; *om.* Tb

¹⁴ commem- *CaMgPfTc; mem- Tb

¹⁵ diei ill. CaPfTbTc; ill. diei Mg

¹⁶ -ica EaMgTc; -icum BePfTbVm; ic' Ca

¹⁷ -andum *BeCaEaPfTbVm; -anda MgTc

178¹

²Ex³ concilio Eliberitano, cap. xxiii⁴

Ieiunia super abstinentias⁵ per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium, Iulio et Augusto⁶, ob eorundem⁷ infirmitatem.

ID 4.31]

¹ *om.* Lc

² Que sint legitima ieiunia *in mg.* Mg (*cf. c. 179*), *in text* Ea(*no inscr.*); De mundificatione ieiuniorum *add.* Vo

³ Ex CaMgPfTbTc; *om.* Ad

⁴ xxiii *AdMgPfTbTcVmVo(*adding* cxxxviii); xxiii Ca

⁵ *tes add. ss* Mg²

⁶ Iulio et Augusto *AdBeCaTbVmVo; Iulii et Augusti EaMgPfTcVp

⁷ eorundem *AdCaMgPfTb; eorum quidem Tc

179¹

[*Que sint legitima ieiunia*²]³. *Ex dictis sancti*⁴ *Apollonii*⁵

Ieiunia sane legitima, id est quarta et sexta feria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua⁶ necessitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitaverit⁷, et sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur⁸ ergo qui in his diebus

¹ *om.* Oa

² leg. iei. AdCaMgSfVm; iei. leg. Pf

³ *in mg.* AdBeCaPf, *in text* MqSfVmVo(*adding* cxxxviii); *om.* EaPfTbTcVp; *in mg. to c 178* Mg

⁴ sancti CaMgPfTbTc; beati Ad

⁵ Apollonii *AdBeCaPfTbVmVo; Appollonii Ea; Apollini MgSf; Apollinarii Tc

⁶ gr. aliq. *PfTbTc; aliq. gr. CaMg

⁷ -averit CaMgPfTb; -avit Tc

⁸ -ebitur *MgPfTbTc; -etur Ca

sine aliqua necessitate solverit statuta ieiunia, vel cum tradente tradere Salvatorem vel cum crucifigentibus crucifigere.

ID 4.32] De cons. D 3 c 16

180¹

[Quibus mensibus et quibus² mensium hebdomadibus ieiunia Quatuor Temporum constituentur]³. Ex concilio Magontiensi, cap. ii

Constituimus ut Quatuor Tempora anni ab omnibus hominibus cum ieiunio observentur, id est in Martio hebdomada⁴ prima, in Iunio secunda, in Septembri tertia, in Decembri quarta, que⁵ fuerit plena⁶ ante vigiliam Natalis Domini⁷, id est feria quarta et sexta⁸ et Sabbato veniant omnes ad ecclesiam hora nona⁹ cum letaniis ad missarum solempnia.

ID 4.35] +D 76 c 2 to Decembri quarta

¹ *om. Lc; added at foot of leaf Ld²*

² *et quibus AdCaEaMgSfVm; quibusve Pf*

³ *constituimus Ad. Quibus – const. in mg. AdBeCaMgPf, in text Ea(no inscr.)MqSfVm; De quatuor temporibus cxi Vo; om. PtTbTcVp*

⁴ *in Mart. hebd.*MgPftbTc; in Mart. added Ca²*

⁵ *si add. Mg, om. *CaPftbTc*

⁶ *plena *CaMgTbTc; om. Pf*

⁷ *Nat. Dom. *CaMgPftc; om. Tb*

⁸ *sexta *CaPftbTc; vii Mg*

⁹ *hora nona *CaMgPftb; om. Tc*

181¹

[De eodem]². Ex concilio Salegonstat habito de custodiendo ieiunio³

De incerto autem ieiunio Quatuor Temporum hanc certitudinem statuimus, ut si Kalend. Martii in quarta feria sive⁴ antea evenerit⁵, eadem hebdomada celebretur⁶. Si autem Kalend. Martii in quinta feria aut in⁷ sexta feria, aut⁸ in Sabbato distendantur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo⁹, si

¹ *om. Cc*

² *in mg. Ad²BePf; in text AdBe(later canc.)Tb; om. CaEaMgMqPtTcVmVpWc*

³ *Ex -Sal. (Sale constat BeSfTb, Saligenestat Mq, Saler' Vp) habito de custodiendo ieiunio *BeCaMgMqSfTbVmVpWc; om. Ad; De cust. iei. Ea; Ex - Sal. Pf; Ex – Sal. habito Pt; De concilio Constantiensi habito de custodiendo ieiunio Tc; Ex conc. Salegunstat - ieiunio. Quibus mensibus et quibus mensium ebdomadibus ieiunia quatuor temporum constituentur Vo*

⁴ *sive *EaMgPftbTc; vel Ca*

⁵ *evenerit *AdCaPfvM; evenerint BeMgTc; venerint Tb*

⁶ *ieiunium add. Tb, om. *CaMgPftc*

⁷ *aut in MgPftb; vel in Ca; om. Tc*

⁸ *feria aut CaMgPf; aut Tb; et Tc*

⁹ *in ceteris mensibus fiat add. (omitting rest of canon) Ea*

Kalend. Iunii in quarta feria¹⁰ aut antea evenerint¹¹, in¹² subsequente¹³ hebdomada celebretur ieiunium¹⁴, et si in quinta aut¹⁵ in sexta feria, aut¹⁶ Sabbato contigerit¹⁷, ieiunium in tertiam hebdomadam¹⁸ reservetur. Et hoc¹⁹ sciendum est²⁰ quod si quando ieiunium mensis Iunii in vigilia Pentecostes secundam predictam regulam²¹ evenerit, non ibi celebrandum erit; sed in ipsa hebdomada solempni Pentecostes, quia vigiliam²² similiter²³ et ieiunium celebrare non convenit, et tunc propter solempnitatem Spiritus sancti diacones²⁴ dalmaticis induantur, et²⁵ Alleluia cantetur et²⁶ Flectamus genua non dicatur.

Eodem modo de Septembris ieiunio constitutum est, ut si Kalend. Septembris in quarta feria evenerit²⁷ aut antea, ieiunium in tertia hebdomada celebretur; et si in quinta aut²⁸ sexta, aut Sabbato contigerit²⁹, in quarta hebdomada³⁰ ieiunandum erit. In Decembri vero illud observandum erit ut³¹ proximo Sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium, quia si³² vigilia in Sabbato evenerit, similiter³³ vigilia³⁴ et ieiunium celebrare³⁵ non convenit.

ID 4.33] +D 76 c 3

¹⁰ qu. fer. CaMgTbTc; fer. qu. Pf

¹¹ -erint TbTc; -erit CaMgPf

¹² *expunct.* Tb

¹³ subsequente AdCaMgVm; sequente PfTb; sequenti Tc

¹⁴ Simili quoque – cel. ieiunium *in mg.* Vo²

¹⁵ aut BeCaMgPfTb; et Tc

¹⁶ in *add.* TbTc, *om.* BeCaMgPf

¹⁷ -erit *CaMgPfTc; -erint Tb. *Po resumes*

¹⁸ tertiam ebdomadam *CaMgPfVm; tertia ebdomada TbTc

¹⁹ hoc CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁰ *ss* Tb

²¹ pred. reg. *CaMgPfTc; reg. pred. Tb

²² -iliam *CaMgPfTb; -ilia Tc

²³ similiter *MgPfVm: simul CaTb; sim' Tc

²⁴ -ones CaPfTbTc; -oni Mg

²⁵ et *PfTbTc; *om.* CaMg

²⁶ et *CaPfTbTc; *om.* Mg

²⁷ -erit CaMgPfVm; -erint TbTc

²⁸ in *add.* CaMg, *om.* AdPfTbTcVm

²⁹ -erit *AdCaMgTbVm; -erint PfTc

³⁰ celebretur et si – ebdomada *in mg.* Ad

³¹ ut PfTbTc; ut in CaMg; in Vm

³² *over erasure* Pf

³³ similiter MgPfTb; simul BeCa; sim' Tc

³⁴ -ilia Pf; -iliam BeCaMgTb; il' TcVm

³⁵ -are *CaMgPfTb; -ari Tc

182¹

[Qua supputatione in Quadragesima videatur anni decima]². Ex epistola Gregorii pape³

Quadragesima summa observatione est observanda⁴ ut ieiunium in ea preter dies dominicos⁵, qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impederit, nullatenus solvatur, quia ipsi dies decime sunt anni. A prima igitur dominica Quadragesime usque in Pascha Domini sex hebdomade computantur, quarum videlicet dies quadraginta duo fiunt⁶. Ex quibus dum sex dies⁷ dominici abstinentie subtrahuntur⁸, non plus in abstinentia quam triginta sex dies⁹ remanent. Verbi gratia, si per trecentos sexaginta¹⁰ quinque dies annus ducitur, et nos per triginta et¹¹ sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus¹², et¹³ ut sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro ieiunio consecravit, quatuor dies prioris hebdomade ad supplementum quadraginta dierum tolluntur¹⁴, id est quarta feria que Caput ieiunii subnotatur¹⁵, et quinta feria sequens et sexta¹⁶ et Sabbatum. Nisi quatuor istos dies superioribus triginta sex adiunxerimus quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur etiam ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare. Quapropter ut omnis decima a nobis Deo rite persolvatur, tollamus decimam anni, et in ea peccata nostra confitendo, corrigendo nos, ieiunando, vigilando, orando, elemosinas¹⁷ dando abstergamus, et carnem nostram decimemus¹⁸, ut ad sanctum Pascha securi¹⁹ pervenire possimus.

¹ *om.* LcOa

² Qua - dec. *in mg.* AdBeCaMgPf, *in text* EaMqSfVmVo(*adding* cxlii); *om.* TbVp; De supp. in Quad. quomodo videatur anni decima esse Tc *mg.*

³ Ex ep. Greg. pape *AdBeMgPfTcVoVp; Ex ep. beati Greg. pape Ca; Greg' Ea; Ep. Greg. pape Tb; Ex omel' Greg' pape Vm

⁴ obs. est obs. AdCaMgPf; veneratione est obs. Tb; obs. obs. est Tc

⁵ dies Dom. *CaPfTbTc; Dom. dies Mg

⁶ fiunt CaMgTbVm; sunt PfTc

⁷ dies CaPfMgVm; *om.* TbTc

⁸ abst. sub. CaMgPfTc; sub. abst. Tb

⁹ in abst. quam XXX et (*om.* CaTc) VI dies (*om.* Tc) *CaMgPfTcVm; quam XXX et VI dies in abst. Tb

¹⁰ sexag. *MgPfTbTc; l Ca

¹¹ et CaMgTbTc; *om.* Pf

¹² Deo damus *MgPfTbTc; damus Deo Ca

¹³ et *CaPfTbTc; *om.* Mg

¹⁴ tolluntur *PfVo; ponuntur BeCaMgTbTc

¹⁵ subnot- *CaMgPfTb; prenot- Tc

¹⁶ feria seq. et sexta *CaMgPfTb; et sexta sequens Tc

¹⁷ -inas *CaPfTbTc; -inam Mg

¹⁸ et carnem - dec. *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁹ securi *TbVm; *add. ss after* pervenire Be; *om.* AdCaEaMgPfTcVoVpWc

ID 4.34] *De cons. D 5 c 16 to nostrorum decimas dare*

183

[*Quibus temporibus debeant¹ flecti² genua³*]. *Ex concilio Aurelianensi⁴, cap.xiii⁵*

Ut presbiteri plebibus annuntient quod⁶ in Quadragesima et in⁷ ieiunio Quatuor Temporum, tantummodo ad missarum solempnia genua flectere debeant. In dominicis et in ceteris⁸ festivis diebus⁹ minime. Nec quisquam uno¹⁰ genu solotenus impresso¹¹ orare presumat, sicut Iudei irridentes Dominum in passione eius fecisse leguntur, sed utraque genua in terram ponat¹². Ait enim Apostolus, Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

ID 4.36 mod.]

¹ debeant AdBeCaEaMgPfTcVm; solent Vf

² fleti Ad

³ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding cxliii); om. PtTbVp

⁴ I add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁵ xiii *AdCaMgTbVm; xxiii Be; iii Tc; in binding Pf

⁶ quod *CaMgPfTb; ut Tc

⁷ in *BeMg²PfTbTc; om. CaMg

⁸ ceteris *AdCaMgPfTc; certis Tb

⁹ festivis diebus PfTbVm; diebus festivis BeCaEaMg; festivitibus Tc

¹⁰ solo Ad

¹¹ solotenus impresso TbVm; flexo solotenus AdEa; solotenus flexo BeCaMgTcVp; solatenus MqPf; solotenus Vo

¹² ponat *MgPfTbTc; ponant Ca

184

[*Qua hora sit manducandum in Quadragesima*]¹. *Ex concilio Cabillonensi, cap. v²*

Solent plures qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint, ad horam nonam manducare. Qui nullatenus ieiunare³ credendi sunt, si ante manducaverint quam vespertinum celebretur officium. Concurrentum est enim⁴ ad missam⁵ et auditis missarum solempniis et vespertinis officiis, largitis elemosinis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit ut⁶ ad missam venire non valeat, estimata vespertina hora, completa oratione sua, ieiunium solvat.

ID 4.45] *De cons. D 1 c 50*

¹ in mg. AdBeCaMgPfTc, in text Ea(no inscr.)MqSfVmVo(adding c et xliiii); om. PtTbVp

² Ex decretis Silvestri pape cap. i add. in mg. Mg

³ ss Ca³

⁴ est enim CaMgPfTb; enim est Tc

⁵ -sam *AdPfTbVm; -sas BeCaMgTc

⁶ ut *CaPfTbTc; et Mg

185¹

[Cuiusmodi refectio sit accipienda ieiunanti]². Ex dictis Pimenii³ heremite

Sint tibi quotidiana ieiunia, et refectio satietatem⁴ fugiens. Nihil enim prodest tibi⁵, biduo aut triduo⁶ transmissio, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensantur saturitate ieiunia. Ilico mens repleta torpescit, et irrigata terra corporis huius spinas et carduos germinat⁷.

ID 4.55] De cons. D 5 c 19 to pariter obstruatur only

¹ *om.* CcEaOa, *in* AdBeCaMgPfTbTcVm

² *in mg.* AdBeCaMgPfTc, *in text* MqSfVmVo; *om.* PtTbVp

³ Pimenii BeCaMgPfVmVo; Pipinenii Ad; Pimenii Mq; Pigmenii Tb; Pigmetii Tc; Pemenii Vp

⁴ satietatem *CaMgPfTb; saturitatem Tc

⁵ prod. tibi *BeMgPfTc; tibi prod. Ca; prod. Tb

⁶ bid. aut trid. CaMgPfTc; trid. aut bid. Tb

⁷ -abit Vp; *in mg.* Vo²

186¹

²De eadem re. Item idem³

Sint tibi ieiunia pura, continua moderataque, id est quotidie esurire et quotidie prandere.

ID 4.56] De cons. D 5 c 20a

¹ *om.* Oa

² Quod tria sunt genera elemosinarum *add. in mg.* Mg

³ De eadem re. Item idem AdCaSITbVp; De eadem re Be; De ieiunio Ea; De eodem item Lc; Item idem de eadem re MgVo; Item de eadem re Mq; Eiusdem de eodem Pf; Idem PtTc; Idem de eadem re Vm; De eodem Wc

187¹

Ieronimus²

Parcus cibus et semper venter esuriens³ triduanis preferitur ieiuniis.

¹ *om.* OaVo

² Gr' *add.* Pf, papa Gregorius *add.* Pt; presbiter *add.* Tb, Gr. de eodem cxlvii *add.* Vo, *om.*

AdBeCaEaMgTcVmVp; *before c.* 188 Be

³ semper vent. es. PfSITbTcVm; semper es. vent. BeCaEaMg; vent. es. semper Vo

188¹

Gregorius²

Spernitur ieiunium quod in vesperum³ repletionem ciborum⁴ reficitur.

¹ *om.* Oa

² Gregorius AdCaEa(mg.)LcMgSfSIVmWc; Ier' Gregorius Be; Isidorus Mq; Idem Pf; om. Pt; Gregorius episcopus Tb; Gregorius, de elemosina Tc (cf 190 below); De eodem cxlviii Vo

³ vesperum BeCaEaPfTbTc; vespertinum Mg

⁴ rep. cib. BeEaMgPfTbTc; cib. rep. refertur vel Ca

189¹

²Isidorus³

Perfectum ieiunium est quando homo noster exterior⁴ ieiunat, et interior orat.

¹ om. Oa, after c 190 in smaller hand Ea. xv add. in mg. Be².

² De elemosina add. Ad (cf c 190)

³ om. Mq; De elementis add. Vp (and cf c. 190); de elemosina add. Sl; Vo replaces Isid. with De eodem cxlviii

⁴ noster ext. BeCaEaMgPfTb; ext. noster Tc

190

[De elemosina]¹. Ex concilio Cabillonensi cap. v²

Diebus vero ieiunii elemosina facienda est, et cibum sive potum quo quisque debuit³ uti, si ieiunaverit⁴, pauperibus eroget. Quia ieiunare et cibos prandii ad cenam reservare non mercedis sed ciborum est incrementum.⁵

ID 4.44]

¹ De el. in text Ea(no inscr.)MqTcVm, in mg. BeCaPf; Item Ad(cf c 189); Hysidorus de elemosina cl after insc. and De eodem before it Vo; om. LcMgPtTbVp

² Ex - cap. v BeCaMgPfPtTbTcVm; Ex conc. Cab. Sf; Gg' de helemosina (with Ex - v as second insc. to c. 189) Vp

³ debuit *Ad²BePfTbVo; debeat AdCaEaMgTc; debet uti Vm

⁴ -erit *MgPfTbTc; -erint Ca

⁵ Oa ends II here, omitting cc. 191-end.

191¹

[Qualis debeat esse² elemosina]³. Gregorius⁴

Elemosina⁵ Redemptoris nostri oculis illa⁶ placet, que non illicitis et iniquitate congeritur, sed que⁷ de rebus concessis et bene adquisitis impenditur.

+C 14 q 5 c 7

¹ om. Oa

² deb. esse AdBePfTc; esse deb. Ca

³ Qualis - elem. in mg. AdBeCaPfTc, in text LcMqVmVo(adding cli); Item Ea; om. MgPtTbVp

⁴ om. Lc; papa add. Pt

⁵ illa add. Tc, om. BeCaMgPfTb

⁶ illa BeCaEaMgPfTb; om. Tc

⁷ ss Be²

192¹

[Quod tria² sunt genera elemosinarum]³. Albinus⁴

Tria sunt genera elemosinarum, una corporalis, egenti dare quicquid poteris; altera spiritualis, dimittere a quo lesus fueris; tertia delinquentem corrigere et errantes in viam reducere⁵ veritatis.

+D 45 c 12

¹ om. Oa

² corr. fr. trina Vm

³ in mg. Ad²BeCaPfTc, in text Ea(no inscr.)MqVmVo(adding clii); om. MgPtSfTbVp

⁴ Albinus AdBeCaLcmgLePtSfTb?TcVmVo; Alsinus Pf; Albinus Alsinus Mg; Aibinus Vp

⁵ reduc- AdBeCaMgPfTbVm; duc- CcTc

193¹

Augustinus²

Due³ sunt elemosine, una cordis, alia pecunie. Elemosina cordis est dimittere quod lesus es. Nam dare aliquid indigenti aliquando queris et non habes, indulgere peccanti quantum volueris redundat tibi. Elemosina cordis multo maior est quam elemosina corporis. Caritatis elemosina sine terrena substantia sufficit; illa vero que corporaliter datur, si non⁴ benigno corde tribuitur⁵ omnino non sufficit.

+D 45 c 13

¹ om. CcOa

² De eodem clii add. Vo

³ Que Lc

⁴ si non BeCaPfTc; sine Mg

⁵ corde trib. BeCaMgPfTcVm; trib. corde Tb

194¹

In decretis Gregorii pape², cap. cxxviii³

Neque elemosina reputanda est si pauperibus dispensetur quod ex⁴ illicitis rebus accipitur, quia qui⁵ hac intentione male accipit ut quasi bene dispenset, gravatur potius quam iuvatur.⁶

ID 5.112 end] C 1 q 1 c 27a var.

¹ om. CcOa, in AdCaEaMgPfsfTbTcVm

² pape MqTbTcVm, om. AdBeCaEaMgPfsf

³ cap.cxxviii AdBeCaPoSfTcVmVo; om. Ea; cap.cc.... MgPf; cap. cxxviii Mq; cap. xxxix Tb; Non debere fieri elemosinam de rebus illicitis add. Po(mg.)Vo. Vp has inscr.: Aug. de doctrina Christiana

⁴ ex *MgPfTbTc; om. Ca

⁵ qui *EaMgPfTbTc; in Ca

⁶ iuvet Sl

195¹

[*Quod nemo ieiunando vel prandendo discrepet a bonis inter quos versatur*]².

*Augustinus in libro de doctrina Christiana*³

Quisquis autem rebus pretereuntibus restrictius utitur quam sese⁴ habent⁵ mores eorum cum quibus vivit, aut intemperans aut superstitiosus est. Quisquis vero⁶ sic eis⁷ utitur ut metas consuetudinis bonorum inter quos versatur⁸ excedat, aut aliquid significat⁹ aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum sed libido in culpa est. Quid¹⁰ igitur¹¹ locis et tempori¹² et personis conveniat diligenter attendendum¹³ est, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim¹⁴ potest¹⁵ ut sine aliquo vitio cupidinis¹⁶ vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur, insipiens¹⁷ autem fedissima¹⁸ gule flamma¹⁹ in vilissimum ardescat et sanius²⁰ quisque maluerit more Domini²¹ pisce vesci quam lenticula more Esau nepotis Abraham²², aut hordeo more iumentorum. Non enim propterea continentiores nobis sunt²³ plures bestie quia²⁴ vilioribus aluntur escis²⁵. Nam in²⁶ omnibus huiuscemodi rebus non ex earum rerum

¹ *om.* LcOa

² Quod – versatur (habitat Sf) *in mg.* AdBeCaLdMgPf, *in text* Ea(*no inscr.*)MqSfVmVo(*adding clv*); De modo comendendi in ieiunio et alibi *in mg.* Cb², *in text* Lm; *om.* CcPtTbTcVp

³ Aug. in libro de doct. Chr. AdCaCbLdLmTbVmVo; In libro – Chr. Aug. Be; *om.* Cc; Aug. de doct. Chr. MgTc; *lacuna* Pf

⁴ sese *BdBeFcPftbTc; se LdMg

⁵ habent *AdTb; habeant Christiani CaCb; habeant BeCcEaLdLmMgPftcVmVo

⁶ vero *CaLdMgPftbTc; autem Cc

⁷ *corr. fr.* ei Cc

⁸ versatur *CaLdMgPftcVm; conversatur Tb

⁹ significat *BeCaCbCcLmTbVmVo; sg'c Ld; sig'cat Pf; signe' Tc; sig'e Mg

¹⁰ Quid *CbLdMgTc; Quod BeCaCcLmPftbVmVo

¹¹ ergo Vo

¹² -ori BeCaCbCcLdMgPftb; -orum Lm; -oribus TcVmVo

¹³ attendum Tc

¹⁴ enim *CcCcLdLmMgPftbTc; non Ca

¹⁵ potest *CaCbCcLdLmMgPftb; poterit Tc

¹⁶ cupidinis *LdLmTbVm; cupiditatis BeCaMgPftcVo

¹⁷ incipiens Cc

¹⁸ fedissima *CaLdMgPftcVm; fedidissima Lm; fetidissima Tb

¹⁹ fl. gule *marked for reversal* Tb

²⁰ sanus Cc

²¹ more Dom. *CaLdMgPftbTc; Dom. more (*corr. fr.* amore) Cc

²² Abrahe Cc

²³ nob. sunt *CaLdMgPftbTc; sunt nob. Cc

²⁴ quia CbCcLdLmMgPftbTc; qui Ca

²⁵ al. (aliuntur CbCc) escis CaCbCcLdLmMgPftb; escis al. Tc

²⁶ in *Mg; ex Cb; *om.* CaCcLdLmPftbTcVm

natura²⁷ quibus utimur, sed ex²⁸ causa utendi et modo appetendi²⁹ vel probandum est vel improbandum quod facimus³⁰.

ID 4.24] D 41 c 1

²⁷ earum rerum nat. *CaCbCcLdLmMgPfTb; nat. earum rerum Tc

²⁸ ex *CbCcLmTbVm; om. BeLdMgPfTcVo

²⁹ *corr. fr.* utendi Lm

³⁰ quod. fac. ss Mh²

Explicit liber secundus¹

¹ Expl. lib. secundus AdCaDbEaLeMgMqOa(*after c. 190*)ObOfPfSeSfSITbTcVoVq; Expl. secundus Od; om. BeEgLcOePtVmVpWcBrant; Expl. lib. tertius Sg. LeMh *precede* Explicit *with the rubric* to iii 1.

Pt has 23 additional canons, for which see the Conspectus.